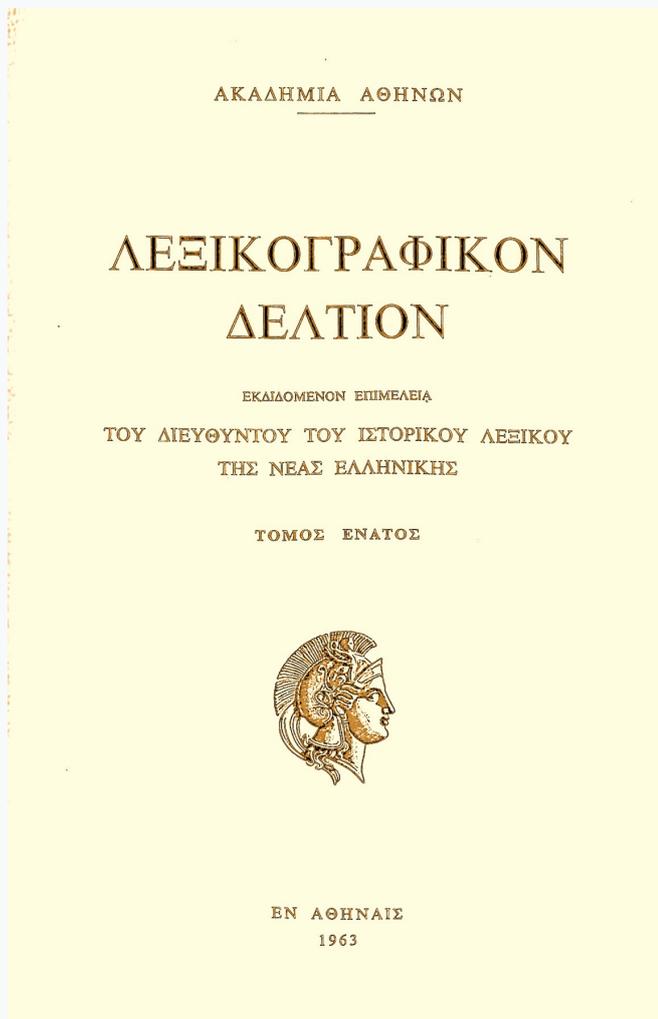

Lexicographic Bulletin

Vol 9 (1963)

Lexicographic Bulletin

Τροποποιήσεις εις τὸ ὀρθογραφικὸν σύστημα
τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Νέας Ἑλληνικῆς

Ioannis Kalleris

doi: [10.12681/ld.40309](https://doi.org/10.12681/ld.40309)

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΛΕΞΙΚΟΓΡΑΦΙΚΟΝ
ΔΕΛΤΙΟΝ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

ΤΟΥ ΔΙΕΥΘΥΝΤΟΥ ΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΛΕΞΙΚΟΥ
ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΕΝΑΤΟΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

1963

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

	Σελίδες
Τροποποιήσεις εἰς τὸ ὀρθογραφικὸν σύστημα τοῦ Ἱστορ. Λεξικοῦ τῆς Ν. Ἑλληνικῆς	3-45
Ἰω. Ν. Καλλέρη : Ἀνάλεκτα Λεξικογραφικὰ	46-66
Α. Κουτσιλιέρη : Ἡ ἐπένθεσις εἰς τὸ ἰδίωμα τῆς Μάνης.....	67-76
Ἔκθεσις γλωσσικοῦ διαγωνισμοῦ τοῦ ἔτους 1959	77-92
Ἔκθεσις γλωσσικοῦ διαγωνισμοῦ τοῦ ἔτους 1960	93-129
Ἔκθεσις γλωσσικοῦ διαγωνισμοῦ τοῦ ἔτους 1961	131-152
Ἔκθεσις γλωσσικοῦ διαγωνισμοῦ τῶν ἐτῶν 1962-63	153-160
Πίναξ λέξεων	161-184
Διορθωτέα	185

ΤΡΟΠΟΠΟΙΗΣΕΙΣ
ΕΙΣ ΤΟ ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΣΥΣΤΗΜΑ
ΤΟΥ ΙΣΤΟΡ. ΛΕΞΙΚΟΥ ΤΗΣ Ν. ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ

Ἡ ἐπὶ τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Νέας Ἑλληνικῆς Γλώσσης Ἐφορευτικὴ Ἐπιτροπὴ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν συνεζήτησε διὰ μακρῶν (συνεδρίαι 104-117), εἰσηγουμένου τοῦ διευθυντοῦ τοῦ Λεξικοῦ, περὶ τῶν ἐπιβαλλομένων τροποποιήσεων εἰς τὸ μέχρι τοῦδε ἰσχύσαν κατὰ τὴν σύνταξιν τῶν ἄρθρων τοῦ Λεξικοῦ τούτου ὀρθογραφικὸν σύστημα, ἐπὶ τῷ τέλει τῆς προσαρμογῆς αὐτοῦ πρὸς τοὺς ἐν τῇ Νέᾳ Ἑλληνικῇ κρατοῦντας γλωσσικούς καὶ γραμματικούς κανόνας. Τὰς ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς ληφθείσας ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου ἀποφάσεις ἐνέκρινεν ἡ Σύγκλητος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, ἀπεφάσισε δὲ συγχρόνως τὴν δημοσίευσιν αὐτῶν εἰς τὰ Πρακτικὰ τῆς Ἀκαδημίας, μεταγενεστέρως δέ, διὰ λόγους τεχνικούς, εἰς τὸ Λεξικογραφικὸν Δελτίον αὐτῆς.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ἄριθ. Πρωτ. 40320

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 20ῃ Μαΐου 1960

Π ρ ὀ ς

τὸν Γραμματέα τῶν Δημοσιευμάτων τῆς Ἀκαδημίας

Ἐνταῦθα

Πέμποντες ὑμῖν μετὰ τοῦ παρόντος ἀντίγραφα τῶν πρακτικῶν τῆς Ἐφορευτικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης περὶ ἐπενεκτέων τροποποιήσεων εἰς τὸ κατὰ τὴν σύνταξιν τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ ἰσχύον ὀρθογραφικὸν σύστημα, ἔχομεν τὴν τιμὴν νὰ ἀνακοινώσωμεν ὑμῖν ὅτι ἡ Σύγκλητος τῆς Ἀκαδημίας (660 συνεδρία, 18/5/60), ἀποδεχθεῖσα τὴν γνώμην τῆς ἐν λόγῳ Ἐπιτροπῆς, ἀπεφάσισε τὴν δημοσίευσιν αὐτῶν ἐν τοῖς Πρακτικοῖς τῆς Ἀκαδημίας τοῦ τρέχοντος ἔτους.

Αἱ διορθώσεις τῶν τυπογραφικῶν δοκιμῶν θὰ γίνωνται ὑπὸ τοῦ διευθυντοῦ τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ.

Ὁ Πρόεδρος
Π. ΜΠΡΑΤΣΙΩΤΗΣ

Ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς
ΑΝ. ΟΡΛΑΝΔΟΣ

Κοινοποιήσις :

1) κ. Διευθυντὴν τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ.

Π ρ α κ τ ι κ ᾶ
τῆς Ἐφορευτικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ

108ῃ Συνεδρίᾳ

Ἐν Ἀθήναις, σήμερον τὴν 19ην Μαΐου 1959, ἡμέραν τῆς ἐβδομάδος Τρίτην καὶ ὥραν 12ην μ., συνῆλθεν εἰς συνεδρίαν ἡ Ἐφορευτικὴ Ἐπιτροπὴ τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ κ. Ἰω. Καλιτσουνάκη, παρόντων τῶν κ.κ. Κ. Ἀμάντου, Σ. Κουγέα καὶ Χρ. Καρούζου, γραμματέως. Συμμετέχει ὁ κ. Ἀ. Ὀρλάνδος, Γενικὸς Γραμματεὺς τῆς Ἀκαδημίας. Παρίσταται καὶ ὁ διευθυντὴς τοῦ Ἱστορ. Λεξικοῦ κ. Ἰω. Καλλέρης.

Ἀναγινώσκονται καὶ ἐπικυροῦνται τὰ πρακτικὰ τῆς προηγουμένης συνεδρίας. Εἶτα ὁ κ. Καλλέρης ἐπαναλαμβάνει, κατὰ πρόσκλησιν τοῦ προέδρου, τὴν ἐν συνόλῳ ἀνάγνωσιν τοῦ ὑπομνήματός του, τὸ ὁποῖον ἀπετέλεσε καὶ τὸ μοναδικὸν θέμα τῶν τριῶν προηγουμένων συνεδριῶν τῆς Ἐπιτροπῆς, ἔχει δὲ κατὰ λέξιν ὡς ἑξῆς :

Ἐν Ἀθήναις τῇ 10ῃ Μαρτίου 1959

Π ρ ὀ ς

τὴν Σὴν ἐπὶ τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ Ἐφορευτικὴν Ἐπιτροπὴν
τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν

Ἐνταῦθα

Περὶ τινῶν ἀναγκαίων ἀπλοποιήσεων εἰς τὸ ἐν ἰσχύϊ ὀρθογραφικὸν σύστημα τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Νέας Ἑλληνικῆς

Κύριε Πρόεδρε,

Ἐχω τὴν τιμὴν νὰ θέσω ὑπ' ὄψιν τῆς παρ' Ὑμῶν Ἐπιτροπῆς σκέψεις τινὰς ἀφορώσας εἰς τὸ κατὰ τὴν σύνταξιν τῶν ἄρθρων τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ κρατοῦν ὀρθογραφικὸν σύστημα καὶ νὰ παρακαλέσω ὅπως ἀποφανθῆτε ἐπὶ τῶν ἐντεῦθεν ἐνδεικνυομένων ὀρθογραφικῶν μεταβολῶν. Ἴδου αὐταὶ ἐν πάσῃ δυνατῇ συντομίᾳ :

1. Ὁ ἀεὶμνηστος Χατζιδάκις εἰς δύο ἐκτενεῖς μελέτας περὶ τῶν εἰς -*ια*>-*ιά*, -*έα*>-*εᾶ* καὶ -*εας*>-*εᾶς* ὀνομάτων κατέληξεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι διὰ τῆς καταλήξεως -*εᾶ* πρέπει νὰ γράφονται τὰ ἐκ τούτων σημαίνοντα : 1) δένδρα ἢ φυτὰ ἐν γένει, 2) δέρματα ζώων, 3) ὄσμην ἢ κηλῖδα, 4) πληγὴν, 5) περιεχόμενον ἢ φορτίον, ὡς καὶ τὰ θηλυκὰ τῶν εἰς -*ᾶρις* ἐπιθέτων, διὰ τῆς καταλήξεως δὲ -*εᾶς* τὰ ἐκ τῶν εἰς -*εὺς* ἀρχαίων προερχόμενα, τὰ περιεκτικὰ φυτῶν καὶ τὰ ὀπωσδήποτε σημασιολογικῶς συγγενῆ πρὸς μίαν τῶν κατηγοριῶν τῶν εἰς -*εᾶ* θηλυκῶν (MNE 1, 332-335. 2, 194-276). Ἀντιθέτως, ὁ καθηγ. Ν. Ἀνδριώτης εἰς πραγματεῖαν δημοσιευθεῖσαν πολλὰ ἔτη βραδύτερον (Ἀρχ. Θράκ. Θησ. 6, 1940, 17 κ.ἑξ.) ὑπεστήριξεν ὅτι ἡ γνώμη αὕτη

τοῦ Χατζιδάκι δὲν εὐσταθεῖ, διότι τὸ ε τῶν καταλήξεων -έα, -έας εἶχε τραπῆ εἰς ι πρὸ τῆς συνίζησεως καί, κατ' ἀκολουθίαν, τὸ κλειστὸν ι, καὶ ὄχι τὸ ἀνοικτὸν ε, ἔγινεν ἡμίφωνον κατὰ τὴν συνίζησιν. Γεγονὸς πάντως εἶναι ὅτι ἡ θεωρία τοῦ Χατζιδάκι, κατὰ τὴν ἐν τῇ πράξει ἐφαρμογὴν, κατὰ τὴν σύνταξιν δηλαδὴ τῶν ἄρθρων τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ, ἐγένετο πολλάκις πρόξενος συγχύσεως καὶ ἀνακολουθίας ὀρθογραφικῆς. Οὕτω, τὰ ὀνόματα φυτῶν ἐγράφησαν μὲν κατὰ κανόνα διὰ τῆς καταλήξεως -εᾶ εἰς τοὺς ἤδη δημοσιευθέντας τόμους, ἀλλ' ἐγράφη παραλλήλως ἀθροινιά = εἶδος περιπλοκάδος, ἀγγελόνια = εἶδος λυκίσκου (παρὰ τὸ ἀγριοαγκυλωνεᾶ), ἀβρουνιά, ἐκ τοῦ ἀρχαίου βρουωνία, ἀριά, ἐκ τοῦ μεταγν. ἀρία (παρὰ τὸ βερικοκεᾶ, ἐκ τοῦ μεσν. βερικοκία). Ἐγράφη προσέτι μελανεᾶ (ἐν λ. βρωμόχορτο), ἀλλὰ καὶ μελανιά (ἐν λ. γανιά) — μοσκοκαρφεᾶ (ἐν λ. ἀγριοπασχαλεᾶ) καὶ μοσκοκαρφιά (ἐν λ. βελονοκατιφές) — μυρωδεᾶ (ἐν λ. ἀγριοκαυκαλήθρα) καὶ μυρωδιᾶ (ἐν λ. ἄνοιωστα) — βρομεᾶ (ἐν λ. ἀναδίνω) καὶ βρωμιᾶ (ιδὲ ἄρθρον) — βουνεᾶ (ἐν λ. ἀλογοβουνεᾶ) καὶ βουνιά (ιδὲ ἄρθρον) — πατημασεᾶ, πατησεᾶ (ἐν λ. ἀποζαλεᾶ) καὶ πατημασιᾶ, πατησιᾶ (ἐν λ. βοϊδοπατησιᾶ), κλπ. Ὡσαύτως ἐκ τοῦ οὐσ. ἀλεύρι φέρονται παραγόμενα τὰ οὐσιαστικά ἀλευρεᾶ = ἡ ὄσμῃ τοῦ ἀλεύρου, ἀλλὰ καὶ ἀλευριᾶ = πολτὸς ἐξ ἀλεύρου, ὑπὸ τὸ ὁποῖον μνημονεύεται τὸ Βυζαντινὸν συνών. ἀλευρέα. Τὸ τελευταῖον τοῦτο παράδειγμα ἀρκεῖ νὰ δείξῃ πόσον δύσκολος εἶναι ἡ πρὸς τὸν τεθέντα κανόνα συμμόρφωσις, ὄχι μόνον ἀπὸ φωνητικῆς, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ σημασιολογικῆς ἀπόψεως. Τὸ ἐκ Κύπρου ἀλουπκιᾶ, π. χάριν, σημαῖνον τὸ δέρμα τῆς ἀλώπεκος καὶ τὴν χαρακτηριστικωτέραν τοῦ ζώου ἰδιότητα, τὴν πανουργίαν, κατεχωρίσθη ὑπὸ δύο λήμματα : ἀλεπεᾶ = τὸ δέρμα, ἀλεπιᾶ = ἡ πονηρία, ἐξ οὗ συμπεραίνεται ὅτι ἡ λ. ἔχει διπλὴν τὴν προέλευσιν ἐν τῇ νήσῳ. Τὸ ἐκ Κρήτης ἀρκουδιᾶ = φωλεᾶ τῆς ἀρκτου, κατεχωρίσθη ἐπίσης ὑπὸ δύο λήμματα : ἀρκουδεᾶ καὶ ἀρκουδιᾶ. Τὸ ἐκ Κρήτης ὡσαύτως βουνιᾶ = ἡ κόπρος τοῦ βοῦς καὶ ἡ ὄσμῃ τοῦ βοῦς κατεχωρίσθη ὑπὸ τὸ λῆμμα βουνεᾶ μὲ τὴν δευτέραν σημασίαν καὶ ὑπὸ τὸ λῆμμα βουνιά μὲ τὴν πρώτην, ἐνῶ τὸ ἐκ Κρήτης ἀσβεστέα (ἀσβεστέ), σημαῖνον τὴν ὄσμῃν τῆς ἀσβέστου καὶ τὴν κηλίδα ἐξ ἀσβέστου, συνετάχθη ὑπὸ κοινὸν λῆμμα ἀσβεστιᾶ. Ὁ ἀγροῖκος λέγεται διαλεκτικῶς ἀγελαδιάς καὶ βοϊδιάς. Τὸ πρῶτον ἐγράφη διὰ τοῦ -εᾶς, τὸ δὲ δεύτερον διὰ τοῦ -ιάς. Ἐξ Ἀν. Θράκης παραδίδεται τὸ οὐσ. ἀπλωσιᾶ ὑπὸ τὴν σημασίαν «τὸ μεταξὺ τῶν δύο ἀντίων τεταμένον μέρος τοῦ ἱστοῦ» καὶ «ἡ ἐκτύλιξις τοῦ ὑφαινομένου ἱστοῦ διὰ τοῦ ὀπισθίου ἀντίου». Ἡ πρώτη σημασία κατεχωρίσθη ὑπὸ τὸ λῆμμα ἀπλωσεᾶ, ἐκ τοῦ οὐσ. ἀπλωσι, ἡ δὲ δευτέρα ὑπὸ τὸ λῆμμα ἀπλωσιᾶ, ἐκ τοῦ οὐσ. ἀπλωσι καὶ τοῦτο. Τὰ θηλ. οὐσ. βλαχιά, βλαχουνιά καὶ βλαχουριᾶ εἶναι συνώνυμα καὶ δηλοῦν : 1) τὸ σύνολον τῶν βλάχων, 2) τὴν ὄσμῃν τῶν βλάχων. Ἀποτέλεσμα : τὸ μὲν πρῶτον διεσπάσθη εἰς δύο ἄρθρα, δηλ. βλαχεᾶ = ἡ ὄσμῃ τοῦ βλάχου, ἀλλὰ βλαχιά = τὸ σύνολον τῶν βλάχων, ἐνῶ τὰ δύο ἄλλα συνετάχθησαν ὑπὸ κοινὸν λῆμμα ἐκάτερον : βλαχουνιά καὶ βλαχουριᾶ.

Τὰ παραδείγματα δύνανται νὰ πολλαπλασιασθοῦν, ἀλλ' οὐδὲν πρόκειται νὰ προσθέσουν εἰς τὴν σαφῆ ἤδη εἰκόνα τοῦ ἐπικρατοῦντος ὀρθογραφικοῦ σάλου. Εὐνόητον δὲ τυγχάνει ὅτι ὁ σάλος οὗτος θὰ βαίνη αὐξανόμενος, ἐφ' ὅσον προχωρεῖ ἡ σύνταξις τῶν ἄρθρων τοῦ Λεξικοῦ, διότι οἱ συντάκται αὐτοῦ θὰ ἔχουν νὰ ἀντι-

μετωπίσουν, ἐκτὸς τῶν φωνητικῶν καὶ σημασιολογικῶν δυσχερειῶν, καὶ τὴν πρόσθετον δυσκολίαν τῆς συμμορφώσεως πρὸς τὴν υἱοθετηθεῖσαν ἐκάστοτε α ἢ β γραφὴν. Δὲν ἰσχυρίζομαι βεβαίως ὅτι αἱ δυσχέρειαι θὰ ἐκλείψουν αὐτομάτως, ἐὰν ἀκολουθήσωμεν τὴν διὰ τοῦ -ιά, -ιάς γραφὴν τῶν περι ὧν ὁ λόγος ὀνομάτων, τὴν καὶ μόνην ἐπιστημονικῶς ὀρθὴν ἄλλως τε, πιστεύω ὅμως ὅτι αἱ προκύπτουσαι δυσκολίαι (παράδειγμα τὰ ἐκ Πόντου ἀνθρωπία καὶ ἀνθρωπέα) θὰ εἶναι κατὰ πολὺ ὀλιγώτεραι καὶ θὰ δύνανται νὰ διευθετηθοῦν εὐκολώτερον κατὰ τὰ ἐπιστημονικὰ δεδομένα.

Ἐπιφυλάξεις διατηρῶ μόνον ὡς πρὸς τὰ εἰς -αία, -αίος οὖσ. καὶ ἐπίθ., τὰ συνιζηθέντα εἰς -ιά, -ιάς ἐν τῇ Νέᾳ Ἑλληνικῇ. Τοῦτο δέ, ὅχι διὰ λόγους ἐπιστημονικοῦς βεβαίως, διότι φωνητικῶς ἐταυτίσθησαν ταῦτα παλαιότεν πρὸς τὰ εἰς -εά, -εός, ἀλλὰ διὰ λόγους καθαρῶς πρακτικοῦς. Ἐννοῶ δηλ. ὅτι αἱ ἀνήκουσαι εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην λέξεις τῆς ὀμιλουμένης καὶ εὐάριθμοι εἶναι (ἐλαιά, γραιά, σπηλαιά, ἀραιός, παλαιός, ρωμαϊός, καὶ εἴ τι ἄλλο) καὶ χρησιμοποιοῦνται παραλλήλως ἀμετάβλητοι καὶ ἀσυνιζητοὶ εἰς τὴν γραφομένην. Ἡ κατὰ τὴν φωνητικὴν ὀρθογραφίαν μεταβολὴ αὐτῶν παρουσιάζει μὲν τὸ πλεονέκτημα τῆς ἀποφυγῆς πάσης συγχύσεως καὶ ἀνακολουθίας εἰς τὸ ὀρθογραφικὸν σύστημα τοῦ Λεξικοῦ (ἤδη ἐδημοσιεύθη σπ'λιά, ἐν λ. ἀντίλαλος, καὶ παλιοκουνιάροι, ἐν λ. ἀρβανιτιά), ἀλλὰ καὶ τὸ μειονέκτημα τῆς ἀμαυρώσεως τῆς ὀρθογραφικῆς εἰκόνας τῶν λέξεων, ὡς αὕτη εἶναι γνωστὴ εἰς πάντας σχεδὸν διὰ τοῦ σχολείου, τῶν ἐφημερίδων, κλπ.

2. Συναφὲς πρὸς τὰ ἀνωτέρω εἶναι τὸ ζήτημα τῆς ὀρθογραφίας τῶν ἐξ οὐδ. τῆς ἀρχαίας εἰς -ος προελθόντων τύπων εἰς -ι τῆς νεωτέρας: τὸ χεῖλος > τὸ χεῖλι, τὸ στήθος > τὸ στήθι, τὸ σκέλος > τὸ σκέλι, κλπ. Ὁ μ. Χατζιδάκις διετύπωσε τὴν γνώμην ὅτι πρέπει νὰ γράφωμεν τὸ χεῖλη, τὸ σκέλη, τὸ στήθη, κλπ., διότι ὁ ἐνικὸς τῶν ὀνομάτων τούτων προῆλθεν ἐκ τοῦ πληθυντ. τῆς ἀρχαίας τὰ χεῖλη, τὰ σκέλη, κλπ., μετασχηματισθέντος βραδύτερον εἰς χεῖληα, στήθηα, σκέληα, κλπ., κατὰ παρέκτασιν καὶ ἀναλογίαν πρὸς τὸν πληθ. τῶν δευτεροκλίτων οὐδετέρων εἰς -α, ὅθεν ὑποχωρητικῶς ὁ ἐνικὸς τὸ χεῖλη, τὸ στήθη, κλπ. (MNE 1,401/2. 2, 44/46). Κατὰ ταῦτα, ἐγράφη ἤδη εἰς τὸ Λεξικὸν τὰ ἄνθηα (ἐν λ. ἄνθος), τὰ γνέφηα (ἐν λ. ἀναλύω), τὰ χεῖληα (ἐν λ. ἀντρεϊωσύνη), τὰ πάθηα (ἐν λ. ἀπεκεῖ), κλπ., καὶ καθ' ἐνικὸν τὸ χεῖλη (ἐν λ. ἀσπροχεῖλης), τὸ στήθη, τὸ βάθη (ἐν λ. βάθος), ἐγράφη ὅμως παραλλήλως καὶ τὰ χεῖλια (ἐν λ. γανώνω), τὰ βράχεια (ἐν λ. βράχος), κατεχωρίσθη δὲ ὁ ἐνικὸς τὸ ἄνθι ὑπὸ τὸ λῆμμα ἀνθί, παρὰ τὸν πληθυντ. τὰ ἄνθηα καὶ παρὰ τὴν διαφορὰν τοῦ τόνου, ἥτις ἀφίνεται ἀνεξήγητος. Ἀκριβῶς δὲ ὁ παρὰ τὸν κανόνα τοῦ Ἡρωδιανοῦ τονισμὸς τῶν οὐδετέρων τούτων τῆς Ν. Ἑλληνικῆς ἤγαγε τὸν καθηγ. Στ. Καψωμένον εἰς τὴν ὑπόθεσιν ὅτι ὁ ἐνικὸς αὐτῶν προῆλθεν ἐξ ἀσυναϊρέτου πληθυντικοῦ τὰ στήθηα, τὰ χεῖληα, τὰ ἄνθηα (ὅπως τὰ βράχεια), συνιζηθέντος βραδύτερον κανονικῶς εἰς στήθια, χεῖλια, ἄνθια, κλπ., ὅθεν ὁμαλῶς ὁ ἐνικὸς χεῖλι, στήθι, ἄνθι, κλπ. (Λεξικογρ. Δελτ. 3, 1941, 99, ὑποσ. 4). Ἡ ὑπόθεσις αὕτη, ἐξ ἴσου τοῦλάχιστον πιθανὴ πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ Χατζιδάκι ὑποστηριχθεῖσαν, παρουσιάζει ἀπέναντι ταύτης τὸ πλεονέκτημα τῆς γραμματικῆς ἀκολουθίας, δεδομένου ὅτι τὰ οὐδέτερα χεῖλι, στήθι, σκέλι, ἄνθι, κλπ., οἵανδῆποτε καὶ ἂν ἔχουν τὴν προέλευσιν, ἐκανονίσθησαν βραδύτερον κατὰ τὰ ἀνάλογα δευτερόκλιτα οὐδέτερα εἰς -ι: τὸ κεφάλι, τὸ μάτι, τὸ φρύδι, κλπ.

3. Πράγματα ὡσαύτως παρέχει ἡ ἐν τῷ Λεξικῷ ἀκολουθουμένη ὀρθογραφία τῶν δευτεροκλίτων ἀρσενικῶν τῆς Ν. Ἑλληνικῆς, τὰ ὅποια προῆλθον ἐκ τριτοκλίτων οὐσιαστικῶν ἢ μετοχῶν τῆς ἀρχαίας : ἀρχων>ἀρχως, γέρων>γέρως, δράκων>δράκως, χάρων>χάρως, μαθῶν>μαθῶς, παθῶν>παθῶς, προεστῶς, κλπ. Οἱ δευτερόκλιτοι τύποι γράφονται ἀπὸ τῆς Βυζαντινῆς ἤδη ἐποχῆς διὰ τῆς καταλήξεως -ος (γέρος, δράκος, χάρος), ἐπειδὴ ἐρρυθμίσθησαν προφανῶς κατὰ τὰ δευτερόκλιτα εἰς -ος. Ὁ μ. Χατζιδάκις ὑπεστήριξεν ὅτι τοῦτο δὲν ἀποτελεῖ ἱστορικὸν προηγούμενον, ὡς συμβαίνει ἄλλως τε καὶ εἰς πολλὰς ἄλλας περιπτώσεις, καθ' ἃς ἡ ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν ἀκολουθουμένη ὀρθογραφία πολλῶν λέξεων εἶναι καθαρῶς φωνητικὴ καὶ οὐχὶ ἱστορικὴ, καὶ ὅτι πρέπει, κατ' ἀκολουθίαν, νὰ γράφωμεν ὁ ἀρχως, ὁ γέρως, ὁ διάκως, ὁ δράκως, ὁ χάρως, καὶ περαιτέρω ὁ μαθῶς, ὁ προεστῶς, ὁ ποίσιως, ὁ δείξως, ἐπὶ πλέον δέ, ὅχι μόνον ὁ βρωμόγερω, ὁ ἀρχιδιάκως, κλπ., ἀλλὰ καὶ ὁ γερω-Δῆμος, ὁ γερωπατέρας, ὁ γερωδάσκαλος, κλπ.

Ἀφίνω κατὰ μέρος τὸ γεγονός ὅτι τὸ διάκων, ἐξ οὗ τὸ διάκως, εἶναι σχεδὸν Βυζαντινὸν (μεταχριστιανικὸν) καὶ δὲν δημιουργεῖ ἐπομένως, κατὰ τὰ ἀνωτέρω, ἱστορικὸν προηγούμενον ἐπικρατέστερον τοῦ διάκος, ἐπίσης Βυζαντινοῦ, ἢ ὅτι τὸ καλόγερος, Βυζαντινὸν παράλληλον τοῦ καλόγηρος, θὰ ἔπρεπε νὰ μεταγραφῆ διὰ τοῦ καλόγερω (κατὰ τὸ βρωμόγερω, παλαιόγερω, κλπ.), εἶμαι ὁμως ὑποχρεωμένος νὰ σημειώσω ὅτι δημιουργοῦνται οὕτω δύο ἀντιφάσεις, ἐὰν θέλωμεν νὰ ἐξετάσωμεν ἐπιστημονικῶς τὰ πράγματα. Ἀκολουθοῦντες δηλ. τὴν κατὰ τὴν ἐτυμολογικὴν προέλευσιν γραφὴν τῶν ὀνομάτων τούτων (ὁ γέρως, ὁ δράκως, ὁ χάρως, κλπ.), παραδεχόμεθα ὅτι ὑπάρχει ἰδιαιτέρα τάξις δευτεροκλίτων εἰς -ως, κλινομένων κατὰ τὸ ἡμισυ ἰδιομόρφως (ὁ γέρως - τὸν γέρω - ὦ γέρω, ὁ προεστῶς - τὸν προεστῶ - ὦ προεστῶ, κλπ.), κατὰ δὲ τὸ ἕτερον ἡμισυ συμφώνως πρὸς τὰ λοιπὰ δευτερόκλιτα εἰς -ος (τοῦ γέρου - οἱ γέροι - τοὺς γέρους, τοῦ προεστοῦ - οἱ προεστοὶ - τοὺς προεστούς). Τοῦτο ὁμως ἀντίκειται προφανῶς πρὸς τοὺς κανόνας τῆς ἱστορικῆς γραμματικῆς, δεδομένου ὅτι τὸ γέρων μετεσχηματίσθη ἔνωρις εἰς γέρος, διότι ἐρρυθμίσθη γραμματικῶς πρὸς τὸ νέος, τὸ χάρων εἰς χάρως πρὸς τὸ ἄγγελος, τὸ διάκων εἰς διάκος πρὸς τὸ διάκωνος, κλπ. Ἐξ ἄλλου, γράφοντες γερωπατέρας, γερωπαπιᾶς, γερωδάσκαλος, ἀρχωσμπέθερος, χαρωκαμένος, κλπ. (διὰ τοῦ ω εἰς τὸ πρῶτον συνθετικόν), παραδεχόμεθα ὅτι συντελεῖται συγκόλλησις, καὶ ὅχι σύνθεσις λέξεων, καθ' ἣν ἡ παρουσία τοῦ ω θὰ ἦτο ἀδικαιολόγητος. Τοιαύτη ὁμως ἐκδοχὴ τυγχάνει παντελῶς ἀστήρικτος, δεδομένου ὅτι εἰς τὰ σύνθετα ταῦτα τὸ α' συνθετικὸν προσδιορίζει τὸ β' κατ' ἔννοιαν ἐπιθετικὴν. Τὸ σύνθετον γερωπατέρας δηλ. εἶναι σημασιολογικῶς ἀνάλογον πρὸς τὸ χαζοπατέρας ἢ τὸ γεροδάσκαλος πρὸς τὸ κουτοδάσκαλος ἢ τὸ χαροκαμένος πρὸς τὸ ἀστραποκαμένος, κλπ. Αἱ ἀντιφάσεις αὗται ἐγέννησαν ἤδη, ὡς ἦτο ἐπόμενον, ὀρθογραφικὴν σύγχυσιν εἰς τὰ δημοσιευθέντα ἄρθρα τοῦ Ἱστορ. Λεξικοῦ (γράφεται, π. χάριν, ὁ ἀρχως, ὁ ἀρχιδιάκως, αἰτ. τὸν ἀρχω, τὸν χάρω, ἀλλὰ καὶ ὁ δράκος ἐν λ. γάμος, καὶ περαιτέρω ὁ ἀρχωσμπέθερος, ἀλλὰ ὁ χαροκαμένος), θὰ προκαλέσουν δὲ μεγαλυτέραν ἀσφαλῶς κατὰ τὴν πρόοδον τῆς συντάξεως. Πῶς θὰ κατορθώσουν νὰ διακρίνουν, π. χάριν, οἱ συντάκται μεταξὺ τῶν γερο-Κώστας, γεροβοσκός, γεροδάσκαλος, γεροκαπετάνιος, κλπ. καὶ τῶν γεροπετεινός, γερογάϊδαρος, γερόλυκος,

καὶ περαιτέρω γεροπεῦκος, γεροέλατος, γεροπλάτανος, κλπ. ἢ ἔτι περαιτέρω γερόκοττα, γερόγιδα, γερόσκυλλο, γερομούλαρο, γεροπρίναρο, πότε, δηλ. πρέπει νὰ διατηρηθῇ τὸ ω τοῦ α' συνθετικοῦ καὶ πότε ὄχι; Ἡ πῶς θὰ δικαιολογηθοῦν οὗτοι γράφοντες γερωμαθημένος, ἀλλὰ χαροκαημένος; Αἱ δυσκολίαι αὗται θὰ ἀρθοῦν, ἐὰν υἱοθετηθῇ ἐνιαῖον σύστημα ὀρθογραφίας, τὸ ἐκ τῶν κανόνων τῆς ἱστορικῆς γραμματικῆς ἐπιβαλλόμενον, ὡς γίνεται ἄλλως τε (κατὰ Χατζιδάκιν πάντοτε) καὶ εἰς πολὺς ἄλλας κατηγορίας λέξεων.

4. Πρὸς τὴν ὀρθογραφίαν τῶν ἐν λόγῳ ἐπιθέτων συνάπτεται καὶ ἡ ὀρθογραφία τῶν ρημάτων, τὰ ὁποῖα συντίθενται κατὰ παρατακτικὴν ἔννοιαν ἐκ δύο ἄλλων ρημάτων: ἀνοιγοκλείνω, ἀστραφτοκοπῶ, βλαστημοκοπῶ, βογγομανῶ, κλπ. Ὁ μ. καθηγ. Κ. Κόντος, εἰς ὃν παραπέμπει ὁ Γ. Χατζιδάκις, γράφει μπεινοβγαίνω, κλωθογυρίζω, πηγαινοέρχομαι, κλπ. (Γλωσσ. Παρατηρ., 281). Ὁ ἴδιος ὁ Χατζιδάκις ἀκολουθεῖ κατ' ἀρχὰς τὴν αὐτὴν ὀρθογραφίαν: ἀνοιγοκλείνω, μπεινοβγαίνω, παιζογελῶ, περνοδιαβαίνω, κλπ. (Ἐπιστ. Ἐπετ. Πανεπ. Ἀθηνῶν 7, 1910/11, 44). Βραδύτερον ὁμως ταλαντεύεται μεταξὺ τῆς γραφῆς τοῦ α' συνθετικοῦ ὅτε μὲν διὰ τοῦ ο, ὅτε δὲ διὰ τοῦ ω, διότι γράφει βλαστημοκοπῶ, βρωμοκοπῶ, ψοφολογῶ, κλπ., συγχρόνως δὲ βρίζωκοπῶ, ὄζωκοπῶ, τρεχωκοπῶ, κλπ. (Ἀθηνᾶ 22, 1910, 242-251), ἀλλαγῶ δὲ καθιερώνει μόνον τὴν διὰ τοῦ ω γραφὴν, ὄχι μόνον εἰς τὰ διατηροῦντα ἀναλλοίωτον τὸ α' συνθετικόν, ὡς ἀνοιγοκλείνω, παιζογελῶ, κλωθογυρίζω, κλπ., ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ παρουσιάζοντα μεταβεβλημένον τὸ α' συνθετικόν, ὡς ἀνεβωκατεβαίνω, στριφωγυρίζω, λυσωδένω, κλπ. (MNE 1, 178). Εἰς τὸ Ἱστορ. Λεξικὸν ἀκολουθεῖται μεικτὴ ὀρθογραφία, καθορισθεῖσα μάλιστα ρητῶς καὶ εἰς τὸν κανονισμόν τῆς συντάξεως αὐτοῦ, δηλ. διὰ τελικοῦ ω γράφεται τὸ α' συνθετικόν ἐφ' ὅσον παραμένει ἀναλλοίωτον, διὰ τοῦ ο δέ, ἐφ' ὅσον ἀλλοιοῦται κατὰ τινα τρόπον. Τὸ ἀποτέλεσμα ὑπῆρξεν ἡκιστα ἐποικοδομητικὸν διὰ τὴν ὁμοίομορφον ἐμφάνισιν τοῦ ἐφαρμοζομένου ὀρθογραφικοῦ συστήματος, ἐὰν κρίνη τις ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε δημοσιευθέντων ἀρθρων. Γράφεται, π. χάριν, ἀνοιγοκλείνω, ἀνοιγοσφαλνῶ, βλαστημωκοπῶ, βροντωκοπῶ, βογγωμαχῶ, παραλλήλως δὲ καὶ βογγομαχῶ (ἐν λ. ἀγκομαχῶ), παιζογελῶ (ἐν λ. ἀπολοῦθε), τζιμποφιλῶ (ἐν λ. ἀρχίζω), περνοδιαβαίνω (ἐν λ. ἀποπέρα, ἀγγελικός), μεθυκοπῶ (ἐν λ. ἀπαλέτης), τρεμοσβήνω (ἐν λ. ἀγνοτρέμω), κλοτσοπατῶ (ἐν λ. αὐγερινός), κλπ. Ἡ ἀνακολουθία δὲ αὕτη παρατηρεῖται οὐ μόνον εἰς τὰ παραδείγματα τοῦ δημῶδους λόγου, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ λήμματα. Οὕτω, γράφεται βογγωμανῶ, ἐκ τοῦ βογγῶ καὶ -μανῶ, ἀλλὰ καὶ ἀλυχτομανῶ, ἐκ τοῦ ἀλυχτῶ καὶ -μανῶ, βρίζωβολῶ, ἐκ τοῦ βρίζω καὶ -βολῶ, ἀλλὰ καὶ ἀχοβολῶ, ἐκ τοῦ ἀχῶ καὶ -βολῶ, βρίζωλογῶ, ἐκ τοῦ βρίζω καὶ -λογῶ, ἀλλὰ καὶ ἀχολογῶ, ἐκ τοῦ ὑποθετ. ἀχολόγος ἢ ἐκ τοῦ ἀχός καὶ -λογῶ, ἀστραφταλωκοπῶ, ἐξ ἀμαρτύρου ἀστραφταλῶ (ἐνῶ μαρτυρεῖται τὸ ἀστραφταλίζω) καὶ -κοπῶ, ἀλλὰ ἀλωνοθερίζω, ἐκ τοῦ ἀλωνίζω καὶ θερίζω, βροντωφωνάζω, ἐκ τοῦ βροντῶ καὶ φωνάζω, ἀλλὰ βροντοφωνῶ, ἐκ τοῦ βροντόφωνος. Αἱ ἐτυμολογίαι αὗται δεικνύουν σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ τὴν ἀμηχανίαν τῶν συντακτῶν, ὑποχρεωμένων νὰ συμβιβάσουν τὸν καθιερωθέντα ὀρθογραφικὸν κανόνα πρὸς τὰ πραγματικὰ δεδομένα, ἰδίως δὲ πρὸς τὴν παραδόξως προσπίπτουσαν ἐντύπωσιν ἐκ τῆς ἐφαρμογῆς αὐτοῦ, ἐπειδὴ τὸ ω οὐδαμοῦ σχεδὸν ἀπαντᾷ

ὡς συνδεδεικτὸν φωνῆεν συνθέτων (ἢ ἐντύπωσις μάλιστα γίνεται ζωηροτέρα εἰς τὰ παράγωγα τῶν ρημάτων τούτων: ἀνοιγωκλείσιμο, ἀνοιγωσφάλισμα, βριζωκόπημα, κλπ.). Ἡ ἀμνηχανία αὕτη δικαιολογεῖται ἄλλως τε καὶ ἐκ τῆς ἐπιστημονικῆς ἀντιφάσεως, ἣτις παρατηρεῖται κατὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς καθιερωθείσης ὀρθογραφίας. Δὲν ἐννοεῖται δηλ. κατὰ ποῖον γλωσσικὸν κανόνα ἢ συγκοπὴ μιᾶς συλλαβῆς εἰς τὰ παρουσιάζοντα ματαβεβλημένον πῶς τὸ α' συνθετικὸν δικαιολογεῖ καὶ τὴν μεταβολὴν τοῦ τελικοῦ ω εἰς ο (ἀνεβοκατεβαίνω=ἀνεβαίνω καὶ κατεβαίνω, ἀγκομαχῶ=ἀγκώνω καὶ -μαχῶ, ἀσκομαχῶ=ἀσκώνω καὶ -μαχῶ, ἀλωνοθερίζω=ἀλωνίζω καὶ θερίζω, μαυρομελανιάζω=μαυρίζω καὶ μελανιάζω, κλπ.), ἐνῶ ἡ διατήρησις αὐτῆς εἰς τὰ ὑπόλοιπα συνηγορεῖ καὶ ὑπὲρ τῆς διατηρήσεως τοῦ τελικοῦ ω. Πρὸς ἄρσιν τῆς ἀνακολουθίας ταύτης ἐπιβάλλεται νὰ καθιερωθῇ ἡ γραφὴ καὶ τῶν ρημάτων τῆς πρώτης ὁμάδος διὰ τοῦ ω ἢ τῶν ρημάτων ὀλοκλήρου τῆς κατηγορίας διὰ τοῦ ο. Τὸ πρῶτον δὲν πρόκειται νὰ συμβάλλῃ, νομίζω, εἰς τὴν ἄρσιν τῆς συγχύσεως, ἐνῶ τὸ δεύτερον, σύμφωνον ἄλλως τε καὶ πρὸς τὴν ἱστορικῶς παραδεδομένην ὀρθογραφίαν τῶν συνθέτων ρημάτων, εἶναι τὸ ὀρθότερον.

5. Παρεμφερὲς ὡσαύτως εἶναι τὸ ζήτημα τῆς ὀρθογραφίας τῶν συνθέτων ἐκ τῶν λέξεων μάτι καὶ νύχι. Εἰς τὸ Λεξικὸν ἔχει καθιερωθῆ, κατὰ τὴν ἱστορικὴν ὀρθογραφίαν, ἡ διὰ διπλοῦ μ γραφὴ τῶν λέξεων, αἱ ὁποῖαι ἔχουν ὡς β' συνθετικὸν τὴν λέξιν μάτι (ἀνοιχτομμάτης, γαλανομμάτης, κλπ.) καὶ ἡ διὰ τοῦ ω γραφὴ τῶν λέξεων, αἵτινες ἔχουν ὡς β' συνθετικὸν τὴν λέξιν νύχι (ἀετωνύχης, ἀσπρώνυχος, κλπ.), συμφώνως πρὸς τὰ ἀνάλογα σύνθετα τῆς ἀρχαίας προφανῶς (ἀνόμματος, μελανόμματος, ἀκρώνυχος, γαμφώνυχος, κλπ.). Ἀσχέτως πρὸς τὴν ἐλαφρὰν σύγχυσιν, ἣτις προεκλήθη ἐντεῦθεν εἰς τὰ δημοσιευθέντα ἄρθρα τοῦ Λεξικοῦ (ἐγράφη, π. χάριν, ἀβγομμάτης, ἐκ τῶν οὐσ. ἀβγὸ καὶ μάτι, ἀλλὰ καὶ ἀβγομάτι, ἐκ τῶν οὐσ. ἀβγὸ καὶ μάτι ἐπίσης, ἀρκουδόμματος ἀλλὰ καὶ ἄματος, ἀετωνύχι, ἐκ τῶν οὐσ. ἀετὸς καὶ νύχι, ἀλλὰ γαιδουρονύχι, ἐκ τῶν οὐσ. γαιδούρι καὶ νύχι), ἡ ἀκολουθουμένη ὀρθογραφία παρουσιάζεται ἀντιφάσκουσα πρὸς τὴν διδομένην ἐκάστοτε ἐτυμολογικὴν ἐρμηνείαν. Διδάσκεται δηλ. ὅτι οἱ νεώτεροι σχηματισμοὶ ἀγριομμάτης, ἀρκουδόμματος, βοϊδομμάτης, κλπ., ἔχουν ὡς β' συνθετικὸν τὴν λέξιν μάτι, ὡς καὶ ὅτι οἱ ἀνάλογοι σχηματισμοὶ ἀετωνύχι, ἀετωνύχης, ἀσπρώνυχος, κλπ. ἔχουν ὡς δεύτερον συνθετικὸν τὴν λέξιν νύχι, δὲν ἐξηγεῖται ὅμως ὁ λόγος δι' ὃν ἐπιβάλλεται ἡ δίπλωσις τοῦ μ εἰς τὰ πρῶτα ἢ ἡ τροπὴ τοῦ συνδεδεικτοῦ φωνήεντος ο εἰς ω εἰς τὰ δεύτερα, καίτοι διὰ τῆς διδομένης ἐτυμολογίας ὁμολογεῖται σαφῶς ὅτι ἡ σύνθεσις ἐπραγματοποιήθη ὅταν εἶχον ἤδη ἐκλείψει οἱ φωνητικοὶ λόγοι οἱ δικαιολογοῦντες τὴν προηγουμένως ἀκολουθουμένην γραφὴν τῶν ἀναλόγων συνθέτων. Προφανὲς λοιπὸν εἶναι ὅτι πρέπει νὰ ἐκλέξωμεν μεταξὺ τῶν ἐξῆς δύο λύσεων: ἢ θὰ ἐξακολουθήσωμεν γράφοντες τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος σύνθετα ὡς μέχρι τοῦδε, ἀλλὰ καὶ ἐπεξηγοῦντες τὴν ὀρθότητα τῆς γραφῆς ταύτης, ἢ θὰ ἐξακολουθήσωμεν ἐτυμολογοῦντες ταῦτα καθ' ὃν μέχρι τοῦδε τρόπον, τὸν καὶ ἐπιστημονικῶς ὀρθὸν ἄλλως τε, ἀλλὰ φροντίζοντες συγχρόνως νὰ προσαρμόσωμεν τὴν γραφὴν αὐτῶν πρὸς τὴν ἐτυμολογικὴν ἐρμηνείαν.

6. Ἀνακολουθία παρατηρεῖται ἐπίσης καὶ εἰς τὴν ἐν τῷ Λεξικῷ ἐφαρμοζομένην ὀρθογραφίαν ὠρισμένων κατηγοριῶν ὀνομάτων σχηματισθέντων ἢ μετασχη-

ματισθέντων κατ' ανάλογον ιστορικήν ἀρχήν. Συγκεκριμένως : γράφονται διὰ τῆς καταλήξεως -άκεις τὰ κύρια καὶ προσηγορικά, ἅτινα προῆλθον ἐκ τῶν Βυζαντινῶν -άκιος ἢ ἐσχηματίσθησαν ἐξ ὑποκοριστικῶν νεωτέρων εἰς -άκι, ὡς ὀρθῶς καὶ σαφῶς ἐξήγησεν ὁ ἀείμνηστος Χατζιδάκις ('Επιστ. 'Επετ. Πανεπιστ. 'Αθηνῶν 12, 1915, 31-32. ΜΝΕ 1, 422). Ὁ ἴδιος ὁμοῦς ἐδίδαξεν ὅτι καὶ ἐξ οὐδ. ὑποκοριστικῶν εἰς -ούδι ἐσχηματίσθησαν ἀρσενικά κύρια καὶ προσηγορικά εἰς -ούδεις ('Αθηνᾶ 28, 1916, 285/286), τὰ ὅποια γράφονται ἐν τούτοις εἰς τὸ Λεξικὸν διὰ τῆς καταλήξεως -ούδης. Ἐξ οὐδ. ὑποκοριστικῶν εἰς -έλλι ἐσχηματίσθησαν ὡσαύτως κύρια καὶ προσηγορικά εἰς -έλλεις (βλ. *Kretschmer, D. heut. Lesb. Dial.*, 350-351), τὰ ὅποια γράφονται εἰς τὸ Λεξικὸν διὰ τῆς καταλήξεως -έλλης. Τὸ αὐτὸ θὰ ἠδύνατο ἴσως νὰ ὑποστηριχθῆ καὶ περὶ πολλῶν ἀρσενικῶν εἰς -ούλλης, μολονότι ὁ Χατζιδάκις διετύπωσε τὴν γνώμην ὅτι τὰ τελευταῖα ταῦτα προῆλθον ἐκ θηλυκῶν εἰς -ούλλα καὶ ὄχι ἐξ οὐδετέρων εἰς -ούλλι ('Αθηνᾶ 29, 1917, Λεξικογρ. 'Αρχ., 13). Ὅπως δὲποτε καὶ ἂν ἔχη τὸ πρᾶγμα, εἰς τὸ Λεξικὸν ἐγράφη ἀφεντάκεις, παραλλήλως δὲ ἀφεντούδης, ἀφεντέλλης, ἀφεντούλλης, ἕλα παράγωγα τοῦ οὐσ. ἀφέντης, ἐκεῖνο μὲν διὰ τῆς καταλήξεως -άκεις, ταῦτα δὲ διὰ τῶν καταλήξεων -ούδης, -έλλης, -ούλλης. Ἐγράφη ὡσαύτως ἀνθρωπάκεις, κλπ., παραλλήλως δὲ ἀντρούδης, ἀντρούλλης, ἀσπρέλλης, κλπ. Ταῦτα σημαίνουν ὅτι δημιουργεῖται κατηγορία πρωτοκλίτων εἰς -άκεις (δηλ. εἰς -εις, γεν. -ι, αἰτ. -ιν), παραλλήλως πρὸς ἀναλόγους κατηγορίας πρωτοκλίτων εἰς -έλλης, -ούδης, -ούλλης (δηλ. εἰς -ης, γεν. -η, αἰτ. -ην). Τοῦτο ὁμοῦς ἀποτελεῖ ὄχι μόνον ἀντίφασιν, ἀλλὰ καὶ παρέκκλισιν ἀδικαιολόγητον ἐκ τῶν κανόνων τῆς ιστορικῆς γραμματικῆς.

7. Τὸ αὐτὸ δύναται νὰ ὑποστηριχθῆ καὶ περὶ τῆς τάξεως τῶν εἰς -άρις (-ιάρις) πρωτοκλίτων, τὰ ὅποια γράφονται εἰς τὸ Λεξικὸν διὰ τοῦ -εις, γεν. -ι, αἰτ. -ιν, ἐπειδὴ προῆλθον ἐκ τῶν μεταγενεστέρων εἰς -άριος, ἐκ τῆς Λατινικῆς εἰσελθόντων, καὶ τῶν μετέπειτα κατὰ ταῦτα σχηματισθέντων Βυζαντινῶν καὶ νεωτέρων εἰς -άρις (καβαλλάρις, μακελλάρις, ἀγελαδάρις, ἀρρωστιάρις, κλπ.), συμφώνως πρὸς τὴν διδασκαλίαν τοῦ μ. Χατζιδάκι καὶ πάλιν (ΜΝΕ 1, 421/422). Ὅρθά ταῦτα βεβαίως ἀπὸ ἀπόψεως τῆς ἐτυμολογικῆς προελεύσεως τῶν ὀνομάτων τῆς ἐν λόγῳ τάξεως. Ἄλλ' ὅταν παραλλήλως πρὸς ταῦτα γράφονται ἐν τῷ Λεξικῷ διὰ τοῦ -έρης (-ιέρης) τὰ ἐκ τῆς Ἰταλικῆς εἰσελθόντα πορτιέρης, καρροτσιέρης, τιμονιέρης, κλπ., ἢ τὰ κατ' ἀναλογίαν σχηματισθέντα τραπεζιέρης, λαουτιέρης, κλπ., ἢ ὅταν γράφονται προσέτι διὰ τοῦ -ης (-ῆς) τὰ ἐκ τῆς Τουρκικῆς εἰσελθόντα ἀραμπατζῆς, γεμιτζῆς, θεριακλῆς, μερακλῆς, μανάβης, μπακάλης, κλπ., ἢ τὰ κατὰ ταῦτα σχηματισθέντα μουστακαλῆς, φορατζῆς, κλπ., δημιουργεῖται ἀνακολουθία ὀρθογραφικῆ ἀπὸ ἀπόψεως γραμματικῆς. Ὅπως δηλ. τὰ τελευταῖα προσηρμόσθησαν πρὸς τὰ πρωτόκλιτα εἰς -ης (-ῆς), οὕτω καὶ τὰ δευτερόκλιτα εἰς -άριος μετεβλήθησαν εἰς -άρις, συνεξέδραμον δ' οὕτω γραμματικῶς πρὸς τὰ πρωτόκλιτα εἰς -ης. Γραπτέα ἄρα διὰ τοῦ -άρης (-ιάρης), καὶ ὄχι -άρις (-ιάρις).

8. Ἀνάλογος εἶναι καὶ ἡ περίπτωσις πολλῶν κυρίων ὀνομάτων καὶ ἐνίων προσηγορικῶν δευτεροκλίτων εἰς -ιος, τὰ ὅποια μετεσχηματίσθησαν εἰς -εις ἀπὸ τῆς μεταγενεστερᾶς ἤδη ἐποχῆς (*Δημήτρις, Διονύσις, Βασίλεις, κόρις*, κλπ.), βραδύτερον δὲ προσηρμόσθησαν κλιτικῶς πρὸς τὰ ἄλλα πρωτόκλιτα κύρια εἰς -ης (*Θεο-*

φάνης, Σωκράτης, Ἀριστοτέλης, κλπ.). Ἐὰν ἐξακολουθήσωμεν νὰ γράφωμεν, ὡς μέχρι τοῦδε, τὰ μὲν πρῶτα διὰ τοῦ -ις, τὰ δὲ δεύτερα διὰ τοῦ -ης, εἴμεθα μὲν ἀκόλουθοι πρὸς τὴν ἱστορικὴν προέλευσιν τῶν ὀνομάτων ἑκατέρας τῶν κατηγοριῶν τούτων, ὡς ἐξήγησεν ὁ μ. Χατζιδάκις (MNE 1, 600-621, 626), ὅχι ὅμως καὶ πρὸς τὴν ἱστορικῶς ὡσαύτως ἐννοουμένην ἐνιαίαν κλίσιν αὐτῶν.

9. Δυσκολωτέρα εἶναι ἡ περίπτωσις τῶν θηλυκῶν τριτοκλίτων εἰς -ις (-εως), τὰ ὁποῖα ἐνωρὶς ἤδη μετεσχηματίσθησαν κατὰ τὰ πρωτόκλιτα θηλυκὰ εἰς -η (πόλις-πόλη, βρύσις-βρύση, ἄνοιξις-ἄνοιξη, κλπ.), ἀλλὰ γράφονται εἰς τὸ Ἰστορ. Λεξικὸν διὰ τοῦ -ι, γεν. -ις, κατὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ μ. Χατζιδάκι (MNE 1, 618 κέξ.). Ἡ τροποποίησις τῆς ὀρθογραφίας ταύτης δὲν θὰ εἶχε ἴσως σοβαρὸν ὑπὲρ αὐτῆς λόγον, ἐφ' ὅσον καὶ εἰς τὴν γραφομένην ἀπλῆν καθαρεύουσαν διατηροῦνται τὰ ὀνόματα ταῦτα ἀναλλοίωτα, ὁ δὲ πληθυντικὸς αὐτῶν ἐξακολουθεῖ σχηματιζόμενος κατὰ τὰ τριτόκλιτα (οἱ πράξεις, πόλεις, τάξεις, κλπ. - τῶν πράξεων, πόλεων, τάξεων, κλπ. - τοῖς πράξις, πόλεις, τάξεις, κλπ.)· πολλάκις μάλιστα καὶ ἡ γενικὴ τοῦ ἐνικοῦ: τῆς πόλεως, τῆς πράξεως, τῆς τάξεως, κλπ.. Πβ. Τριανταφυλλίδη, Γραμμ. τῆς Ν. Ἑλλην. Γλώσσης, 244), ἐὰν δὲν ὑπῆρχεν ἡ καταφανὴς δυσκολία τῆς γενικῆς τοῦ ἐνικοῦ, ὡς αὕτη σχηματίζεται εἰς τὴν κοινὴν λαλουμένην (τῆς βρύσης, τῆς πόλης, τῆς θέσης, κλπ.). Γράφοντες ὡς μέχρι τοῦδε ἡ βρύσις-τῆς βρύσις, ἡ ἀνοιξις-τῆς ἀνοιξις, ἡ πράξις-τῆς πράξις, κλπ., προσκρούομεν ἀναμφισβητήτως εἰς τὸ γλωσσικὸν αἰσθημα τοῦ λαοῦ, διὰ τὸν ὁποῖον δὲν εἶναι ἀρκετὴ μόνη ἡ παρουσία τοῦ τελικοῦ -ς πρὸς δήλωσιν τῆς γενικῆς τῶν πρωτοκλίτων θηλυκῶν, ὡς ὑπεστήριξεν ὁ Χατζιδάκις (MNE 1, 626/27), ἀλλ' ὀλοκλήρου τῆς καταλήξεως -ης, ἐπὶ πλέον δὲ δημιουργοῦμεν οὕτως ἰδίαν κατηγορίαν πρωτοκλίτων θηλυκῶν ἀσυμβίβαστον πρὸς τὰ ἐκ τῆς ἱστορικῆς γραμματικῆς διδάγματα.

10. Ἀντιθέτως, οὐδεὶς σοβαρὸς λόγος συντρέχει, νομίζω, διὰ τὴν ὀρθογραφικὴν μεταβολὴν τῶν ἐπιθέτων εἰς -ύς, τῶν ἐκ τῆς ἀρχαίας κληρονομηθέντων καὶ τῶν κατ' ἀναλογίαν πρὸς ταῦτα σχηματισθέντων νεωτέρων (βαθύς, παχύς, γλυκύς, δριμύς, φαρδύς, πλατύς, κλπ.). Πρῶτον, διότι τὰ περισσότερα τούτων συμπίπτουν ἀπολύτως πρὸς τὰ ἀρχαῖα· δεύτερον, διότι ἡ ὀρθογραφικὴ αὐτῶν εἰκὼν διατηρεῖται ἀναλλοίωτος εἰς τὴν ἀπλῆν γραφομένην· τρίτον, διότι ἡ κλίσις αὐτῶν ἐρρυθμίσθη κατὰ τὰ δευτερόκλιτα μᾶλλον τῆς νεωτέρας ἢ κατὰ τὰ πρωτόκλιτα (ὁ βαθύς-τοῦ βαθειοῦ-οἱ βαθειοί, ὁ παχύς-τοῦ παχειοῦ-οἱ παχειοί, κλπ.). Κατ' ἀκολουθίαν, καὶ ἐὰν θελήσωμεν νὰ προσαρμόσωμεν τὴν ὀνομαστικὴν αὐτῶν κατὰ τὰ πρωτόκλιτα εἰς -ης, δὲν ἀποφεύγομεν τὴν δημιουργίαν ἰδιαιτέρας κατηγορίας ὀνομάτων ὡς πρὸς τὴν κλίσιν. Τὸ αὐτὸ πρέπει νὰ ἰσχύσῃ καὶ διὰ τινὰ ἀνάλογα τριτόκλιτα οὐσιαστικά, ὡς ὁ πῆχυς, ὁ δριῦς, ὁ ὄφης, τὸ δάκρυ, τὸ βράδυ, τὸ στάχυ, καὶ εἴ τι ἄλλο, τὰ ὁποῖα συμπίπτουν φωνητικῶς πρὸς τὰ ἀρχαῖα κληρονομηθέντα, εἶναι δὲ καὶ σχετικῶς εὐάριθμα, ὥστε ἡ κατ' ἐξαιρέσιν κλίσις αὐτῶν εἰς τὴν Ν. Ἑλληνικὴν νὰ μὴ ἀποτελῇ βάρος περιττόν.

11. Κατὰ τὰ εἰς -ύς ἐπίθετα τῆς προηγουμένης τάξεως κλίνονται καὶ τὰ χρώματος δηλωτικὰ ἐπίθετα τῆς νέας Ἑλληνικῆς, τὰ ὁποῖα εἰς τὸ Λεξικὸν γράφονται διὰ τοῦ -ίς: βυσσινίς, μελιτζανίς, πορτοκαλλίς, σταχτίς, κλπ., ἐπειδὴ θεωροῦνται

προελθόντα ἐκ τῶν οὐδετέρων εἰς -ί (βυσσινί, σταχτί, πορτοκαλλί, κλπ.), ἅτινα ἐσχηματίσθησαν κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὸ Τουρκικὸν ρεγκί=χρῶμα, κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Χατζιδάκι ὑποστηριχθεῖσαν θεωρίαν (MNE 2, 251. ἸΑθηνᾶ 40, 1928, 21-23). Ἄν οὕτω πράγματι ἐσχηματίσθησαν τὰ ὀνόματα ταῦτα, οὐδεὶς λόγος ἀποχρῶν ἐπιβάλλει τὴν προσαρμογὴν τῆς ὀνομαστικῆς τοῦ ἐνικοῦ κατὰ τὰ εἰς -ης πρῶτόκλιτα, δεδομένου ὅτι ἡ ὑπόλοιπος κλίσις αὐτῶν ἔχει ρυθμισθῆ ὑπὸ τοῦ λαοῦ κατὰ τὰ δευτερόκλιτα (τοῦ σταχτιοῦ - οἱ σταχτιοί - τοὺς σταχτιούς, κλπ.), ἀποτελοῦν ἐπομένως ἰδιαιτέραν κατηγορίαν ἰδιοκλίτων.

12. Ἀπομένει τὸ ζήτημα τῆς ὀρθογραφίας τῶν οὐδετέρων εἰς -ί, τὰ ὅποια προῆλθον ἐξ οὐσιαστικοποιηθέντων ἀπαρεμφάτων : τὸ φαγεῖ(ν), τὸ πιεῖ(ν), τὸ φιλεῖ(ν), τὸ ἰδεῖ(ν), κλπ. Εἰς τὸ Λεξικὸν ἀκολουθεῖται ἢ κατὰ τὴν ἐτυμολογίαν ὀρθογραφία, κατὰ τὴν γνώμην τοῦ μ. Χατζιδάκι πάντοτε (MNE 1, 587-588. 2, 66), ὁ ὁποῖος δὲν παρέλειψε νὰ ὑπογραμμίσῃ ἐν τούτοις τὸ γεγονός ὅτι τὰ ἐν λόγῳ οὐσιαστικὰ ἐρρυθμίσθησαν κλιτικῶς πρὸς τὰ σημασιολογικῶς ἀνάλογα οὐδέτερα εἰς -ί : τὸ ψωμί, τὸ τυρί, κλπ. Ἡ τελευταία αὕτη παρατήρησις δικαιολογεῖ, νομίζω, καὶ τὴν ὀρθογραφικὴν αὐτῶν προσαρμογὴν πρὸς τὰ γραμματικῶς ἀνάλογα οὐδέτερα. Ἡ μόνη ἐκ τούτου δυσκολία εἶναι ὅτι δημιουργοῦνται φωνητικαὶ δυσχερεῖαι προκειμένου περὶ τῶν διαλεκτικῶς μόνον ἀπαντώντων ἐκ τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος οὐδετέρων καὶ ἀκλίτων παραμεινάντων : τὸ πιεῖ, τὸ ἔχει, τὸ ἰδεῖ, τὸ λέει καὶ εἴ τι ἄλλο. Γράφοντες δηλ. τὸ φαγί, τὸ φιλί, ἀκολουθοῦμεν τὴν κατὰ τὴν ἱστορικὴν γραμματικὴν ὀρθογραφίαν, ἐφ' ὅσον λέγομεν τοῦ φαγιοῦ - τὰ φαγιά, τοῦ φιλιοῦ - τὰ φιλιά, ὅπως λέγομεν τὸ ψωμί - τοῦ ψωμιοῦ - τὰ ψωμιά, τὸ τυρί - τοῦ τυριοῦ - τὰ τυριά, κλπ., καὶ ἐφ' ὅσον ἡ ὀρθογραφικὴ αὕτη ἐξομάλυνσις εἶχεν ἤδη πραγματοποιηθῆ ἀπὸ τῆς Βυζαντινῆς ἐποχῆς. Ἐὰν γράψωμεν ὅμως τὸ πιί, τὸ ἰδί, τὸ ἔχι, τὸ λέγι, δημιουργοῦμεν ἄνευ ἀποχρῶντος λόγου φωνητικὰς δυσκολίας καὶ μεταβάλλομεν τὴν κατὰ παράδοσιν εἰκόνα τῶν λέξεων τούτων ἀσκόπως, δεδομένου ὅτι ταῦτα καὶ ὅλως ἰδιωματικὰ εἶναι, ὡς ἐλέχθη, καὶ οὕτως ἢ ἄλλως ἀποτελοῦν γραμματικῶς ἰδιαιτέραν κατηγορίαν ἀκλίτων. Ἐὰν ἄρα δυνάμεθα νὰ παραβλέψωμεν τὴν μεθοδολογικὴν ἀνακολουθίαν, ἣτις δημιουργεῖται ἐκ τῆς ὀρθογραφικῆς ἀπλοποιήσεως τῶν κλιτῶν φαγί καὶ φιλί καὶ τῆς διατηρήσεως τῆς ἱστορικῆς ὀρθογραφίας τῶν ἀκλίτων ἰδεῖ, ἔχει, λέει, πιεῖ, κλπ., ἔχω τὴν γνώμην ὅτι ἡ ὀρθογραφικὴ αὕτη διάκρισις ἀποβαίνει κατὰ τὰ ἄλλα ἀναγκαία.

13. Πρὸς τὴν ἀνωτέρω ὀρθογραφικὴν ἀπλοποίησιν συνάπτεται καὶ ἡ ὀρθογραφία τῶν οὐδετέρων εἰς -ειον τῆς ἀρχαίας, τὰ ὅποια μεταπλάσθησαν κανονικῶς εἰς -ει τῆς νεωτέρας (τὸ γένει(ον), τὸ ἀνώγει(ον), τὸ κατώγει(ον)) καὶ προσηρμόσθησαν γραμματικῶς πρὸς τὰ δευτερόκλιτα οὐδέτερα εἰς -ι : τὸ φρύδι, τὸ μάτι, τὸ μουστάκι, τὸ σπίτι, κλπ.. Ἡ διατήρησις τῆς καταλήξεως -ει, ὡς ἐγένετο μέχρι τοῦδε εἰς τὸ Λεξικόν, δημιουργεῖ ἐξαιρέσεις γραμματικὰς ἄνευ σοβαροῦ ἐπιστημονικοῦ λόγου, ὅπως δὲ ἡ διατήρησις αὐτῆς εἰς τὰ σύνθετα ἀραιογένεις, ἀσπρογένεις, κλπ. τυγχάνει τελείως ἀδικαιολόγητος, δεδομένου μάλιστα ὅτι ἐγράφη ἤδη ἀσπρογένεις, ἐκ τοῦ ἐπιθ. ἄσπρος καὶ τοῦ οὐσ. γένει, ἐν συνεχείᾳ δὲ ἀσπρομ-

μάτης ἐκ τοῦ ἐπιθ. ἄσπρος καὶ τοῦ οὐσ. μάτι, ἀσπροφρύδης, ἐκ τοῦ ἐπιθ. ἄσπρος καὶ τοῦ οὐσ. φρύδι.

Ἐν κεφαλαίῳ, ἡ ὀρθογραφικὴ ἀνακολουθία, τὴν ὁποίαν ὁ ἀείμνηστος Χατζιδάκις προσεπάθησε νὰ ἀποφύγη διὰ τῆς καθιερώσεως τῆς κατὰ τὸ ἔτυμον γραφῆς τῶν περιῶν ἐγένετο λόγος κατηγοριῶν λέξεων, ὅχι μόνον δὲν ἀπεφεύχθη ἐν τῇ πράξει, ἀλλ' ἀντιθέτως ἐγένετος πρόξενος σοβαροῦ ὀρθογραφικοῦ σάλου, ὡς ἀποδεικνύεται ἐκ τῶν ὀλίγων παραδειγμάτων, τὰ ὁποῖα ἠρκέσθην νὰ σταχυολογήσω ἐκ τῶν δημοσιευθέντων ἄρθρων τοῦ Λεξικοῦ. Καὶ μόνος ὁ λόγος οὗτος θὰ ἤρκει νὰ δικαιολογήσῃ, ὑποθέτω, τὰς προτεινομένας ὀρθογραφικὰς τροποποιήσεις, αἵτινες ἐπιβάλλονται πρὸς τούτοις καὶ ἐκ λόγων ἐπιστημονικῶν, ὡς προσεπάθησα νὰ ἐξηγήσω εἰς ἐκάστην περίπτωσιν. Προσθέτω, ὅτι ἡ ἐφαρμογὴ αὐτῶν εἰς τὴν ἐφεξῆς σύνταξιν τῶν ἄρθρων τοῦ Λεξικοῦ δὲν μειώνει, οὐδὲ μεταβάλλει τὸν χαρακτῆρα αὐτοῦ ὡς «ἱστορικοῦ», δεδομένου ὅτι εἰς τὸ ἔτυμολογικὸν μέρος ἐκάστου ἄρθρου θὰ ἐξηγῆται, παρὰ τὴν ἔτυμολογικὴν προέλευσιν τοῦ λήμματος, καὶ ἡ κατὰ τὴν ἱστορικὴν τῆς γλώσσης ἐξέλιξιν ὀρθογραφία αὐτοῦ.

Μετὰ τιμῆς καὶ σεβασμοῦ

Ὁ Διευθυντῆς
ΙΩ. ΚΑΛΛΕΡΗΣ

Μετὰ τὴν ἐν τῷ συνόλω ἀνάγνωσιν τοῦ ὑπομνήματός του καὶ τὴν κατὰ ταύτην καὶ κατὰ περίπτωσιν ὑπόμνησιν τῶν συμπερασμάτων τῆς Ἐπιτροπῆς, ὁ κ. Καλλέρης λέγει ὅτι ἐπιθυμεῖ νὰ προσθέσῃ παρατηρήσεις τινὰς ἐπὶ τοῦ κατὰ τὴν προηγουμένην συνεδρίαν θιγέντος ζητήματος τοῦ ἀφορῶντος εἰς τὴν ὀρθογραφίαν τῶν καταλήξεων -ούλλα, -ούλλης, -ούλλι καὶ -πουλλος -πούλλα, -πουλλο. Λαβὼν πρὸς τοῦτο τὸν λόγον παρὰ τοῦ προέδρου, λέγει ὅτι ἡ μέχρι τοῦδε ἀκολουθουμένη εἰς τὸ Λεξικὸν διὰ διπλοῦ λ γραφῆ τῆς καταλήξεως -ούλλα, εἰσελεύσεως ἐκ τῆς Λατινικῆς κατὰ τὸν μ. Χατζιδάκιν (MNE 2, 306), καὶ τῶν ἐξ αὐτῆς κατὰ περαιτέρω μετασχηματισμὸν προελθουσῶν καταλήξεων -ούλλι, -ούλλης, εἶναι ἐσφαλμένη, διότι ἡ ὑποκοριστικὴ κατάληξις τῆς Λατινικῆς εἶναι -ula καὶ οὐχὶ -ulla. Ἀντιθέτως, ἡ καθιερωμένη διὰ διπλοῦ λ γραφῆ τῆς καταλήξεως -πουλλος, -πούλλα, -πουλλο, προελθούσης ἐκ τοῦ Λατινικοῦ -pullus, ὡς ἀπέδειξεν ὁ αὐτὸς Χατζιδάκις (MNE 1, 637-652), εἶναι ὀρθή.

Μετὰ ταῦτα, ἡ Ἐπιτροπὴ, κατόπιν βραχείας ἐπανασυζητήσεως ἐπὶ ἐκάστης τῶν ὑπὸ τοῦ διευθυντοῦ τοῦ Λεξικοῦ προτεινομένων ἀπλοποιήσεων, προέβη εἰς τὴν τελικὴν διατύπωσιν τῶν ἐπ' αὐτῶν ἀποφασισθέντων ὡς ἀκολούθως :

1. Τὰ μέχρι τοῦδε διὰ τῶν συνιζανομένων καταλήξεων -εἶά, -εἶας, -αιἶά, -αιἶός γραφόμενα ὀνόματα θὰ γράφονται ἐφεξῆς διὰ τῶν καταλήξεων -ιἶά, -ιἶας, -ιἶά, -ιἶός, (μηλιἶά, μυρωδιἶά, προβιἶά, ραβδιἶά, φουχτιἶά, γραφιαἶς-πενκιαἶς, ἐλιἶά, παλιἶός, κλπ.).

2. Τὰ ἐκ τριτοκλίτων οὐδετέρων εἰς -ος τῆς ἀρχαίας προελθόντα δευτερόκλιτα εἰς -ι τῆς νεωτέρας καὶ γραφόμενα μέχρι τοῦδε διὰ τῆς καταλήξεως -η, πληθυντ. -ηα (τὸ χεῖλη - τὰ χεῖληα, τὸ σκέλη - τὰ σκέληα, κλπ.) θὰ γράφονται ἐφεξῆς διὰ

τῆς καταλήξεως -ι, πληθυντ. -ια, κατὰ τὰ λοιπὰ δευτερόκλιτα εἰς -ι (τὸ χεῖλι - τὰ χεῖλια, τὸ στήθι - τὰ στήθια, κλπ.).

3. Τὰ ἐκ τριτοκλίτων οὐσιαστικῶν ἢ μετοχῶν εἰς -ων τῆς ἀρχαίας προελθόντα καὶ διὰ τῆς καταλήξεως -ως γραφόμενα μέχρι τοῦδε δευτερόκλιτα τῆς νεωτέρας θὰ γράφονται ἐφεξῆς διὰ τῆς καταλήξεως -ος κατὰ τὰ λοιπὰ δευτερόκλιτα εἰς -ος (ὁ γέρος, ὁ διάκος, ὁ δράκος, ὁ χάρος, ὁ παθός, ὁ μαθός, κλπ. Κατὰ ταῦτα καὶ ὁ προεστός, ὁ ποῖσος, ὁ δείξος). Ὡσαύτως τὰ ἐκ τῶν ὀνομάτων τούτων σύνθετα, τὰ διατηροῦντα μέχρι τοῦδε τὸ ω ὡς συνδετικὸν φωνῆν (ἀρχωσυμπέθερος, γερωπατέρας, γερω-Δῆμος, κλπ.), θὰ γράφονται ἐφεξῆς διὰ τοῦ ο ὡς συνδετικοῦ φωνήεντος (ὁ γερο-Δῆμος, ὁ γεροδάσκαλος, ὁ χαροκαημένος, κλπ.).

4. Τὰ παρατακτικὰ σύνθετα ἐκ δύο ρημάτων, διατηροῦντα μέχρι τοῦδε τὴν κατάληξιν τοῦ α' συνθετικοῦ (ἀνοιγωκλείνω, βλαστημωκοπῶ, βριζωκοπῶ, κλπ.), θὰ γράφονται ἐφεξῆς διὰ τοῦ ο ὡς συνδετικοῦ φωνήεντος (ἀνοιγοκλείνω, μπαινοβγαίνω, παιζογελῶ, κλπ.).

5. Τὰ ἔχοντα ὡς β' συνθετικὸν τὴν λέξιν μάτι καὶ γραφόμενα μέχρι τοῦδε διὰ διπλοῦ μ, κατὰ τὰ ἀνάλογα σύνθετα τῆς ἀρχαίας (ἀνοιχτομμάτης, γαλανομμάτης, κλπ. κατὰ τὸ μεγαλόμματος, κλπ.), θὰ γράφονται ἐφεξῆς δι' ἀπλοῦ μ (καστανομάτης, μαυρομάτης, κλπ.). Ὡσαύτως τὰ ἔχοντα ὡς β' συνθετικὸν τὴν λέξιν νύχι καὶ διατηροῦντα τὸ ω τῶν ἐκ τοῦ ὄνυξ συνθέτων τῆς ἀρχαίας (ἀετωνύχης, ἀσπρωνύχης, κλπ., κατὰ τὸ γαμψώνυχος, κλπ.) θὰ γράφονται ἐφεξῆς διὰ τοῦ συνδετικοῦ φωνήεντος ο (γαῖδουρονύχης, σκυλλονύχης, κλπ.).

6. Τὰ διὰ τῆς καταλήξεως -άκεις γραφόμενα μέχρι τοῦδε (ἀφεντάκεις, ἀνθρωπάκεις, κλπ.) θὰ γράφονται ἐφεξῆς διὰ τοῦ -άκης κατὰ τὰ λοιπὰ πρωτόκλιτα εἰς -ης (πατεράκης, παππαδάκης, κλπ.).

7. Ὡσαύτως τὰ διὰ τῆς καταλήξεως -άρις (-ιάρις) γραφόμενα (ἀναδρομάρις, ἀρρωστιάρις, ἀναμαλλιάρις, κλπ.) θὰ γράφονται ἐφεξῆς διὰ τοῦ -άρης (-ιάρης) κατὰ τὰ εἰς -ης πρωτόκλιτα (καβαλλάρης, διακονιάρης, παραπονιάρης, κλπ.).

8. Τὰ εἰς -ιος δευτερόκλιτα τῆς ἀρχαίας, μεταγενεστέρως καὶ Βυζαντινῆς, κύρια ἢ προσηγορικὰ, μετασχηματισθέντα εἰς πρωτόκλιτα διὰ συγκοπῆς τοῦ ο τῆς καταλήξεως καὶ διατηροῦντα μέχρι τοῦδε τὴν κατὰ τὴν ἔτυμολογικὴν παραγωγὴν γραφὴν (Γεώργιος-Γεώργις, Δημήτριος-Δημήτρις, Βασιλείος-Βασίλεις, Διονύσιος-Διονύσις, κύριος-κύρις, κλπ.), θὰ γράφονται ἐφεξῆς διὰ τῆς καταλήξεως -ης τῶν πρωτοκλίτων (Γιώργης, Δημήτρης, Βασίλης, Λευτέρης, κύρης, κλπ.).

9. Τὰ εἰς -ις, γεν. -εως τριτόκλιτα θηλυκὰ τῆς ἀρχαίας, μετασχηματισθέντα εἰς πρωτόκλιτα τῆς νεωτέρας δι' ἀποκοπῆς τοῦ τελικοῦ -ς καὶ γραφόμενα μέχρι τοῦδε διὰ τῆς καταλήξεως -ι, γεν. -ις (ἡ ἀνοιξι - τῆς ἀνοιξις, ἡ βάσι - τῆς βάσις, ἡ βρύσι - τῆς βρύσις, κλπ.), θὰ γράφονται ἐφεξῆς διὰ τῆς καταλήξεως -η, γεν. -ης τῶν πρωτοκλίτων θηλυκῶν (ἡ κυβέρνησις - τῆς κυβέρνησις, ἡ πόλις - τῆς πόλις, ἡ στάσις - τῆς στάσις, ἡ τάξις - τῆς τάξις, κλπ.), θὰ διατηρήσουν ὁμοίως εἰς τὸν πληθυντικὸν τὴν κλίσιν καὶ τὴν ὀρθογραφίαν τῶν τριτοκλίτων τῆς ἀρχαίας (οἱ πόλεις - τῶν πόλεων - τοῖς πόλεις, οἱ στάσεις - τῶν στάσεων - τοῖς στάσεις, οἱ τάξεις - τῶν τάξεων - τοῖς τάξεις, κλπ.).

10. Τὰ ἐξ ἐνάρθρων ἀπαρεμφάτων τῆς ἀρχαίας προελθόντα δευτερόκλιτα οὐδέτερα τῆς νέας καὶ γραφόμενα μέχρι τοῦδε διὰ τῆς καταλήξεως -εῖ (-ει), ὡς τὸ φα(γ)εῖ, τὸ φιλεῖ, τὸ λέει, τὸ ἔχει, κλπ., θὰ γράφονται ἐφεξῆς διὰ τῆς καταλήξεως -ῖ τῶν δευτεροκλίτων οὐδετέρων, ἐφ' ὅσον κλίνονται κατὰ ταῦτα (τὸ φαγί, τὸ φιλιῖ κατὰ τὸ τυρί, τὸ ψωμί, κλπ.), θὰ διατηρήσουν ὅμως τὴν κατὰ τὴν ἱστορικὴν προέλευσιν γραφήν, ἐφ' ὅσον εἶναι ἰδιωματικὰ καὶ ἄκλιτα (τὸ ἔχει, τὸ ἰδεῖ, τὸ λέει, τὸ πιεῖ, κλπ.).

11. Ὡσαύτως θὰ γράφονται διὰ τῆς καταλήξεως -ι τῶν δευτεροκλίτων οὐδετέρων τὰ μέχρι τοῦδε διατηροῦντα τὴν διὰ τοῦ -ει γραφήν δευτερόκλιτα οὐδέτερα, τὰ ὅποια προῆλθον ἐκ δευτεροκλίτων οὐδετέρων τῆς ἀρχαίας ἢ μεταγενεστέρας δι' ἀποκοπῆς τῆς καταλήξεως -ον (τὸ γένη καὶ ὄχι τὸ γένει, τὸ ἀνώγι, τὸ κατώγι, κλπ.), τὰ δὲ ἔχοντα ὡς β' συνθετικὸν ὄνομα τῆς κατηγορίας ταύτης καὶ διατηροῦντα μέχρι τοῦδε τὴν κατάληξιν -εις (ἀσπρογένεις, ἀραιογένεις, κλπ.) θὰ γράφονται ἐφεξῆς διὰ τῆς καταλήξεως -ης τῶν πρωτοκλίτων (μαυρογένης, ξανθογένης, κλπ.).

12. Τὰ διὰ τῆς καταλήξεως -ούλλης, -ούλλα, -ούλλι μέχρι τοῦδε γραφόμενα θὰ γράφονται ἐφεξῆς διὰ τῆς -ούλης, -ούλα, -ούλι (πατερούλης, ξανθούλα, ὄρφανούλι, κλπ.).

13. Ὁμοίως θὰ γράφονται δι' ἐνὸς λ τὰ σχηματιζόμενα διὰ τῆς ὑποκοριστικῆς καταλήξεως -πουλος, -πούλα, -πουλο -πούλι (Γιαννόπουλος, ἀρχοντοπούλα, βασιλόπουλο, γαῖδουροπούλι κλπ.), ἐπειδὴ ἡ μέχρι τοῦδε ἀκολουθουμένη διὰ διπλοῦ λ γραφή αὐτῶν δὲν εἶναι ἀναμφίβολος ἀπὸ ἱστορικῆς ἀπόψεως καὶ ἐπειδὴ τὰ ἀνάλογα Βυζαντινὰ ἐγράφοντο μᾶλλον δι' ἀπλοῦ λ (βλ. Psaltes, Gramm. d. Byz. Chron., 52, 287).

14. Τὰ ἐκ τῶν εἰς -ύς τριτοκλίτων τῆς ἀρχαίας προερχόμενα ἢ κατ' ἀναλογίαν πρὸς ταῦτα σχηματισθέντα θὰ ἐξακολουθήσουν γραφόμενα διὰ τῆς καταλήξεως -ύς (βαθύς, πλατύς, παχύς, φαρδύς, κλπ.). Θὰ ἐξακολουθήσουν ὡσαύτως νὰ γράφονται ἀναλλοίωτα τὰ φωνητικῶς συμπίπτοντα πρὸς τὰ ἀρχαῖα εὐάριθμα ἀρσενικά ἢ οὐδέτερα τῆς νεωτέρας, ἀνεξαρτήτως κλίσεως (ὁ πῆχυς, ὁ ὄφης, ἡ δρυς, τὸ δάκρυ, τὸ βράδυ, κλπ.).

15. Ἐπειδὴ κατὰ τὰ εἰς -ύς τῆς προηγουμένης τάξεως κλίνονται καὶ τὰ χρωμάτων δηλωτικὰ ἐπίθετα τῆς νεωτέρας, τὰ ὅποια γράφονται μέχρι τοῦδε διὰ τῆς καταλήξεως -ίς (ὁ σταχίς - τοῦ σταχτιοῦ - οἱ σταχτιοί, ὡς ὁ παχύς - τοῦ παχειοῦ - οἱ παχειοί, κλπ.), ἡ Ἐπιτροπὴ ἀποκλίνει ὑπὲρ τῆς γνώμης ὅπως καὶ ταῦτα γράφονται διὰ τῆς καταλήξεως -ύς. Εἰς τοῦτο ἐνισχύεται καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ὁ ὑπὸ τοῦ μ. Χατζιδάκι ὑποστηρικθεὶς σχηματισμὸς αὐτῶν κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὸ Τουρκικὸν *reyki* = χρῶμα δὲν φαίνεται πειθαναγκάζων, ἐνῶ παρουσιάζεται ἐξ ἴσου πιθανὸς ὁ σχηματισμὸς κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὸ Βυζαντινὸν *δξυ* = πορφυροῦν χρῶμα. Ὅπως δὲ ὅποτε ὅμως καὶ ἂν ἔχη τὸ πρᾶγμα, ἡ Ἐπιτροπὴ ἐξουσιοδοτεῖ τὸν διευθυντὴν τοῦ Ἱστορ. Λεξικοῦ νὰ ρυθμίση τὴν ὀρθογραφίαν τῶν ὀνομάτων τούτων κατὰ τὴν κρίσιν του καὶ κατόπιν μελέτης τῶν ἐπιστημονικῶν δεδομένων.

Αἱ ἀνωτέρω ὀρθογραφικαὶ τροποποιήσεις θέλουσιν ἐφαρμοσθῆ εἰς τὰ ὑπὸ ἐκτύπωσιν ἄρθρα τοῦ 4ου τόμου τοῦ Ἱστορ. Λεξικοῦ καὶ κατὰ τὴν ἐφεξῆς σύνταξιν

καὶ λημματογράφησιν. Εἰς τὸν πρόλογον τοῦ 4ου τόμου θὰ δηλωθῇ τοῦτο ρητῶς, δημοσιευομένου περιληπτικοῦ πίνακος αὐτῶν. Ἡ σύνταξις καὶ ἡ διατύπωσις τοῦ πίνακος τούτου ἀνατίθεται εἰς τὸν διευθυντὴν τοῦ Λεξικοῦ, ὑπὸ τὸν ὄρον ὅτι δὲν θὰ ἀφίσταται ἐν τῇ οὐσίᾳ τῆς διατυπώσεως τῶν ἀποφάσεων τῆς Ἐπιτροπῆς.

Μεθ' ὃ λύεται ἡ συνεδρία.

Ὁ Πρόεδρος
ΙΩ. ΚΑΛΙΤΣΟΥΝΑΚΗΣ

Τὰ μέλη
Κ. ΑΜΑΝΤΟΣ
Σ. Β. ΚΟΥΓΕΑΣ

Ὁ Γραμματεὺς
ΧΡ. ΚΑΡΟΥΖΟΣ

109η Συνεδρία

Ἐν Ἀθήναις σήμερον τὴν 8ην Ἰουνίου 1959, ἡμέραν τῆς ἐβδομάδος Δευτέραν καὶ ὥραν 12.30 μ.μ., συνῆλθεν εἰς συνεδρίαν ἡ Ἐφορευτικὴ Ἐπιτροπὴ τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ ἀρχαιότερου τῶν μελῶν κ. Σ. Κουγέα, ἀπουσιάζοντος τοῦ Προέδρου κ. Ἰω. Καλιτσουνάκη, παρόντων τῶν κ.κ. Κ. Ρωμαίου, Γ. Ἀθανασιάδη-Νόβα καὶ Χρ. Καρούζου, γραμματέως. Συμμετέχει ὁ κ. Α. Ὁρλάνδος, Γενικὸς Γραμματεὺς τῆς Ἀκαδημίας. Παρίσταται καὶ ὁ διευθυντὴς τοῦ Ἱστορ. Λεξικοῦ κ. Ἰω. Καλλέρης.

Ἀναγινώσκονται καὶ ἐπικυροῦνται τὰ πρακτικὰ τῆς προηγουμένης συνεδρίας

Ὁ Προεδρεύων
Σ. Β. ΚΟΥΓΕΑΣ

Τὰ μέλη
Κ. Α. ΡΩΜΑΙΟΣ
Γ. ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗΣ - ΝΟΒΑΣ

Ὁ Γραμματεὺς
ΧΡ. ΚΑΡΟΥΖΟΣ

110η Συνεδρία

Ἐν Ἀθήναις, σήμερον τὴν 13ην Νοεμβρίου 1959, ἡμέραν τῆς ἐβδομάδος Παρασκευῆν καὶ ὥραν 12ην μεσημβρινήν, συνῆλθεν εἰς συνεδρίαν ἡ ἐπὶ τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ Ἐφορευτικὴ Ἐπιτροπὴ. Παρόντες : Ἰω. Καλιτσουνάκης, Σ. Κουγέας, Κ. Ρωμαῖος, Χρ. Καρούζος. Συμμετέχει καὶ ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς τῆς Ἀκαδημίας κ. Ἀν. Ὁρλάνδος. Παρίσταται καὶ ὁ διευθυντὴς τοῦ Ἱστορ. Λεξικοῦ κ. Ἰω. Καλλέρης.

Εὐρεθείσης ἀπαρτίας, προεδρεῖ ὁ τακτικὸς πρόεδρος κ. Καλιτσουνάκης καὶ γραμματεῦει ὁ τακτικὸς γραμματεὺς κ. Καρούζος. Θέμα πρὸς συζήτησιν : Συμπληρωματικὸν ὑπόμνημα τοῦ διευθυντοῦ τοῦ Ἱστορ. Λεξικοῦ «περὶ τινῶν τροποποιήσεων εἰς τὸ ὀρθογραφικὸν σύστημα τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ».

Ἐν ἀρχῇ ἀναγινώσκειται καὶ ἐπικυροῦται τὸ πρακτικὸν τῆς προηγουμένης συνεδρίας. Εἶτα ὁ κ. πρόεδρος προσκαλεῖ τὸν κ. Καλλέρην νὰ ἀναπτύξῃ ἐνώπιον τῆς Ἐπιτροπῆς τὸ περιεχόμενον τοῦ ὑπομνήματός του. Ὁ κ. Καλλέρης ἀναφέρεται κατ' ἀρχὰς εἰς τὸ ζήτημα τῆς ὀρθογραφίας τῶν εἰς -ῖς χρώματος δηλωτικῶν ἐπιθέτων

(βυσσινίς, σταχτίς, τριανταφυλλίς, κλπ.), τῆς ὁποίας ἡ ρύθμισις εἶχεν ἀνατεθῆ εἰς αὐτὸν ὑπὸ τῆς Ἐφορευτικῆς Ἐπιτροπῆς (108ῃ συνεδρία). Ἐπειδὴ ὁμοῦς, λέγει, ἡ γενομένη ἐν τῷ μεταξύ ὑπ' αὐτοῦ ἐπισταμένη ἔρευνα εἰς οὐδὲν κατέληξεν ἱκανοποιητικὸν ἐπιστημονικῶς συμπέρασμα, διότι καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ μ. Χατζιδάκι ἐκτεθεισα θεωρία περὶ τοῦ κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὸ τουρκικὸν *reyki* = χρώμα σχηματισμοῦ τῶν ἐν λόγῳ ἐπιθέτων οὐδόλως εὐσταθεῖ, κατὰ τὴν γνώμην του, ἀλλὰ καὶ ἡ γνώμη τοῦ κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὸ Βυζαντινὸν *ῶξυ(ν)* = λαμπρὸν πορφυροῦν (χρώμα) σχηματισμοῦ αὐτῶν ἐλαχίστως ἔχει ὑπὲρ αὐτῆς ἐνδείξεις, παρακαλεῖ ὅπως τὸ ζήτημα ρυθμισθῆ ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς κατὰ τὸν πιθανώτερον ἐπιστημονικῶς λόγον. Κατὰ τὴν ἐπακολουθήσασαν συζήτησιν προέκυψε διαφορὰ γνώμῶν μεταξύ τῶν μελῶν τῆς Ἐπιτροπῆς, τοῦ μὲν προέδρου ὑποστηρίξαντος τὴν ὀρθότητα τῆς διὰ τοῦ -ύς γραφῆς τῶν ἐπιθέτων τῆς κατηγορίας ταύτης, τῶν δὲ παρόντων μελῶν καὶ τοῦ Γεν. Γραμματέως ταχθέντων ὑπὲρ τῆς διὰ τοῦ -ίς γραφῆς, ὡς ἀπλουστεράς. Παρελθούσης οὕτω τῆς ὥρας, ἀποφασίζεται νὰ ἀναβληθῆ ἡ λήψις ὀριστικῆς ἀποφάσεως διὰ τὴν προσεχῆ συνεδρίαν, ἵνα ἀκουσθῆ καὶ ἡ γνώμη τοῦ ἐκ τῶν μελῶν ἀπουσιάζοντος κ. Ἀμάντου ἐπὶ τῆς ἀμφισβητουμένης γραφῆς. Μεθ' ὃ ὁ κ. πρόεδρος κηρύσσει τὴν λῆξιν τῆς συνεδρίας.

Ὁ Πρόεδρος
ΙΩ. ΚΑΛΙΤΣΟΥΝΑΚΗΣ

Ὁ Γραμματεὺς
ΧΡ. ΚΑΡΟΥΖΟΣ

111ῃ Συνεδρία

Ἐν Ἀθήναις, σήμερον τὴν 18ῃν Δεκεμβρίου τοῦ ἔτους 1959, ἡμέραν τῆς ἐβδομάδος Παρασκευῆν καὶ ὥραν 11½ π.μ., συνήλθεν εἰς συνεδρίαν ἡ ἐπὶ τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ Ἐφορευτικῆ Ἐπιτροπῆ. Παρόντες : Ἰω. Καλιτσουνάκης, Σ. Κουγέας, Κ. Ἀμαντος, Χρ. Καρούζος, Γ. Ἀθανασιάδης-Νόβας. Συμμετέχει καὶ ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς τῆς Ἀκαδημίας κ. Ἀν. Ὀρλάνδος. Παρίσταται καὶ ὁ διευθυντὴς τοῦ Ἱστορ. Λεξικοῦ κ. Ἰω. Καλλέρης.

Εὐρεθείσης ἀπαρτίας, προεδρεύει ὁ τακτικὸς πρόεδρος κ. Ἰω. Καλιτσουνάκης καὶ γραμματεύει ὁ τακτικὸς γραμματεὺς κ. Χρ. Καρούζος. Ἐν ἀρχῇ, ἀναγινώσκειται καὶ ἐπικυροῦται τὸ πρακτικὸν τῆς προηγουμένης συνεδρίας. Εἶτα, ὁ κ. πρόεδρος προσκαλεῖ τὸν διευθυντὴν τοῦ Ἱστορ. Λεξικοῦ νὰ συνεχίσῃ τὴν ἀνάγνωσιν καὶ ἐπεξηγήσιν τοῦ περὶ συμπληρωματικῶν ὀρθογραφικῶν τροποποιήσεων ὑπομνήματός του, ὅπερ ἀποτελεῖ καὶ τὸ μοναδικὸν θέμα τῆς συνεδρίας.

Ὁ κ. Καλλέρης ἐπαναλαμβάνει κατ' ἀρχάς, ἐν συντομίᾳ, πρὸς κατατόπισιν τοῦ κατὰ τὴν προηγουμένην συνεδρίαν ἀπουσιάζοντος κ. Ἀμάντου, τὰ ἀφορῶντα εἰς τὸ ζήτημα τῆς γραφῆς τῶν εἰς -ύς ἢ εἰς -ίς χρώματος δηλωτικῶν ἐπιθέτων τῆς Ν. Ἑλληνικῆς. Ὁ κ. Ἀμαντος τάσσεται ὑπὲρ τῆς διὰ τοῦ -ύς γραφῆς (βυσσινύς, σταχτύς, κλπ.). Ἐν συνεχείᾳ, ὁ κ. Καλλέρης προχωρεῖ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ὑπολοίπων ζητημάτων, ἅτινα ἐκτίθενται συντόμως εἰς τὸ πρὸς τὴν Ἐπιτροπὴν ὑπόμνημα αὐτοῦ, ἔχον κατὰ λέξιν ὡς ἑξῆς :

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ ΛΕΞΙΚΟΝ
ΤΗΣ Ν. ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ

Ἄριθ. Πρωτ. 1256

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 8ῃ Ὀκτωβρίου 1959

Πρὸς

τὴν Σὴν ἐπὶ τοῦ Ἱστορ. Λεξικοῦ Ἐφορευτικῆν Ἐπιτροπὴν τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν

Ἐνταῦθα

Συμπληρωματικὸν ὑπόμνημα
περὶ τινῶν ἀπλοποιήσεων εἰς τὸ ὀρθογραφικὸν σύστημα
τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ

Κύριε Πρόεδρε,

Ἐχω τὴν τιμὴν νὰ θέσω ὑπὸ τὴν κρίσιν τῆς παρ' Ὑμῶν Ἐπιτροπῆς ζητήματά τινα ἀναφερόμενα καὶ πάλιν εἰς τὸ μέχρι τοῦδε ἰσχύον κατὰ τὴν σύνταξιν τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ ὀρθογραφικὸν σύστημα. Τὴν ἐπ' αὐτῶν συζήτησιν καὶ ἀπόφασιν Ὑμῶν θεωρῶ ἀναγκαίαν πρὸς συμπλήρωσιν τῶν κατὰ τὰς προηγουμένας συνεδρίας ληφθεισῶν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος ἀποφάσεων. Ἐλπίζω ὅτι θὰ καταστῇ οὕτω δυνατὸν νὰ προχωρήσῃ ἐφεξῆς ἡ σύνταξις τοῦ Λεξικοῦ ἄνευ συγχύσεων καὶ ἀμφιβολιῶν καθ' ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ὀρθογραφίαν τῶν λημμάτων αὐτοῦ καὶ ὅτι δὲν θὰ παραστῇ πιθανῶς ἀνάγκη καὶ περαιτέρω ὀρθογραφικῶν ἀπλοποιήσεων εἰς τὸ μέλλον, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον θὰ ἐβάρυνε δυσμενῶς ἐπὶ τοῦ ἐπιδιωκομένου σκοποῦ.

Τὸ πρῶτον τῶν ζητημάτων τούτων, περὶ τοῦ ὁποίου διέλαβον καὶ εἰς τὸ προηγούμενον πρὸς Ὑμᾶς ὑπόμνημα, ἀναφέρεται εἰς τὴν ὀρθογραφίαν τῶν εἰς -ις χρώματος δηλωτικῶν ἐπιθέτων τῆς Νέας Ἑλληνικῆς. Ἄς μοὶ ἐπιτραπῇ νὰ ὑπενθυμίσω, ὅτι ἡ Σὴ Ἐπιτροπὴ ἀπεδέχθη κατ' ἀρχὴν τὴν πρότασίν μου, ὅπως ταῦτα γράφονται τοῦ λοιποῦ διὰ τῆς καταλήξεως -ύς, -ύ, ἀντὶ τῆς μέχρι τοῦδε ἀκολουθουμένης γραφῆς διὰ τοῦ -ις, -ί, ὑπὸ τὴν ἐπιφύλαξιν τῆς περαιτέρω ἐρεύνης τοῦ θέματος ὑπ' ἐμοῦ καὶ τῆς τελικῆς ρυθμίσεως τοῦ ζητήματος πρὸς τὰ ἐκ ταύτης συμπεράσματα. Ἐπειδὴ ὁμως τὰ συμπεράσματα τῆς ἐρεύνης, ἦν ἐν τῷ μεταξύ ἐνήργησα, δὲν εἶναι ἐπιστημονικῶς ἀδιάσειστα, προσφεύγω καὶ πάλιν εἰς τὴν πεφωτισμένην κρίσιν Ὑμῶν. Ὡς ἐνθυμεῖσθε, εἶχον τότε διατυπώσει τὴν γνώμην ὅτι τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος ἐπίθετα θὰ ἦτο προτιμότερον νὰ γράφονται διὰ τοῦ -ύς, -ύ, ἐπειδὴ ἡ κλίσις αὐτῶν ἔχει ρυθμισθῆ κατὰ τὰ εἰς -ύς, -ύ ἀρχαιόθεν κληρονομηθέντα ἐπίθετα (παχύς, βαθύς, γλυκύς, κλπ.) καὶ ἐπειδὴ ὁ ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου Χατζιδάκι ὑποστηρικθεὶς σχηματισμὸς αὐτῶν κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὸ Τουρκικὸν ρεγκί=χρῶμα δὲν φαίνεται πειστικὸς. Ἐμελέτησα καὶ πάλιν τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ μ. Χατζιδάκι, ἰδίως τὰ κατὰ τὴν ἀπάντησιν αὐτοῦ πρὸς τὸν μ. καθηγ. Καρολίδην διατυπωθέντα, ἀλλ' ἔμεινα μὲ τὴν αὐτὴν ἐντύπωσιν. Τουρκιστὶ τὸ χρῶμα λέγεται ρέγκ, τοῦτο δὲ ἐλέγετο παλαιότερον πολλαχοῦ

παρ' ἡμῖν καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ χρησιμοποιῆται εἰσέτι ἐνιαχοῦ, εἴτε εἰς τὴν καθημερινὴν ὁμιλίαν, εἴτε εἰς παροιμίας καὶ ἐρωτικὰ δίστιχα ποιηθέντα παλαιότερον, ἀλλὰ πανταχοῦ καὶ πάντοτε ὡς παροξύτονον (ρέγκι) καὶ οὐδέποτε ὡς ὀξύτονον (ρεγκί). Τὸ ρεγκί ὑπάρχει βεβαίως εἰς τὴν Τουρκικὴν, ὡς πιστοῦται ἐκ τῶν Λεξικῶν, ἀλλ' ὡς ἐπίθετον σημαῖνον «κεχρωσμένος» καὶ συνεκφερόμενον μετὰ τοῦ οὐσιαστικοῦ τοῦ δηλοῦντος τὸ χρῶμα, οἷον καφέ ρεγκί=χρωματισμένος διὰ χρώματος καφέ, πεμπέ ρεγκί=φέρων χρῶμα τριανταφυλλί, κλπ. Εἰς τοιαύτας μόνον ἐκφράσεις ἐχρησιμοποίητο καὶ ὑπὸ τῶν Τουρκομαθῶν Ἑλλήνων τῆς Κ/πόλεως, τῆς Ἀδριανουπόλεως, κλπ., ὡς πληροφοροῦμαι ὑπὸ φίλων ἐκεῖθεν καταγομένων, εἰς συνομιλίας δὲ διεξαγομένας ὑπὸ τούτων Ἑλληνιστί, οὐδέποτε ὅμως ἐχρησιμοποιήθη, ἐπαναλαμβάνω, εὐρύτερον εἰς τὴν Ἑλληνικὴν, ὡς τοῦτο συνέβη προκειμένου περὶ τοῦ οὐσ. ρέγκι. Κατ' ἀκολουθίαν, εἶναι τελείως ἀπίθανος ἡ γνώμη καθ' ἣν ἡ τοιαύτη χρῆσις τοῦ ἐπιθ. ρεγκί συνετέλεσεν εἰς τὸν σχηματισμὸν τῶν κοινῶς καὶ δημωδῶς χρησιμοποιουμένων ἀναλόγων ἐπιθέτων τῆς Ν. Ἑλληνικῆς. Ἐξ ἄλλου, ἀπίθανος ὡσαύτως τυγχάνει, νομίζω, καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ μ. Καρολίδου ὑποστηριχθεῖσα γνώμη περὶ τοῦ κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὸ Ἀραβικὸν *μαβί* σχηματισμοῦ τῶν ἐν λόγῳ ἐπιθέτων, κυρίως διότι τὸ ἐπίθετον *μαβί*, Ἀραβικὸν καὶ Τουρκικόν, δὲν φαίνεται χρησιμοποιηθὲν εὐρέως παλαιότερον ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες διέθετον περισσότερα τοῦ ἐνὸς Ἑλληνικά (καὶ μάλιστα κοινά) συνώνυμα : *γαλανός, γαλάζιος, γεράνιος*.

Παραλλήλως ἠρεῦνησα τὴν παρ' Ὑμῶν προβληθεῖσαν γνώμην περὶ τοῦ πιθανοῦ κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὸ Βυζαντινὸν ὀξύς σχηματισμοῦ τῶν ἐπιθέτων τούτων. Ὄντως τὸ ὀξύς ἐχρησιμοποιοῦτο κοινῶς ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν, εἴτε ἐπιθετικῶς, εἴτε οὐσιαστικῶς κατ' οὐδέτερον γένος (τὸ ὀξύς), πρὸς δήλωσιν ἰδιαιτέρας ἀποχρώσεως τῆς πορφύρας, τοῦ λαμπροῦ πορφυροῦ χρώματος, ὡς τοῦ τῶν αὐτοκρατορικῶν ἐνδυμάτων κυρίως, ὁμοίου πρὸς τὸ παρ' ἡμῖν *βυσσινί* λεγόμενον. Αἱ σωζόμεναι μαρτυρίαι οὐδεμίαν καταλείπουν περὶ τούτου ἀμφιβολίαν. Ὅθεν, τὸ ζήτημα περιορίζεται εἰς τὴν διαπίστωσιν τῆς πιθανῆς ὑπάρξεως τοιούτων ἐπιθέτων εἰς χρόνον, καθ' ὃν ἡ ὑπὸ τοῦ Χατζιδάκι ὑποστηριχθεῖσα ἄποψις, ἡ περὶ τοῦ σχηματισμοῦ δηλ. αὐτῶν κατ' ἐπίδρασιν τῆς ἐν Κ/πόλει ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἐμπόρων ὁμιλουμένης καὶ μιμουμένης ὡς πρὸς τοῦτο τὴν Τουρκικὴν, θὰ ἀπετέλει ἐπὶ τοῦ προκειμένου σαφῆ ἀναχρονισμόν. Δυστυχῶς ἡ μόνη πηγὴ εἰς ἣν δύναται τις, ὡς ἔχουν σήμερον τὰ πράγματα, νὰ ἀναζητήσῃ τὴν διαπίστωσιν ταύτην, εἶναι τὸ πολυτιμότερον, ἀλλ' ἀτελές, Λεξικὸν τοῦ Δουκαγγίου. Εἰς τοῦτο ἀναφέρεται δις ὡς οὐσ. τὸ *μαυρίν* (μελαντηρίαν· τὸ *μαβρήν*, μελαντηρία· τὸ τοῦ σκυτέως *μαυρίν*) πρὸς δήλωσιν οὐσίας μελανοῦ χρώματος, ἐκ χειρογράφου κώδικος, τοῦ ὁποίου δὲν δίδεται δυστυχῶς ἡ χρονολογία. Εἰς τὸ αὐτὸ Λεξικὸν μνημονεύεται ὡσαύτως τὸ οὐδ. ἄσπριν ὡς ἐπίθετον χρησιμοποιηθὲν ὑπὸ Νικολάου τοῦ Μυρεψοῦ (παπάβερ ἢ παπαβάριν ἄσπριν). Δυστυχῶς δὲν κατέστη δυνατόν νὰ ἐλεγχθῇ τὸ αὐθεντικὸν τῆς παραπομπῆς, εἶναι δὲ ἐξ ἄλλου τόσον συχναί, ὡς γνωστόν, αἱ παραναγνώσεις καὶ οἱ παρατονισμοὶ παρὰ Δουκαγγίῳ, ὥστε δὲν δύναμαι νὰ βεβαιώσω ἂν τὸ ἐπίθετον, ὅπερ μορφολογικῶς φαίνεται ἀνάλογον πρὸς τὸ *μαυρίν*, ἐτονίζετο ἐπὶ τῆς παραληγοῦσης ἢ τῆς ληγοῦσης. Ἡ ἐντύπωσίς μου ἐκ τῶν παραδειγμάτων τούτων εἶναι ὅτι κατὰ τὴν Βυζαντινὴν ἤδη ἐπο-

χήν ἐσχηματίσθησαν ἴσως κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὸ δξύ(ν) οὐδέτερα οὐσιαστικὰ χρώματος δηλωτικά, ὡς τὸ *μαυρίν*, τὸ *ἀσπρίν*, τὰ ὁποῖα θὰ πρέπη νὰ γράφονται ἐπομένως διὰ τοῦ -ύ(ν). Θὰ ἠδύνατο ἄρα νὰ ὑποστηριχθῇ μετὰ πολλῆς πιθανότητος ὅτι κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὰ οὐδέτερα ταῦτα ἐσχηματίσθησαν τὰ χρώματος δηλωτικά ἐπίθετα τῆς Ν. Ἑλληνικῆς εἰς -ύς, -ειά, -ύ, τὰ ὁποῖα καὶ προσηρμόσθησαν διὰ τοῦτο κλιτικῶς πρὸς τὰ ἀρχαίῳθεν κληρονομηθέντα ἐπίθετα εἰς -ύς. Ἀλλὰ τὰ ὑπὲρ τῆς πιθανότητος ταύτης ἐπιχειρήματα εἶναι καὶ ὀλίγα καὶ ἀσθενῆ, τὸ δὲ ἐπ' αὐτῶν στηριζόμενον συμπέρασμα δὲν δύναται νὰ ἔχη τὸ προσῆκον ἐπιστημονικὸν κῦρος. Κατ' ἀκολουθίαν, ἡ ἀφετηρία τοῦ σχηματισμοῦ τῶν ἐν λόγῳ ἐπιθέτων καὶ ἡ ἀπὸ ἀπόψεως ὀρθογραφικῆς τοποθέτησις αὐτῶν παραμένουν, ὡς καὶ πρότερον, ἄνευ ἱκανοποιητικῆς ἐρμηνείας.

Τὸ δεῦτερον ζήτημα, ὅπερ θὰ πρέπη, νομίζω, νὰ ἀπασχολήσῃ τὴν Ἐπιτροπὴν Ἰμῶν, ἀναφέρεται εἰς τὴν ὀρθογραφίαν τῶν μετὰ διπλῶν συμφώνων ξενικῆς καταγωγῆς λέξεων τῆς Ν. Ἑλληνικῆς. Ἡ κατηγορία αὕτη περιλαμβάνει, ὡς γνωστόν, πολλὰς λέξεις γραφομένας εἰς τὸ Ἱστορικὸν Λεξικόν, κατὰ τὰ ξενικά πρότυπα, εἴτε μεθ' ἑνὸς διπλοῦ συμφώνου, ριζικοῦ ἢ καταληκτικοῦ, ὡς *ἄββίζο*, *ἄββιζάρω*, *ἄββοκᾶτος*, *ἄμάκκα*, *ἄμολλάρω*, *ἀπίκκο*, *ἀππαρθενεύω*, *κάππα*, *κάρρο*, *κούππα*, *τακκούνι*, *μπουκκάλα*, *ρόκκα*, *τσάππα*, *ὀμελέττα*, κλπ., εἴτε μετὰ δύο διπλῶν συμφώνων, ὡς *βακκέττα*, *καππόττα*, *καππέλλο*, *παππαγάλλος*, *πιαττέλλα*, κλπ. Ἄλλ' ἐὰν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν : 1) ὅτι διὰ πολλὰς ἐκ τῶν λέξεων τούτων δὲν δύναται νὰ καθορισθῇ μετὰ βεβαιότητος, ἂν εἰσῆλθον ἐκ τῆς Ἱταλικῆς, ἥτις διαφυλάττει τὰ διπλᾶ σύμφωνα, ἢ ἐκ τῆς Ἐνετικῆς διαλέκτου, εἰς τὴν ὁποῖαν εἶχαν ἤδη ταῦτα ἀπλοποιηθῇ 2) ὅτι πολλὰ ἐπίσης ἀπαντοῦν ἀπὸ τῆς Βυζαντινῆς ἤδη ἐποχῆς με ἀπλοποιημένην γραφὴν (*κάπα*, *κλάπα*, *κούπα*, *μπουκούνι*, *ρόκα*, *τσάπα*) 3) ὅτι ἀπεφασίσθη ἤδη ἡ ἀπλοποίησις διπλῶν συμφώνων εἰς κατηγορίας λέξεων συνδεομένας μετὰ τὴν ἱστορικὴν παράδοσιν τῆς γλώσσης, ὡς τῶν εἰς -*πουλ(λ)ος*, ὀνομάτων 4) ὅτι ἡ μεταγραφὴ τῶν λέξεων τούτων κατὰ τὰ ξενικά πρότυπα ἄνευ φωνητικῆς ἀνάγκης καθιστᾶ ὀπωσδήποτε δυσχερέστερον τὸ ἤδη δυσχερές ὀρθογραφικὸν πρόβλημα τῆς Ν. Ἑλληνικῆς (πρόχειρον παράδειγμα τὰ ἄρθρα τοῦ Ἱστορ. Λεξικοῦ *βακέττα* καὶ *βακκῶνω*)· ἂν λοιπὸν ληφθοῦν ὑπ' ὄψιν πάντα ταῦτα, οὐδεὶς θὰ ἀντετίθετο, ὑποθέτω, εἰς τὴν ὑπὲρ τῆς ἀπλοποιήσεως τῶν διπλῶν συμφώνων, εἰς τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος κατηγορίαν λέξεων τῆς Ν. Ἑλληνικῆς. Ἐν τούτοις, ἡ ἀποδοχὴ τῆς ἀπλοποιήσεως ταύτης προκαλεῖ κατ' ἐπιστημονικὴν μέθοδον τὸ ἐξῆς ζήτημα : ἀπλοποιομένης τῆς γραφῆς τῶν καταλήξεων τῆς Ἱταλικῆς -*έττο*, -*έττα*, -*όττο*, -*όττα* (*κασκέτο*, *μπιλιέτο*, *βιολέτα*, *μαριονέτα*, *μισκότο*, *τσιρότο*, *κοντότα*, *καπότα*, κλπ.), θὰ πρέπη νὰ ἀπλοποιηθῇ καὶ ἡ γραφὴ τῶν ἰδίας προελεύσεως καταλήξεων -*έλλο*, -*έλλα* (*μαστέλο*, *φουρνέλο*, *κορδέλα*, *ὀμπρέλα*, κλπ.), ὡς καὶ ἡ τῆς ἐκ τούτων προελθούσης κατὰ μετασχηματισμὸν καταλήξεως -*έλλι* (*καμπανέλι*, *παστέλι*, *πιατέλι*, κλπ.), ἐν συνεχείᾳ δὲ καὶ ἡ γραφὴ τῶν διὰ τῶν αὐτῶν καταλήξεων σχηματισθέντων καθαρῶς Ἑλληνικῶν ὑποκοριστικῶν (*μαννέλα*, *τουλουπέλα*, *ἄγωρέλι*, *μωρέλι*, *παιδαρέλι*, κλπ.). Ἐν τοιαύτῃ ὁμως περιπτώσει, ὑπάρχει κίνδυνος συγχύσεως πρὸς τὰ παλαιότερον ἐκ τῆς Λατινικῆς εἰσελθόντα ἀνάλογα (*καστέλλι*, *καγκέλλι*, *σκουτέλλι*, *κριέλλι*, κλπ.) καὶ ἴσως πρὸς καθαρῶς Ἑλληνικά,

ὡς τὸ δικέλλι καὶ εἴ τι ἄλλο. Θὰ ἦτο ἐξ ἄλλου μεθοδολογικῶς ἀνακόλουθος ἡ ἀποδοχὴ τῆς ἀπλοποιήσεως τοῦ διπλοῦ συμφώνου τοῦ θέματος καὶ ἡ διατήρησις τοῦ διπλοῦ συμφώνου τῆς καταλήξεως, ἡ μερικὴ δηλ. ἀπλοποιήσις διπλῶν συμφώνων τῆς αὐτῆς προελεύσεως (καπόττα, καπέλλο, πιατέλλα, κλπ.). Δὲν θεωρῶ βεβαίως ἀδύνατον τὴν διάκρισιν τῆς ὀρθογραφίας μεταξὺ τῶν παλαιότερον διὰ τῆς Λατινικῆς εἰσελθόντων καὶ τῶν νεωτέρων ἐκ τῆς Ἰταλικῆς προερχομένων ἢ κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὰ τελευταῖα ταῦτα σχηματισθέντων. Καὶ ἂν ἀφήσωμεν ὅμως κατὰ μέρος τὰς διαλέκτους, εἰς τὰς ὁποίας διατηρεῖται ἡ προφορὰ τῶν διπλῶν εἰς τὰς περὶ ὧν πρόκειται καταλήξεις, ἡ ἀποδοχὴ τῆς ἀπλοποιήσεως αὐτῶν εἰς τὰ λήμματα, ὅσονδήποτε προσεκτικῶς καὶ ἂν γίνεται, δὲν ἀπομακρύνει ἀσφαλῶς τὴν σύγχυσιν, ἣν ἐπεσήμανα.

Συναφὲς ζήτημα δημιουργεῖ ἡ ὀρθογραφία πολλῶν λέξεων Ἰταλικῆς καταγωγῆς, κατὰ τὴν μεταγραφὴν τῶν ὁποίων ἀποδίδεται μέχρι τοῦδε τὸ μακρὸν ο διὰ τοῦ ω, καίτοι βέβαιον εἶναι ὅτι αἱ λέξεις αὗται εἰσῆλθον εἰς τὴν Ἑλληνικὴν, ὅταν εἶχε πλέον ἐκλείψει ἐν αὐτῇ ἡ χρονικὴ διάκρισις μεταξὺ ο καὶ ω. Ἐξ ἀπλῆς λοιπὸν προσπαθείας νὰ ἀποδώσωμεν τὰ ξενικὰ πρότυπα τῶν λέξεων τούτων καὶ κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς φωνητικούς νόμους τῆς Νέας ἢ καὶ τῆς Βυζαντινῆς Ἑλληνικῆς ἐξακολουθοῦμεν νὰ γράφωμεν εἰς τὸ Ἱστορ. Λεξικὸν ἀμωρῶζος, ἀμακκαδῶρος, ἀμπασσαδῶρος, γουστῶζος, γουλῶζος, τιμώνι, κορδώνι, βαπῶρι, κλπ.

Κατὰ παρόμοιον τρόπον, ἀντιθέτως δηλαδή πρὸς τὴν φωνητικὴν τῆς Ν. Ἑλληνικῆς, ἀλλὰ δι' ἐπιθυμίαν συμμορφώσεως πρὸς ὀρθογραφικὸν κανόνα τῆς παραδόσεως, ἐξακολουθοῦμεν ὡσαύτως νὰ γράφωμεν διὰ διπλοῦ ρ τὰ σύνθετα τῆς Ν. Ἑλληνικῆς, τῶν ὁποίων τὸ α' συνθετικὸν λήγει εἰς βραχὺ φωνῆεν, τὸ δὲ β' ἀρχίζει ἀπὸ ρ, χωρὶς μάλιστα νὰ διακρίνωμεν εἰς τὰ τελευταῖα ταῦτα τὰς Ἑλληνικὰς τῶν ξενικῶν λέξεων (ἄρραφτος, ἀρρίζωτος, ἀρρούφητος, ἀσπρόρριζα, ἀσπρορροδεὰ κλπ., ἀλλὰ καὶ ἀρρεγουλάριστος, ἀρρεμπέλευτος, ἀρρογος, ἀσπρόρροκα, κλπ.). Ἡ γραφὴ αὕτη εἶναι βεβαίως ἀδικαιολόγητος καὶ εἰς τὰ σύνθετα τῆς α' ομάδος, ἐφ' ὅσον ἡ ὀρθογραφία τοῦ λήμματος ἀποτελεῖ ἀντίφασιν πρὸς τὴν ἔτυμολογικὴν αὐτοῦ ἐρμηνείαν, ἐξ ἧς ἐμφαίνεται ὅτι ἡ σύνθεσις ἐγένεν εἰς χρόνον καθ' ὃν δὲν ὑφίστατο ὁ λόγος τῆς διπλώσεως τοῦ ρ. Εἰς τὰ σύνθετα ὅμως τῆς β' ομάδος, ἐνθα τὸ β' συνθετικὸν εἶναι λέξις ξενικῆς προελεύσεως ἀρχομένη ἀπὸ ρ, ἡ ἀναδίπλωσις τοῦ ρ εἶναι περισσότερον ἀδικαιολόγητος, διότι δὲν ἔχει ὑπὲρ αὐτῆς οὔτε τὸ ἐλαφρυντικὸν τῆς κατ' ἀναλογίαν πρὸς ὀρθογραφικὸν κανόνα τῆς Ἑλληνικῆς παραδόσεως γραφῆς. Τὸ ἐπισημονικῶς ὀρθὸν θὰ ἦτο προφανῶς νὰ θεσπισθῇ καὶ ἐπὶ τοῦ προκειμένου ὅ,τι καὶ περὶ τῶν συνθέτων τῆς Ν. Ἑλληνικῆς μὲ β' συνθετικὸν τὴν λέξιν μάτι ἀπεφασίσθη, δηλαδή ἡ ἐκάστοτε προσαρμογὴ τῆς ὀρθογραφίας τοῦ λήμματος πρὸς τὴν ἐπακολουθοῦσαν ἔτυμολογικὴν ἐρμηνείαν. Ἐπειδὴ ὅμως ὑπάρχει πιθανότης νὰ προκληθῇ ἐντεῦθεν σύγχυσις μεταξὺ συνθέτων τῆς κατηγορίας ταύτης ἀνηκόντων εἰς τὴν ἱστορικὴν κληρονομίαν τῆς γλώσσης καὶ συνθέτων βραδύτερον σχηματισθέντων, νομίζω ὅτι πρέπει νὰ ἐξακολουθήσωμεν γράφοντες καὶ τὰ δεύτερα ταῦτα κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὰ πρῶτα, ἐφ' ὅσον τὸ β' συνθετικὸν εἶναι ἀναμφιβόλως λέξις Ἑλληνικῆ, Ἑλληνικῆς δηλαδή καθαρῶς ρίζης. Ἀντιθέτως φρονῶ ὅτι ὁ κανὼν οὗτος οὐδένα ἔχει λόγον ἐφαρμογῆς προκειμένου περὶ συνθέτων, τῶν ὁποίων τὸ β' συνθετικὸν εἶναι

λέξεις ξενικῆς καταγωγῆς. Ἡ διάκρισις μεταξύ τῶν δύο τούτων κατηγοριῶν εἶναι εὐκόλος καὶ οὐδεμίαν οὐδαμοῦ πρόκειται νὰ προκαλέσῃ σύγχυσιν ἢ ἀνακολουθίαν.

Ἡ αὐτὴ δυσκολία παρουσιάζεται καὶ εἰς τὴν γραφὴν τῶν μετὰ συλλαβικῆς αὐξήσεως χρόνων τῶν ἀπὸ ρ ἀρχομένων ρημάτων τῆς Ν. Ἑλληνικῆς. Τὸ ζήτημα εἶναι ἀκριβῶς ἀνάλογον. Τὸ ἀπλούστερον προφανῶς θὰ ἦτο νὰ ἀκολουθήσωμεν τὴν δι' ἀπλοῦ ρ γραφὴν τῶν μετὰ συλλαβικῆς αὐξήσεως χρησιμοποιουμένων ρημάτων τῆς κατηγορίας ταύτης. Τοῦτο ὅμως θὰ ἦτο μὲν σύμφωνον πρὸς τὴν φωνητικὴν ὀρθογραφίαν τῆς Ν. Ἑλληνικῆς, ἀλλ' οὐχὶ καὶ πρὸς τὴν ἱστορικὴν ὀρθογραφίαν τῆς γλώσσης, δεδομένου ὅτι πλεῖστα τῶν ἐν λόγῳ ρημάτων προέρχονται ἐκ παλαιᾶς κληρονομίας καί, ἐπομένως, οἱ παρωχημένοι χρόνοι τῆς ὀριστικῆς τούτων ἐξακολουθοῦν νὰ εἶναι ἐν χρήσει ἔκτοτε καὶ μέχρι σήμερον ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἢ μεταβεβλημένην πως κατὰ τὴν κατάληξιν μορφήν (ἐρράβδιζα – ἐρράβδισα, ἔρρανα, ἐρράπισα, ἔρραφα – ἔρραφα, ἔρρεφα, ἐρρίζωνα – ἐρρίζωσα, ἔρριφα – ἔρριξα, ἐρρόδισα, ἐρρούφησα – ἐρρούφηξα, κλπ.). Τὸ ὀρθὸν καὶ ἐπὶ τοῦ προκειμένου θὰ ἦτο, νομίζω, νὰ ρυθμίσωμεν τὴν δι' ἀπλοῦ ἢ διπλοῦ ρ γραφὴν τούτων ἀναλόγως πρὸς τὴν ἔτυμολογικὴν προέλευσιν τῶν ρημάτων, νὰ διακρίνωμεν δηλαδή τὰ ἀπὸ ρ ἀρχόμενα ῥήματα τῆς ἀρχαίας κληρονομίας ἀπὸ τὰ νεωστὶ σχηματισθέντα ὅμοια καὶ νὰ γράφωμεν ἐρράβδισα ἀλλὰ ἐράγισα, ἔρραφα ἀλλὰ ἐραμμάτισα, ἐρρόδισα ἀλλὰ ἐρόζιασα, κλπ. Ἐπειδὴ ὅμως τοῦτο θὰ ὀδηγήσῃ ἀναποφεύκτως εἰς σύγχυσιν ὀρθογραφικὴν, κλίνω ὑπὲρ τῆς γνώμης νὰ διατηρήσωμεν τὴν ἀναδίπλωσιν τοῦ ρ εἰς τοὺς παρωχημένους χρόνους τῆς ὀριστικῆς ὅλων τῶν Ἑλληνικῆς ρίζης ἀπὸ ρ ἀρχομένων ρημάτων, νὰ γράφωμεν δὲ δι' ἑνὸς ρ τοὺς αὐτοὺς χρόνους τῶν ξενικῆς προελεύσεως ὁμοίων ρημάτων, ἀνεξαρτήτως τοῦ χρόνου καθ' ὃν θεωροῦνται σχηματισθέντα ταῦτα ἢ ἐκεῖνα. Ἐὰν ἄρα δυνατόμεθα νὰ παραβλέψωμεν τὴν ἐντεῦθεν δημιουργουμένην μεθοδολογικὴν ἀνακολουθίαν, πρέπει νὰ γράφωμεν : ἔρραφα, ἐρράγισα, ἐρροχάλιζα, ἐρρέκαζα, ἐρροκάνιζα, ἀλλὰ ἐρόγεφα, ἐρεζίλεφα, ἐρεμπέλεφα, ἐρεγουλάριζα, κλπ.

Θεωρῶ ἐν τέλει καθήκον μου νὰ θέσω ὑπ' ὄψιν Ἑμῶν δύο εἰσέτι ζητήματα, μολονότι διατηρῶ πολλοὺς δισταγμοὺς περὶ τῆς σκοπιμότητος τῆς ἀνακινήσεως αὐτῶν. Δὲν γνωρίζω, ἐν πρώτοις, ἐὰν πρέπη νὰ ἀκολουθήσωμεν τὴν γενικῶς σχεδὸν χρησιμοποιουμένην γραφὴν τῆς τοῦ ἄρθρου τῶν θηλυκῶν ὀνομάτων εἰς τὴν αἰτιατικὴν τοῦ πληθυντικοῦ ἀντὶ τῆς μέχρι τοῦδε ἰσχυούσης εἰς τὸ Ἱστορ. Λεξικὸν γραφῆς τοῖς. Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν σημερινῶν δεδομένων, ἢ τυχὸν ἀποδοχῇ τῆς ὀρθογραφικῆς ταύτης μεταβολῆς δύναται νὰ ἔχῃ ὑπὲρ αὐτῆς μόνον τὸ ἐπιχείρημα τῆς ἀπλοποιήσεως, πρακτικὸν δηλαδή καθαρῶς λόγον καὶ οὐχὶ ἐπιστημονικόν. Ἀπὸ ἐπιστημονικῆς ἀπόψεως οὐδετέρᾳ τῶν γραφῶν τούτων φαίνεται πειστικῶς δικαιολογουμένη. Πειστικώτερα πάντως φαίνεται ἡ ὑπὲρ τῆς γραφῆς τοῖς ὑπὸ τοῦ Meyer-Lübke προβληθεῖσα καὶ ὑπὸ τοῦ μ. Χατζιδάκι υἱοθετηθεῖσα γνώμη, ἐπειδὴ ἡ μεταβολὴ τοῦ προηγουμένως χρησιμοποιουμένου εἰς τὴν αὐτὴν πτώσιν ἄρθρου τῆς εἰς ΤΙΣ ἐγένετο μᾶλλον κατ' ἀναλογικὴν συνεκφορὰν πρὸς τὸν φλόγγον οἱ (ι) τῆς ὀνομαστικῆς τοῦ πληθυντικοῦ (οἱ γυναῖκες – τοῖς γυναῖκες), οὐχὶ δὲ διὰ συστολὴν τοῦ ε εἰς ι (τῆς γυναῖκες – τῆς γυναῖκες), ὡς ὑπεστηρίχθη ὑπ' ἄλλων, ἐφ' ὅσον ἡ κώφωσις αὕτη εἶναι ἀλλοτρία τῆς φωνητικῆς τῶν διαλέκτων τοῦ νοτίου συγκροτήματος, ὡς παρε-

τήρησεν ὁ Χατζιδάκις καὶ πάλιν (MNE 1, 575). Τὸ τελευταῖον τοῦτο θὰ ἦτο δυνατόν μόνον, ἂν ὑποτεθῆ ὅτι ἡ κώφωσις τοῦ ε εἰς ι, ἡ μεταβολὴ δηλαδή τοῦ *τες* εἰς *τις*, συντελεσθεῖσα καὶ γενικευθεῖσα εἰς τὰς βορείας διαλέκτους, ἐξηπλώθη ἐκεῖθεν καὶ εἰς τὰς διαλέκτους τῆς νοτίας περιοχῆς γενικῶς πρὸ πάσης ἀποβολῆς τοῦ ι εἰς ταύτην ἢ ἐκείνην τῶν διαλέκτων τῆς προηγουμένης ομάδος. Ἡ ὑπόθεσις ὅμως αὕτη εἶναι ἡκιστα πιθανή, διότι ἡ ἐντεῦθεν εἰκαζομένη ἐπίδρασις τῶν βορείων διαλέκτων ἐπὶ τὰς ἰσχυροτέρας καὶ κοινοτέρας τῆς νοτίας ομάδος φαίνεται ἀπίθανος, καὶ διότι δὲν εἶναι βέβαιον, ἂν ἡ κώφωσις τοῦ ἀτόνου ε εἰς ι εἶχε γενικευθῆ εἰς τὰς διαλέκτους τῆς βορείας ομάδος πρὸ τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, ὅτε τὸ ἄρθρον *τις* κατέλαβε τὴν θέσιν τοῦ προηγουμένως χρησιμοποιουμένου *τές* (βλ. Χατζιδάκιν, ἐνθ' ἄνωτ.).

Δὲν γνωρίζω ἐπίσης, ἂν πρέπη νὰ ἐξομαλυνθῆ διὰ λόγους πρακτικῆς ἀπλοποιήσεως, ὡς ὑπεστηρίχθη, ὁ τονισμὸς ἐνίων ὁμωνύμων, ἀλλὰ διαφόρου ἀρχῆς, καταλήξεων ἢ λέξεων ὁμοήχως ληγουσῶν ἢ καὶ παραδόξως προσπιπτουσῶν διὰ τὴν διαφορὰν τοῦ ἱστορικοῦ χρόνου τῶν φωνηέντων ἐξ ὧν ρυθμίζεται τὸ εἶδος τοῦ τόνου. Πρέπει δηλαδή νὰ τονίζωνται ὁμοίως τὰ *πρωτεουσιᾶνος, Πρεβεζιᾶνος, μεγαλουσιᾶνος, σουλτᾶνος, μουσουλμᾶνος*, κλπ. ἢ τὰ *ψωμᾶδες, παππᾶδες, ραφτᾶδες, μαννάδες, νυφᾶδες*, κλπ. ἢ τὰ *ἀγαπᾶς, τιμᾶς, γελᾶς, τρώς, ἀκούς, κλαῖς* ; Καί, περαιτέρω, πρέπει νὰ τονίζωμεν κατὰ τὸ *ἀγαπᾶμε – ἀγαπάτε, γελᾶμε – γελᾶτε*, καὶ τὰ *ἀκούμε – ἀκούτε, τρώμε – τρώτε, κλαίμε – κλαίτε*, κλπ.; Ἡ γνώμη μου εἶναι ὅτι τοῦτο δὲν πρέπει νὰ γίνῃ εἰς τὸ Ἱστορ. Λεξικόν, διότι ἡ μεταβολὴ τοῦ κατὰ τὴν ἱστορικὴν ἢ τὴν ἀναλογικὴν ἀρχὴν τόνου τῶν λέξεων θὰ ὀδηγήσῃ διὰ μεθοδολογικὴν ἀνάγκην εἰς ζητήματα, τῶν ὁποίων ἡ λύσις θὰ προσκρούσῃ εἰς δυσκολίας καὶ θὰ προκαλέσῃ σύγχυσιν ὀρθογραφικὴν. Ἐὰν τονίσωμεν δηλαδή *σουλτᾶνος, μουσουλμᾶνος*, ὅπως *μεγαλουσιᾶνος, πρωτεουσιᾶνος*, κλπ., θὰ εὐρεθῶμεν πρὸ τῆς δυσκολίας νὰ συμβιβάσωμεν τὴν ἐτυμολογικὴν ἐρμηνείαν τῶν λέξεων πρὸς τὴν ὀρθογραφίαν τοῦ λήμματος αὐτῶν ἢ ἂν τονίσωμεν *μαννᾶδες, νυφᾶδες*, κλπ. κατὰ τὸ *πατερῶδες*, κλπ., θὰ θεωρήσωμεν ἐξαιρούμενα τὰ *ἀγελάδες, ἐβδομάδες*, κλπ. ἢ ἂν, κυρίως, τονίσωμεν *ἀκούς – ἀκούμε – ἀκούτε*, κλπ., πρέπει νὰ τονίσωμεν ἴσως καὶ *ἀκούστε, μιλήστε, κλειστε*, κλπ., ὁπότε θὰ πρέπη νὰ μὴ σημειώσωμεν τὸ συγκοπτόμενον φωνῆεν, ἀλλ' ὅπως δῆποτε θὰ πρέπη, διὰ λόγους μεθοδολογικοῦς, νὰ τονίσωμεν καὶ ὁ *ποιῖσος, ὁ δεῖξος, τὸ ποτῆρι, τὸ ἀλεῦρι, ἡ φωνοῦλα, ἡ καρδοῦλα*, κλπ. Εὐνόητον τυγχάνει ποῖος σάλος θὰ προκληθῆ ἐντεῦθεν. Ὁρθότερον ἄρα εἶναι ἀπὸ τε ἐπιστημονικῆς καὶ πρακτικῆς ἀπόψεως νὰ διατηρηθῆ τὸ μέχρι τοῦδε ἰσχυῖον σύστημα τοῦ ἱστορικοῦ τόνου, πλὴν τῆς περιπτώσεως τοῦ *ποῦ* καὶ τοῦ *πῶς*, τῶν ὁποίων πρέπει νὰ διακρίνωμεν τὴν ἐρωτηματικὴν ἀπὸ τῆς ἀναφορικῆς ἢ εἰδικῆς χρήσεως διὰ τῆς διαφοροποιήσεως τοῦ τόνου, κοινῶς σχεδὸν καθιερωθείσης ἤδη ἐκτὸς τοῦ Ἱστορ. Λεξικοῦ. Περισσότερον νὰ λεχθῆ ὅτι ἡ διαφοροποιήσις αὕτη τῶν *ποῦ* καὶ *πῶς*, ἐρωτηματικῶν, ἀπὸ τῶν *πού*, ἀναφορικοῦ καὶ εἰδικοῦ, καὶ *πῶς*, εἰδικοῦ, δὲν δικαιολογεῖται «ἱστορικῶς», ἀλλ' ἡ ἀνάγκη ἀποφυγῆς ἐννοιολογικῶν συγχύσεων ἐν τῇ χρήσει καθιστᾷ ταύτην ἀναγκαίαν.

Καταλήγων, ἐπιθυμῶ νὰ προσθέσω ἄπαξ ἔτι, πρὸς ἀποφυγὴν ἐνδεχομένων παρεξηγήσεων, διασαφήσεις τινὰς ἀναφερομένας εἰς τὸ περιεχόμενον τῆς ἐννοίας «ἱστορικόν», δι' ἧς ὀρθῶς χαρακτηρίζεται τὸ Λεξικόν τῆς Ν. Ἑλληνικῆς. Ἐλέχθη

δηλαδή και ἐγράφη ὅτι, ἐπειδὴ τὸ Λεξικὸν τῆς Ἀκαδημίας δὲν εἶναι χρηστικὸν ἢ «δὲν εἶναι κυρίως χρηστικόν, ἀλλὰ προωρισμένον πρὸ παντός εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν ἐπιστημονικοῦ σκοποῦ, διὰ τοῦτο ἐκρίθη ἀναγκαῖον νὰ χρησιμοποιηθῇ οὐχὶ ἡ φωνητικὴ γραφή, ἀλλ' ἡ ἱστορικὴ πλὴν ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων, ἔνθα λόγος αἰσθητικὸς ἐπέβαλλε τὴν πρώτην. Π.χ. οὐχὶ ἀγαπᾷε κατὰ τὴν ἱστορικὴν γραφήν, ἀλλ' ἀγαπάει». (Προλεγόμενα εἰς τὸν Α' τόμ. τοῦ Ἱστορ. Λεξικοῦ, σελ. ιη').

Πρέπει νὰ παρατηρήσῃ τις, ἐν πρώτοις, ὅτι προσπίπτει παραδόξως πως τὸ ἐπιχείρημα τοῦ «αἰσθητικοῦ λόγου» διὰ τὸν καθορισμὸν τῆς ὀρθογραφίας οἰασθήποτε γλώσσης καὶ οἰουδήποτε λεξικοῦ. Λόγοι ἀπλοποιήσεως, ἐπιβαλλόμενοι διὰ τὴν προσαρμογὴν τῆς ὀρθογραφίας πρὸς τὴν μεταβαλλομένην φωνητικὴν ἢ μορφολογίαν τῆς γλώσσης ἢ καὶ δι' ἀποφυγὴν ὀρισμένων συγχύσεων, εἶναι βεβαίως νοητοὶ καὶ λαμβάνονται ὑπ' ὄψιν εἰς πᾶσαν ζῶσαν γλῶσσαν. Τοῦτο ὅμως εἶναι καὶ πάλιν ζήτημα ἐπιστημονικῆς ἐρμηνείας τῶν νόμων, οἵτινες διέπουν τὴν φθογγολογίαν καὶ τὴν μορφολογίαν τῆς γλώσσης, οὐχὶ δὲ ζήτημα αἰσθητικῆς. Ὅπως δὲ ἐξάγεται σαφῶς ἐντεῦθεν ὅτι ὑφίσταται παρανόησις ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον τῆς ἐννοίας «ἱστορικὴ» γραφή. Οὕτω, ἢ εἰς θέσιν παραδείγματος προβαλλομένη γραφή ἀγαπᾷε δὲν δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς «ἱστορικὴ», διὰ τὸν ἀπλούστατον λόγον ὅτι εἶναι καθαρῶς ὑποκειμενικῆς θεωρίας συμπέρασμα, οὐδέποτε καὶ παρ' οὐδενὸς ἀντιπροσωπεύοντος τὴν ἱστορικὴν παράδοσιν τῆς γλώσσης ἐγράφη, οὔτε κατὰ κανόνα τινὰ ἱστορικὸν ἢ ἀναλογικὸν τοῦ τονισμοῦ ἐρρυθμίσθη. Τούναντίον, ὁ νόμος τῆς ἀναλογίας ὑποχρεώνει εἰς τὸν κατὰ τὰ βαρύτερα ῥήματα τονισμὸν τοῦ ἀγαπάω - ἀγαπάει, γελάω - γελάει, περπατάω - περπατάει, παρακαλάω - παρακαλάει, κλπ., ἀφ' ἧς στιγμῆς ταῦτα συνεχῆς μορφολογικῶς πρὸς ἐκεῖνα, ἀνεξαρτήτως τοῦ τρόπου καθ' ὃν ὁ μετασχηματισμὸς οὗτος ἐπραγματοποιήθη. Γράφοντες ἄρα ἀγαπᾶω, ἀγαπᾷει, γελάω, γελάει, κοιτᾶω, κοιτᾷει, κλπ., ἀγνοοῦμεν τὴν γλωσσικὴν ταύτην ἀρχὴν εἰς τὴν ἐν λόγῳ περίπτωσιν καὶ χρησιμοποιοῦμεν γραφήν, ἣτις συμβολίζει ἀπλῶς τὴν μεθοδολογικὴν ἐρμηνείαν τοῦ μετασχηματισμοῦ τῶν περισπωμένων ῥημάτων κατὰ τὰ βαρύτερα εἰς τὴν Νέαν Ἑλληνικὴν (κατὰ Γ. Χατζιδάκιν: ΜΝΕ 1, 47/48) καὶ δὲν συνιστᾷ ἐπομένως παράδειγμα «ἱστορικῆς» γραφῆς. Ἐπαρκέστερον ἴσως ἡτιολογημένην, ἀλλ' οὐχὶ ὀλιγώτερον συμβολικὴν, οὕτως εἰπεῖν, γραφήν χρησιμοποιοῦμεν ἐπίσης, ὅταν γράφωμεν *μηλεά, μυρωδεά, προβεά, γραφεάς, πευκεάς, ἐλαιά, δράκως, γερωδιάκως, τὸ χεῖλη, τὰ στήθη, ἀρχοντάκις, τὸ γένει, τὸ φιλεῖ, ἡ τάξι, Δημήτρις, κττ.* Προφανὲς εἶναι ὅτι καὶ ἡ γραφή αὕτη εἰς μερικὰ μὲν τῶν παρατιθεμένων παραδειγμάτων παριστᾷ ὀρισμένον στάδιον τῆς φωνητικῆς ἢ μορφολογικῆς ἀνελιξέως τῶν ἀντιστοίχων κατηγοριῶν ὀνομάτων, εἰς ἄλλα δὲ αἰτιολογεῖ ἐποπτικῶς τὸν σχηματισμὸν ἢ μετασχηματισμὸν ἐκάστης τῶν ἀντιπροσωπευομένων κατηγοριῶν, εἰς ὅλα ὅμως δὲν λαμβάνει ὑπ' ὄψιν τὴν περαιτέρω καὶ μέχρι σήμερον φωνητικὴν καὶ μορφολογικὴν διαφοροποίησιν, ἣτις συνετελέσθη κατὰ τὰς διεπούσας ταύτην γλωσσικὰς καὶ ἱστορικὰς ἀρχάς. Ἡ κατὰ τὰς ἀρχὰς ταύτας τροποποιήσις τῆς ὀρθογραφίας τῶν λέξεων τῆς λαλουμένης οὐδόλως ἀντίκειται πρὸς τὴν «ἱστορικὴν» γραφήν, οὔτε δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς «φωνητικὴ». Τοῦτο εἶναι εὐκόλως νοητὸν εἰς πάντα πεπαιδευμένον, ἐφ' ὅσον παγκοίνως γνωστὸν τυγχάνει ὅτι ἡ φωνητικὴ

γραφὴ τείνει εἰς τὴν ἀπλοποίησιν καὶ ἰσοπέδωσιν τῆς γραπτῆς παραστάσεως τῶν φθόγγων ἐπὶ τῇ βάσει τῆς προφορᾶς, δὲν ἐνδιαφέρεται δὲ διὰ τὴν «ἱστορικὴν» παράστασιν αὐτῶν, τὴν κατὰ τὸ ἔτυμον δηλαδὴ καὶ διὰ τῆς γραπτῆς παραδόσεως κληροδοτηθεῖσαν εἰκόνα τῶν λέξεων. Τὸ σύστημα τοῦτο, ἀδιανόητον βεβαίως δι' οἰανδήποτε λαλουμένην γλῶσσαν, ἥτις φέρει καὶ μικρὸν ἔστω ποσοστὸν τῆς βαρυτάτης κληρονομίας πολιτισμοῦ, ἦν ἀντιπροσωπεύει ἡ Νέα Ἑλληνικὴ, εἶναι τελείως διάφορος, ἐπαναλαμβάνω, τῆς σημειουμένης εἰς πᾶσαν γλῶσσαν πολιτισμένου ἔθνους προσαρμογῆς τῆς ὀρθογραφίας πρὸς τὴν ἐκάστοτε συντελουμένην ἐν αὐτῇ κατὰ τοὺς γλωσσικούς νόμους διαφοροποίησιν. Ἡ προσαρμογὴ δὲ αὕτη, ἐφαρμοζομένη πάντοτε μετὰ λόγου καὶ περισκέψεως, ἰδίᾳ εἰς τὴν κατ' ἐξοχὴν συντηρητικὴν καὶ ἐχομένην τῆς παραδόσεως Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, εἶναι ἀναγκαία πρὸς ἀποφυγὴν συγχύσεων καὶ ἀποτροπὴν τοῦ κινδύνου ἀπωλείας τῆς δεούσης συνοχῆς μεταξὺ ὁμιλουμένης καὶ γραφομένης. Τὸ ἀντίθετον ἀποτελεῖ γνώρισμα νεκρᾶς καὶ ὄχι λαλουμένης γλώσσης.

Τὰ δεδομένα ταῦτα καὶ αἱ ἀντιφάσεις, τὰς ὁποίας διακρίνει τις εὐκόλως εἰς τὴν ἤδη μνημονευθεῖσαν εἰσαγωγικὴν περὶ τῆς ὀρθογραφίας τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ ἐπεξήγησιν, ὅτι δηλαδὴ τοῦτο χρησιμοποιεῖ «ἱστορικὴν» γραφὴν ἀντὶ τῆς «φωνητικῆς», διότι «δὲν εἶναι κυρίως χρηστικόν, ἀλλὰ προωρισμένον πρὸ παντὸς εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν ἐπιστημονικοῦ σκοποῦ», ἀποδεικνύουν τὴν ὑφισταμένην παρανόησιν ὡς πρὸς τὰς ἐννοίας «ἱστορικὸν» καὶ «χρηστικὸν» λεξικόν. Δυσκόλως δύναται τις νὰ ἐννοήσῃ, πῶς τὸ ἐπίσημον λεξικὸν γλώσσης ὁμιλουμένης δὲν εἶναι καὶ χρηστικὸν ἢ «κυρίως χρηστικόν» λεξικὸν τῆς γλώσσης ταύτης. Ἐὰν δὲ τοῦτο εἶναι πράγματι δυνατόν, ἐξ ἴσου δυσκόλως δύναται τις νὰ ἐννοήσῃ κατὰ τί τὸ Λεξικόν, ὅπερ συντάσσεται ἐπιστημονικῶς καὶ ὑπὸ τὴν ἐποπτεῖαν τῆς οἰκείας Ἀκαδημίας, πρέπει ἢ δύναται νὰ διαφέρῃ τοῦ «χρηστικοῦ» λεξικοῦ τῆς γλώσσης, τὸ ὁποῖον θὰ χρησιμοποιοῖ καὶ θὰ συμβουλεύεται ὁ θέλων νὰ γράφῃ ταύτην ὀρθῶς. Ἐὰν δὲν σφάλλωμαι, εἰς τὴν ἐπιχειρουμένην διάκρισιν ὁ λόγος εἶναι ὄχι περὶ τοῦ τυχόντος «χρηστικοῦ» λεξικοῦ, τὸ ὁποῖον ἀντιπροσωπεύει μόνον τὰς ὑποκειμενικὰς περὶ ὀρθογραφίας ἀντιλήψεις τοῦ συντάξαντος αὐτό, ἀλλὰ περὶ «χρηστικοῦ» λεξικοῦ τῆς γλώσσης τοῦ αὐτοῦ πρὸς τὸ «ἱστορικὸν» ἐπιστημονικοῦ ἐπιπέδου καὶ ὑπὸ ἐπαϊόντων ὡσαύτως συντεταγμένου. Ἡ διαφορὰ μεταξὺ τοιοῦτου τινὸς λεξικοῦ καὶ τοῦ λεξικοῦ τῆς Ἀκαδημίας ἐγκτεῖται εἰς τὸ ὅτι τὸ πρῶτον θὰ παρέχῃ τὸν κοινὸν μόνον τύπον ἐκάστης λέξεως καὶ τὴν σημασίαν ἢ τὰς σημασίας αὐτοῦ, ἐνῶ τὸ δεύτερον περιέχει ἐπὶ πλέον καὶ τὰς διαλεκτικὰς παραλλαγὰς τῆς λέξεως καί, κυρίως, ἐρμηνεύει κατὰ τὰ ἐπιστημονικὰ δεδομένα τὴν προέλευσιν τοῦ τε κοινοῦ καὶ τῶν ἰδιωματικῶν τύπων αὐτῆς. Διαφορὰ ἄρα μεταξὺ αὐτῶν ὡς πρὸς τὴν γραφὴν τῶν λημμάτων εἶναι ἀδιανόητος, ἐφ' ὅσον τὸ δεύτερον τοῦτο θὰ ἀποτελῇ τὸν γνώμονα τοῦ πρώτου εἰς περιπτώσεις ἀμφισβητήσεων, εἰς τοῦτο δὲ θὰ ἀναζητήσῃ τὴν ὀρθὴν γραφὴν καὶ τὴν ἐπιστημονικὴν αὐτῆς ἐρμηνείαν ὁ μὴ διαθέτων εἰδικὴν παιδευσιν ἐπιστήμων καὶ ὁ οἰοσδήποτε μορφωμένος, ὅστις θὰ διαπιστώσῃ πιθανὸν ὀρθογραφικὴν διαφορὰν μεταξὺ δύο «χρηστικῶν» λεξικῶν. Ἐντεῦθεν καταφαίνεται ἡ βαρεῖα εὐθύνη τῶν συντακτῶν τοῦ «ἱστορικοῦ» λεξικοῦ τῆς Ν. Ἑλληνικῆς καὶ τῆς ἐποπτεούσης τὴν σύνταξιν αὐτοῦ Ἀκαδημίας, καθ' ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸν καθορισμὸν τῆς ὀρθογραφίας τῶν λημμάτων καὶ εἰς τὴν ἐρμηνείαν αὐτῆς κατὰ

τρόπον μὴ καταλείποντα ἀμφιβολίας καὶ μὴ προκαλοῦντα συγχύσεις. Κατ' ἀκολουθίαν, ἢ ἐν αὐτῷ διατήρησις τῆς ἀρχαϊκωτέρας γραφῆς ὠρισμένων λημμάτων οὐδένα ἐκπληροῖ ἐπιστημονικὸν σκοπὸν, ἐνῶ ὀδηγεῖ εἰς τὴν δημιουργίαν ἀνακολουθίας καὶ συγχύσεως ὀρθογραφικῆς, ὡς ἀποδεικνύεται ἐξ αὐτῶν τούτων τῶν ἄρθρων τοῦ λεξικοῦ, τὰ ὁποῖα ἐδημοσιεύθησαν μέχρι τοῦδε. Παραδείγματος χάριν, ἢ γραφὴ *συκεά, γέρως, καβαλλάρις, Διονύσις, φαγεῖ, κλπ.* εὐρίσκεται πλησιέστερον πρὸς τὴν ἀρχαιοτέραν *συκέα, γέρων, καβαλλάριος, Διονύσιος, φαγεῖν, κλπ.*, ἀλλὰ δὲν εἶναι ὀρθότερα ἢ «ἱστορικωτέρα» τῆς γραφῆς *συκιά, γέρος, καβαλλάρης, Διονύσης, φαγί, ἥτις ἀντιπροσωπεύει τὴν κατὰ γλωσσικούς κανόνας σχηματισθεῖσαν σημερινὴν μορφήν τῶν λέξεων. Δὲν ἀποτελεῖ ἐπομένως ἀπαραίτητον ἢ οὐσιῶδες στοιχεῖον τῆς ἐννοίας «ἱστορικὸν» προκειμένου περὶ τοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἀκαδημίας. Τὴν ἐννοίαν ταύτην ἀποδίδει εἰς τοῦτο ἀκεραίαν τὸ λεγόμενον «ἐτυμολογικὸν» μέρος τοῦ ἄρθρου ἐκάστης λέξεως, «τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ κυρίως τὸ ἱστορικὸν μέρος τῆς πραγματείας ἐκάστης λέξεως» καὶ «τὸν συνεκτικὸν δεσμὸν ἐκάστης λέξεως πρὸς τὴν προγενεστέραν Ἑλληνικὴν, ὡς ἀνάγκη ὑπάρχει τοιοῦτος καὶ δὲν πρόκειται περὶ λέξεως νέας ἢ ξένης», ὡς διασαφεῖται εἰς τὰ προλεγόμενα αὐτοῦ τούτου τοῦ Λεξικοῦ (σελ. ια' καὶ ιβ'). Ὅθεν, ἢ ἐν αὐτῷ διατήρησις ἀρχαϊκωτέρας γραφῆς, καταχρηστικῶς καλουμένης «ἱστορικῆς», εἰς ὠρισμένας κατηγορίας λημμάτων, οὐδὲν προσθέτει, ἐπαναλαμβάνω, εἰς τὴν ιδιότητα τοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἀκαδημίας ὡς «ἱστορικοῦ». Ἀντιθέτως, ἢ προσαρμογὴ αὐτῆς πρὸς τὰς ἔκτοτε ἐπελθούσας ἐν τῇ γλώσῃ φωνητικᾶς, μορφολογικᾶς καὶ γραμματικᾶς μεταβολᾶς ἐπιβάλλεται καὶ δι' ἐπιστημονικούς λόγους, ἀλλὰ καὶ διότι, τό γε νῦν ἔχον, ἢ ἀκολουθουμένη εἰς τὰ λήμματα τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ γραφὴ ἀποτελεῖ — καὶ πρέπει νὰ ἀποτελῇ — τὸν γνώμονα τῆς ὀρθογραφίας οἰουδήποτε ἀξίου τοῦ ὀνόματος λεξικοῦ, χρηστικοῦ ἢ ἄλλου, καὶ γενικῶς τῆς Νέας Ἑλληνικῆς γλώσσης. Ἡ ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας ρύθμισις τῶν διὰ τὴν προσαρμογὴν ταύτην ἐπιβαλλομένων ὀρθογραφικῶν τροποποιήσεων ἐπιβάλλεται ἄλλως τε καὶ διὰ τὸν πρόσθετον λόγον ὅτι ἢ μερικὴ ἐμμονὴ εἰς ἀρχαϊκωτέραν γραφὴν θὰ ἀπετέλλει ἀντίφασιν πρὸς τὰς ἐν τῷ Ἱστορ. Λεξικῷ διατυπούμενας (καὶ ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας ἐπομένως πρεσβευόμενας) ἀρχάς, ὅτι δηλαδὴ «οὐδεμία γλῶσσα μένει ἀναλλοίωτος, ἀλλ' αἰωνίως μεταβάλλεται» καὶ ὅτι «αἰ κατὰ τὸ διάστημα τῶν αἰώνων ἐπελθοῦσαι εἰς τὴν γλῶσσαν ἡμῶν ποικίλαι φθογικαὶ ἀλλοιώσεις διὰ λόγους φωνητικούς καὶ ἀναλογικούς δὲν ἀποδεικνύουν διαφθορὰν ἢ ἐκβαρβάρωσιν αὐτῆς, ἀλλ' ἐξέλιξιν φυσικὴν καὶ ἀναγκαίαν ὡς γενόμεναι κατὰ νόμους ἀναποσπάστους ἀπὸ πᾶσαν ζωντανὴν καὶ λαλουμένην γλῶσσαν». (Προλεγομένων, σελ. ζ' καὶ ι').*

Μετὰ τιμῆς καὶ σεβασμοῦ

Ὁ Διευθυντῆς

ΙΩ. ΚΑΛΛΕΡΗΣ

Μεθ' ὧ, ἢ Ἐπιτροπὴ προβαίνει εἰς τὴν διατύπωσιν τῶν κάτωθι ἀποφάσεων :

1) Ὁ πρόεδρος κ. Καλιτσουνάκης καὶ ὁ ἐκ τῶν μελῶν κ. Ἀμαντος τάσσουνται ὑπὲρ τῆς γνώμης ὅτι τὰ χρώματος δηλωτικὰ ἐπίθετα τῆς Ν. Ἑλληνικῆς πρέπει νὰ γράφονται διὰ τῆς καταλήξεως -ὺς (βυσσινύς, πορτοκαλὺς, μελιτζανὺς, σταχτύς,

κλπ.), ὡς συνεκδραμόντα πιθανῶς πρὸς τὰ εἰς -ὺς ἐπίθετα τῆς παραδόσεως (βαθύς, ὀξύς, κλπ.), ἐνῶ τὰ ἄλλα μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς (ὁ κ. Κουγέας, ὁ κ. Καροῦζος, καὶ ὁ κ. Ἀθανασιάδης-Νόβας) ψηφίζουσιν ὑπὲρ τῆς γραφῆς διὰ τῆς καταλήξεως -ίς ἐπὶ τὸ ἀπλούστερον, ἐφ' ὅσον ὁ σχηματισμὸς τῶν ἐν λόγῳ ἐπιθέτων παραμένει ἐπιστημονικῶς ἀκαθόριστος. Ὑπὲρ τῆς διὰ τοῦ -ίς γραφῆς ἐκφράζει γνώμην καὶ ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς τῆς Ἀκαδημίας κ. Ὁρλάνδος. Ἡ τελικὴ ἀπόφασις ἐπὶ τῆς περιπτώσεως ταύτης ἐπαφίεται εἰς τὴν Σύγκλητον τῆς Ἀκαδημίας.

2) Τὰ μέχρι τοῦδε διατηρούμενα διπλᾶ σύμφωνα τῶν ξενικῆς προελεύσεως λέξεων τῆς Ν. Ἑλληνικῆς θὰ ἀπλοποιῶνται, εἴτε εἰς τὸ θέμα, εἴτε εἰς τὴν κατάληξιν τῶν ξενικῶν πρωτοτύπων εὐρίσκονται (ἀβιζάρω, ἀβοκᾶτος, ἀποῦντο, κούπα, ρόκα, τσάπα, τακούνι, βακέτα, καπότα, καπέλο, ὀμελέτα, παπαγάλος, πιατέλα, κλπ., οὐχὶ δὲ ἀββιζάρω, ἀββοκᾶτος, ἀπποῦντο, κούπια, ρόκκα, τακκούνι, βακκέττα, καππόττα, καππέλλο, ὀμελέττα, παππαγάλλος, πιατέλλα, κλπ.). Θὰ γράφονται ὡσαύτως δι' ἑνὸς συμφώνου τὰ μέχρι τοῦδε διὰ διπλοῦ γραφόμενα ὀνόματα τῆς Ν. Ἑλληνικῆς, τὰ κατὰ μετασχηματισμὸν ἐκ ξενικῶν προελθόντα ἢ κατ' ἀναλογίαν πρὸς ξενικὰ σχηματισθέντα (καμπανέλι, παστέλι, πιατέλι, ἀγωρέλι, παιδαρέλι, μαννέλα, τουλουπέλα, κλπ., οὐχὶ δὲ καμπανέλλι, παστέλλι, πιατέλλι, ἀγωρέλλι, παιδαρέλλι, μαννέλλα, τουλουπέλλα, κλπ.). Θὰ ἐξακολουθήσουν ὁμως γραφόμεναι μετὰ διπλοῦ συμφώνου αἱ διὰ τῆς γραπτῆς παραδόσεως τῆς γλώσσης κληροδοτηθεῖσαι ἀνάλογοι λέξεις, εἴτε καθαρῶς Ἑλληνικαὶ εἶναι (δικέλλα, δικέλλι, κλπ.), εἴτε ἐκ τῆς Λατινικῆς εἰσῆλθον ἢ κατὰ ταύτην ἐσχηματίσθησαν παλαιότερον (καστέλλι, σκουτέλλι, κρικέλλι, κλπ.).

3) Τὰ σύνθετα τῆς Ν. Ἑλληνικῆς, ὧν τὸ β' συνθετικὸν ἀρχίζει ἀπὸ ρ, τὸ δὲ α' συνθετικὸν λήγει εἰς βραχὺ φωνῆεν, θὰ γράφονται διὰ διπλοῦ ρ, ἐφ' ὅσον τὸ β' συνθετικὸν εἶναι λέξις ἀναμφισβητήτως Ἑλληνικὴ (ἀρρορίζωτος, βρωμμόριζα, γλυκόρριζα, ἐμπορορράφτης, καλορρίζικος, κλπ.), τοῦτο δὲ πρὸς ἀποφυγὴν συγχύσεων πρὸς τὰ διὰ τῆς γραπτῆς παραδόσεως κληρονομηθέντα ἀνάλογα σύνθετα, θὰ γράφονται ὁμως δι' ἑνὸς ρ ἐφ' ὅσον τὸ β' συνθετικὸν εἶναι λέξις τῆς Ν. Ἑλληνικῆς ξενικῆς προελεύσεως (ἀρεγουλάριστος, παλιόρογκο, παλιορούτα, στραβόροκα, κλπ.), διότι εἰς ταῦτα ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ ὀρθογραφικοῦ κανόνος τῆς παραδόσεως εἶναι ἀδικαιολόγητος. Ὡσαύτως καὶ διὰ τοὺς αὐτοὺς λόγους τὰ ἀπὸ ρ ἀρχόμενα ρήματα τῆς Ν. Ἑλληνικῆς θεωροῦνται ἀναδιπλασιάζοντα τὸ ρ εἰς τοὺς παρωχημένους χρόνους τῆς ὀριστικῆς, ὡσάκις χρησιμοποιοῦνται μετὰ συλλαβικῆς ἀυξήσεως (ἐρραφτα – ἐρραφα, ἐρράγιζα – ἐρράγισα, ἐρροχάλιζα – ἐρροχάλισα, ἐρροκάνιζα – ἐρροκάνισα, κλπ.), ἐξαιρουμένων τῶν καταφανῶς ξενικῆς προελεύσεως (ἐρεζίλενα – ἐρεζίλεψα, ἐρεμπέλενα – ἐρεμπέλεψα, ἐρόγιαζα – ἐρόγιασα, κλπ.).

4) Τὸ ο μακρὸν τῶν ξενικῆς καταγωγῆς λέξεων τῆς Ν. Ἑλληνικῆς θὰ ἀποδίδεται ἐφεξῆς διὰ τοῦ ο καὶ οὐχὶ διὰ τοῦ ω, ὡς μέχρι τοῦδε (ἀμορόζος, ἀμπασαδόρος, ἀμακαδόρος, γουλόζος, γουστόζος, κορδόνι, βαπόρι, τιμόνι, κλπ., οὐχὶ δὲ ἀμωρῶζος, ἀμπασαδῶρος, ἀμακκαδῶρος, γουλῶζος, γουστῶζος, βαπῶρι, κορδῶνι, τιμῶνι, κλπ.).

5) Ἡ μέχρι τοῦδε ἀκολουθουμένη γραφὴ τοίς, τοῦ ἄρθρου τῆς αἰτιατικῆς τοῦ πληθυντικοῦ τῶν θηλυκῶν ὀνομάτων, θὰ ἀντικατασταθῇ διὰ τῆς γραφῆς τίς, ἥτις δὲν

στηρίζεται μὲν περισσότερο τῆς προηγουμένης ἐπιστημονικῶς, ἀλλ' εἶναι ἀπλουστέρα καὶ χρησιμοποιοεῖται ἤδη γενικῶς εἰς τὴν γραφομένην δημῶδη γλῶσσαν.

6) Κατὰ τὸν τονισμόν τῶν λέξεων τῆς Ν. Ἑλληνικῆς, θὰ ἐξακολουθήσῃ διατηρούμενος ὁ τόνος τῆς ἱστορικῆς παραδόσεως εἰς ἐκάστην περίπτωσιν, ἀποφευγομένης τῆς ἀναλογικῆς γενικεύσεως ἢ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν κατὰ τὸν χρόνον τῶν συλλαβῶν κανόνων τονισμοῦ τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς, διότι τοῦτο θὰ ὀδηγήσῃ εἰς συγχύσεις καὶ ἀνακολουθίας (Βενετσιᾶνος, πρωτενουσιᾶνος, μεγαλουσιᾶνος, κλπ., ἀλλὰ σουλτάνος, μουσουλμάνος, χαγάνος, κλπ. — παππᾶδες, πατεράδες, ραφτᾶδες, κλπ., ἀλλὰ μαννάδες, νυφάδες, γιγαγιάδες, κλπ. — ἀγαπᾶς, παρακαλεῖς, γελαῖμε, πονοῦμε, ρωτᾶμε, μιλεῖτε, κλπ., ἀλλὰ ἀκούς, ἀκούμε, τρώς, τρώμε, τρώτε, κλαῖς, κλαίμε, κλαίτε, κλπ. Ὡσαύτως ἀκούσ'τε, καθήσ'τε περᾶσ'τε, σωπάσ'τε, φάτε, ὁ ποῖσος, ὁ δεῖξος, κλπ., οὐχὶ δὲ ἀκοῦστε, καθήστε, περᾶστε, σωπάστε, φάτε, ὁ ποῖσος, ὁ δεῖξος, κλπ.). Κατ' ἐξαιρέσειν καὶ πρὸς ἀποφυγὴν ἐννοιολογικῶν συγχύσεων, θὰ τονίζεται ἐφεξῆς ποῦ ἐρωτηματικόν, πῶς ἐρωτηματικόν, ἀλλὰ ποῦ ἀναφορικόν ἢ εἰδικόν, πῶς εἰδικόν (ποῦ εἶναι ; — ὁ ἄνθρωπος, ποῦ θέλει νὰ προκόψῃ ἢ τὸ βλέπω ποῦ δὲν σοῦ ἀρέσει. Πῶς σᾶς φαίνεται ; — ἄκουσα πῶς θὰ ἔρθῃ).

7) Αἱ ἀνωτέρω τροποποιήσεις θέλουσιν ἐφαρμοσθῆ, ὡς καὶ αἱ κατὰ τὴν 108ην συνεδρίαν τῆς Ἐπιτροπῆς ἀποφασισθεῖσαι, εἰς τὰ ὑπὸ ἐκτύπωσιν ἄρθρα τοῦ 4ου τόμου τοῦ Ἱστορ. Λεξικοῦ, ὡς καὶ κατὰ τὴν ἐφεξῆς σύνταξιν καὶ λημματογράφησιν, θέλουσι δ' ὡσαύτως περιληφθῆ εἰς τὸν ἐν ἀρχῇ τοῦ 4ου τόμου δημοσιευθησόμενον πίνακα τῶν γενομένων ὀρθογραφικῶν ἀπλοποιήσεων.

Τὸ παρὸν πρακτικόν, ἀναγνωσθὲν καὶ ἐπικυρωθὲν κατὰ τὴν αὐτὴν συνεδρίαν, ὑπογράφεται παρ' ὅλων τῶν μελῶν τῆς Ἐπιτροπῆς.

Μεθ' ὧ, ὁ κ. πρόεδρος κηρύσσει τὴν λῆξιν τῆς συνεδρίας.

Ὁ Πρόεδρος
ΙΩ. ΚΑΛΙΤΣΟΥΝΑΚΗΣ

Ὁ Γραμματεὺς
ΧΡ. ΚΑΡΟΥΖΟΣ

Τὰ μέλη
Κ. ΑΜΑΝΤΟΣ
Σ. Β. ΚΟΥΓΕΑΣ
Γ. ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗΣ-ΝΟΒΑΣ

Ὁ Γεν. Γραμματεὺς
Α. Κ. ΟΡΛΑΝΔΟΣ

113η Συνεδρία

Ἐν Ἀθήναις, σήμερον τὴν 16ην Μαρτίου 1960, ἡμέραν τῆς ἐβδομάδος Τετάρτην καὶ ὥραν 12ην μ., συνήλθεν ἡ ἐπὶ τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ Ἐφορευτικὴ Ἐπιτροπὴ εἰς συνεδρίαν πρὸς συζήτησιν τοῦ ἐξῆς θέματος : διατύπωσις πιθανῶν ἀντιρρήσεων ἐπὶ τῶν ὑπὸ τῆς προηγουμένης Ἐπιτροπῆς ληφθεισῶν ἀποφάσεων ὡς πρὸς τὰς ἐπενεκτέας τροποποιήσεις εἰς τὸ ἰσχύον ἐν τῷ Ἱστορικῷ Λεξικῷ ὀρθογραφικὸν σύστημα (συνεδρίαὶ 108/19-5-59 καὶ 111/18-12-59). Παρόντες : Ἰω. Καλιτσουνάκης, Κ. Ρωμαῖος, Χρ. Καρούζος, Ἰ. Σταματάκος. Συμμετέχει ὁ Γενικὸς Γραμ-

ματεὺς τῆς Ἀκαδημίας κ. Ἄν. Ὀρλάνδος. Εὐρεθείσης ἀπαρτίας, προεδρεύει ὁ τακτικὸς πρόεδρος τῆς Ἐπιτροπῆς κ. Ἴω. Καλιτσουδάκης καὶ γραμματεὺς ὁ τακτικὸς γραμματεὺς αὐτῆς κ. Ἰ. Σταματάκος. Παρίσταται καὶ ὁ διευθυντῆς τοῦ Ἱστορ. Λεξικοῦ κ. Ἴω. Καλλέρης.

Ἀναγινώσκονται ἐν ἀρχῇ καὶ ἐπικυροῦνται ὁμοφώνως τὰ πρακτικὰ τῆς προηγουμένης συνεδρίας. Μεθ' ὅ, ὁ πρόεδρος, ἐπεξηγῶν τὸ πρὸς συζήτησιν θέμα, λέγει : « Ἡ Σύγκλητος τῆς Ἀκαδημίας ἀπεφάσισε νὰ ἀναπέμψῃ εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν ἡμῶν τὰ ὑποβληθέντα διὰ τὴν κατὰ νόμον ἐπικύρωσιν πρακτικὰ τῆς προηγουμένης Ἐπιτροπῆς, τὰ ἀφορῶντα εἰς τὰς ὑπὸ ταύτης ἀποφασισθείσας τροποποιήσεις εἰς τὸ μέχρι τοῦδε ἰσχύον ἐν τῷ Ἱστορικῷ Λεξικῷ τῆς Νέας Ἑλληνικῆς ὀρθογραφικὸν σύστημα, διὰ νὰ ἀκουσθῇ ἡ γνώμη καὶ αἱ πιθαναὶ ἐπ' αὐτῶν ἀντιρρήσεις τῶν νέων μελῶν τῆς παρούσης Ἐπιτροπῆς καὶ νὰ διατυπωθῇ τελικῶς ἡ συμφωνία ἢ διαφωνία αὐτῆς ἐπὶ τῶν ἀποφασισθέντων. Ἐπειδὴ δὲ μόνος ὁ συνάδελφος κ. Σταματάκος τυγχάνει νέον μέλος καὶ δὲν παρίστατο εἰς τὰς γενομένας ὑπὸ τῆς προηγουμένης Ἐπιτροπῆς μακρὰς ἐπὶ τοῦ θέματος συζητήσεις, παρακαλεῖται οὗτος νὰ ἐκθέσῃ τὰς τυχόν ἀντιρρήσεις του ἐπὶ τῶν ἀποφασισθέντων, ὡς ἔχουν διατυπωθῇ εἰς τὰ πρακτικὰ, ἀντίγραφον τῶν ὁποίων ἐτέθη, νομίζω, ἐγκαίρως εἰς τὴν διάθεσίν του ».

Ὁ κ. Σταματάκος ἀπαντῶν λέγει τὰ ἐξῆς : « Τὸ ὅτι τὸ θέμα τῆς σημερινῆς ἡμερησίας διατάξεως εἶναι ἀποφάσεις τῆς περυσινῆς Ἐπιτροπῆς ἐπαναφερόμεναι εἰς τὴν νέαν Ἐπιτροπὴν πρέπει νὰ δικαιολογηθῇ ὡς μέτρον ἐπικρατοῦν καὶ εἰς ἄλλας παρομοίας φύσεως περιπτώσεις εἴτε ἐκ νομικῶν λόγων εἴτε ἐκ λόγων συνηθείας. Ἐκ τῆς μελέτης τῶν προτάσεων, τῶν ὁποίων ἐν ἀντίτυπον ἐτέθη εἰς τὴν διάθεσίν μου, νομίζω ὅτι προτοῦ συζητήσω ταύτας πρέπει νὰ ἐπισημάνω γενικώτερα τινὰ ἐρωτήματα, ἐπὶ τῶν ὁποίων παρακαλῶ νὰ ἔχω παρ' Ὑμῶν ἀπαντήσεις :

1) Αἱ πρότεινόμεναι ὀρθογραφικαὶ μεταρρυθμίσεις, ἀποφασιζόμεναι καὶ ἐφαρμοζόμεναι ἐφεξῆς κατὰ τὴν συγγραφὴν τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ, πρόκειται νὰ ἔχουν οἰονδήποτε ἀντίκτυπον ἐπὶ τοῦ μέχρι τοῦδε δημοσιευθέντος ὕλικου ; πρόκειται δηλ. μήπως νὰ ἀνατυπωθῇ τοῦτο κάποτε ἡλλοιωμένον ; Ἄς μοὶ ἐπιτραπῇ δὲ νὰ ἀπαντήσω ὁ ἴδιος εἰς τὸ τεθὲν ἐρώτημα, ὅτι τοιοῦτόν τι θὰ ἀπετέλει ἀφροσύνην καὶ τορπιλισμὸν αὐτῆς ταύτης τῆς ἐννοίας « Ἱστορικὸν Λεξικόν ». Τὰ μέχρι τοῦδε ἰσχύσαντα εἶναι, κατ' ἐμέ, ἱερά καὶ ἀπαραβίαστα, δημιουργήματα κόπων καὶ μόχθων μακρᾶς σειρᾶς ἐτῶν σοφῶν Ἑλλήνων ἐπιστημόνων, ἐργασθέντων ὑπὸ τὴν ἐποπτεῖαν καὶ τὴν αἰγίδα ἐνὸς Χατζιδάκι, ἀντικατοπτρίζουν μίαν φάσιν τῆς ἱστορίας τοῦ Ἔθνους καὶ δὲν ἀνατρέπονται, διότι ἀπὸ τῆς στιγμῆς τῆς ἐνδεχομένης ἀνατροπῆς των θὰ παύσῃ αὐτομάτως καὶ τὸ Λεξικόν νὰ εἶναι « Ἱστορικόν ». 2) Αἱ πρότεινόμεναι ὀρθογραφικαὶ μεταρρυθμίσεις προορίζονται ἀποκλειστικῶς διὰ τὴν περαιτέρω συγγραφὴν τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ ἢ πρόκειται νὰ προβληθοῦν ὡς ὀρθογραφικαὶ μεταρρυθμίσεις ἀποφασισθεῖσαι ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας καὶ ὑπ' αὐτῆς παραδιδόμεναι εἰς τὸ Ἔθνος πρὸς ἐφαρμογὴν, ρύθμισιν δηλαδὴ τῆς γραφῆς τῆς Νέας Ἑλληνικῆς ; Διότι εἶναι προφανές ὅτι, ἐὰν πρόκειται αἱ ἀπασχολοῦσαι ἡμᾶς σήμερον ὀρθογραφικαὶ μεταρρυθμίσεις νὰ προσλάβουν τὴν δευτέραν μορφήν, εἶναι λίαν παρακεκινδυνευμένον νὰ παραδώσωμεν εἰς τὸ Ἔθνος, διὰ λογαριασμὸν τῆς Ἀκαδημίας του, πορίσματα τῶν κόπων ἐνὸς ἀνθρώ-

που (τοῦ διευθυντοῦ τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ) ἀπασχολήσαντα ὀλίγους Ἀκαδημαϊκοὺς ἐπὶ 5-10 συνεδρίας. Νομίζω ὅτι οὐδεμία Ἐπιτροπὴ ἔχει τοιοῦτον δικαίωμα. Ὁ ὀργανισμὸς τῆς Ἀκαδημίας καὶ ὁ εἰδικώτερος τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ προβλέπουν σχετικῶς, ὅτι τοιοῦτοι σκοποὶ ἀντιμετωπίζονται ὑπὸ τοῦ συνόλου τῶν Ἀκαδημαϊκῶν, ἀναθετόντων τὸν χειρισμὸν τοῦ θέματος εἰς ἐπιτροπὴν περιλαμβάνουσαν πάντας τοὺς εἰδικούς Ἀκαδημαϊκοὺς, ἐνισχυομένην δὲ καὶ ὑπὸ εἰδικῶν ἐξωακαδημαϊκῶν ἐπιστημόνων (γλωσσολόγων πρὸ παντός). Ἐφιστῶ τὴν προσοχὴν τῆς Ἐπιτροπῆς ἐπὶ τοῦ ὅτι, καὶ ἂν ἀκόμη αὕτη προορίζῃ τὰς μεταρρυθμίσεις ἀποκλειστικῶς διὰ τὸ Ἱστορικὸν Λεξικόν, εἰς τὴν πρᾶξιν αὗται θὰ ἐμφανισθοῦν ὡς προβαλλόμεναι εἰς τὸ ὅλον Ἔθνος καὶ ὡς προοριζόμεναι νὰ ρυθμίσουν τὴν ὀρθογραφίαν τῆς Νεο-ελληνικῆς. Διότι αἱ ἀποφασισθησόμεναι μεταρρυθμίσεις θὰ δημοσιευθοῦν κατ' ἀνάγκην εἰς τὸ ὑπὸ τοῦ Λεξικοῦ ἐκδιδόμενον «Δελτίον» καὶ πᾶς τις θὰ δικαιούται νὰ τὰς θεωρήσῃ ὡς ἀποφάσεις τῆς Ἀκαδημίας γενικοῦ κύρους. Διὰ πάντας τοὺς ἀνωτέρω λόγους νομίζω, ὅτι θὰ ἦτο φρονιμώτερον νὰ μὴ ἐφαρμοσθοῦν αἱ προτεινόμεναι μεταρρυθμίσεις εὐθὺς ἀμέσως, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ ἐπομένου τόμου. Ὅθεν προτείνω τὴν ἀναβολὴν τῆς κυρώσεώς των καὶ ἐφαρμογῆς των, τὴν ἐν τῷ «Δελτίῳ» δὲ δημοσίευσιν τῶν προτάσεων τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Λεξικοῦ, εἰς τρόπον ὥστε νὰ τύχουν αὗται τῆς ἀναγκαίας κριτικῆς βασάνου, νὰ συζητηθοῦν δὲ μετὰ ταύτην ἐκ νέου ὑπὸ τῆς Ἐφορευτικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Λεξικοῦ, ὁπότε θὰ καταλήξωμεν εἰς ἀσφαλέστερα καὶ ἐγκυρότερα πορίσματα. Ἡ μικρὰ ἀναβολὴ οὐδεμίαν βλάβην πρόκειται νὰ προκαλέσῃ, ἐν ᾧ ἀντιθέτως ἢ ἐξ αὐτῆς ὠφέλεια θὰ εἶναι ἀσφαλῶς μεγάλη. Σχετικῶς δὲ πρὸς τὰς, κατὰ τὸν ἓνα ἢ τὸν ἄλλον τρόπον διαδικασίας, ἀποφασισθησόμενας ὀρθογραφικὰς τροποποιήσεις ἔχω τὴν γνώμην ὅτι αὗται δὲν εἶναι ὀρθόν νὰ ἀχρηστεύσουν τὸ μέχρι τοῦδε ἐκδοθὲν ὑλικὸν τοῦ Λεξικοῦ, ἀλλὰ νὰ τὸ συμπληρώσουν. Καὶ ἐξηγοῦμαι : τὸ ἐκδεδομένον ὑλικὸν ἔχει δημιουργήσῃ μίαν ὀρισμένην κατάστασιν. Τὸ ὀλιγώτερον, ἔχει προδικάσῃ πλῆθος λημμάτων κατὰ τὴν μέχρι τοῦδε τηρηθεῖσαν ὀρθογραφίαν. Αὐτὰ τὰ λήμματα νομίζω ὅτι πρέπει νὰ εὔρουν τὴν θέσιν των καὶ εἰς τὴν συνέχειαν τοῦ Λεξικοῦ κατὰ τὴν μέχρι τοῦδε τηρηθεῖσαν ὀρθογραφίαν, νὰ συσχετίζονται δὲ πρὸς τὰ παράλληλα λήμματα, τὰ κατὰ τὴν νέαν ὀρθογραφίαν, ὅπου πάλιν θὰ γίνεται ὁ συσχετισμὸς πρὸς τὰ κατὰ τὴν παλαιάν ὀρθογραφίαν παρατεθησόμενα. Σάλος ἀσφαλῶς, ἀλλὰ σάλος ἀναγκαῖος. Ἐὰν μοῦ ἐτίθετο τὸ δίλημμα, τί προτιμῶ, τὴν διατήρησιν καὶ συνέχισιν τοῦ μέχρι σήμερον ἰσχύοντος καθεστῶτος ἢ τὴν καθιέρωσιν τῶν προτεινομένων μεταρρυθμίσεων ἀμιγῶν καὶ ἄνευ τοῦ ἀνωτέρω ἐπισημανθέντος σάλου, ἐγὼ τοῦλάχιστον θὰ προετίμων τὸ πρῶτον, ἐν ᾧ, ἐὰν αἱ μεταρρυθμίσεις πρόκειται νὰ συσχετίζονται συστηματικῶς πρὸς τὰ νῦν ἰσχύοντα (μετὰ σάλου δηλ.), δὲν θὰ ἐδυσκολευόμην νὰ προτιμήσω τὸ δεύτερον. Διότι τὰς μεταρρυθμίσεις τὰς ἐννοῶ ὡς οἰκοδομούσας ἐπὶ τῆς παραδόσεως καὶ οὐχὶ ὡς κατεδαφιζούσας καὶ ἀφανίζούσας τὴν παράδοσιν».

Εἶτα ὁ λόγος δίδεται ὑπὸ τοῦ προέδρου εἰς τὸν κ. Καροῦζον, ὅστις λέγει τὰ ἐξῆς : «Προτοῦ νὰ εἰσέλθω εἰς τὴν οὐσίαν τοῦ ζητήματος, πρέπει νὰ σημειώσω, ὅτι τυπικῶς ἢ ἐξ ὑπαρχῆς ἀναψηλάφησις τοῦ ζητήματος, ἂν πρέπη δηλ. κατ' ἀρχὴν νὰ ἐπενεχθοῦν ἢ ὄχι τροποποιήσεις εἰς τὴν γραφὴν τῶν λημμάτων τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ, δὲν

ἀνταποκρίνεται εἰς τὸ ἐρώτημα τῆς Συγκλήτου, ἣ ὁποία μᾶς παρέπεμψε τὸ πόρισμα τῶν συζητήσεων τῆς προηγουμένης Ἐπιτροπῆς διὰ νὰ ἐκφέρωμεν ἐπὶ τῶν συγκεκριμένων προτάσεων αὐτοῦ ἐκ νέου τὴν γνώμην μας. Ἀλλὰ καὶ οἱ οὐσιαστικοὶ λόγοι, τοὺς ὁποίους θὰ μνημονεύσω κατωτέρω, καὶ κυρίως αὐτοί, ἀποτελοῦν ἀντένδειξιν κατὰ τῆς ἀναψηλαφήσεως τοῦ ὅλου ζητήματος καὶ τῆς γενικεύσεως τῆς συζητήσεως. Ἐπίσης πρέπει νὰ τονισθῇ ὅτι τὸ θέμα τῆς ἀνατυπώσεως τῶν μέχρι τοῦδε ἐκδοθέντων τόμων τοῦ Λεξικοῦ δὲν μᾶς ἔχει τεθῆ, οὐδὲ ὑπὸ τῆς προηγουμένης Ἐπιτροπῆς ἔχει ποτὲ συζητηθῆ· ἐπομένως δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ μᾶς ἀπασχολήσῃ τοῦτο.

Ὡς πρὸς τὸ ἄλλο ἐρώτημα τοῦ κ. συναδέλφου, ἂν αἱ συζητούμεναι τροποποιήσεις τῆς γραφῆς τῶν λημμάτων εἶναι γενικώτεραι ὀρθογραφικαὶ μεταρρυθμίσεις προτεινόμεναι εἰς τὸ Ἔθνος ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας ἢ τροποποιήσεις ἰσχύουσαι ἀποκλειστικῶς διὰ τὸ Λεξικόν, ἢ ἀπάντησις εἶναι ἐκ τῶν πραγμάτων σαφῆς : τὸ δεύτερον μόνον εἶναι ἀληθές, διὰ τὸ Λεξικόν μόνον προορίζονται· δι' οὐδένα ἄλλον, οὐδὲ διὰ τοὺς συγγραφεῖς τῶν πραγματειῶν τῆς Ἀκαδημίας εἶναι ὑποχρεωτικά, ἀφοῦ καὶ ἡ μέχρι τοῦδε ὀρθογραφία τοῦ Λεξικοῦ δὲν ἦτο ὑποχρεωτικὴ. Καὶ ἂν ἀκόμη δημοσιευθῶν ὄχι μόνον εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ τυπωθησομένου τόμου τοῦ Λεξικοῦ, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ Δελτίον αὐτοῦ, ὅπως εἶναι δυνατόν, ἀλλὰ πάντως μὲ τὴν ρητὴν μνείαν, ὅτι οὕτω θὰ γράφονται εἰς τὸ ἐξῆς τὰ λήμματα αὐτοῦ, οὐδεὶς θὰ δικαιούται, ἂν δὲν εἶναι κακῆς πίστεως, νὰ τὰς θεωρήσῃ ὡς ἀποφάσεις τῆς Ἀκαδημίας γενικοῦ κύρους. Ἡ Ἀκαδημία ὀρθῶς ἀπέφυγε νὰ λάβῃ ἀποφάσεις περὶ τοῦ γενικοῦ ζητήματος τῆς ὀρθογραφίας τῆς νεωτέρας Ἑλληνικῆς· ἀκόμη καὶ μεταρρυθμιστικὰς προτάσεις τόσον τοῦ ἀειμνήστου Χατζιδάκι ὅσον καὶ τοῦ προέδρου κ. Καλιτσουνάκη περιέλαβε μὲν ὡς ἐπιστημονικὰς ἀνακοινώσεις εἰς τὰ δημοσιεύματά της, δὲν ἔλαβεν ὁμως θέσιν οἰανδήποτε ἀπέναντι αὐτῶν. Τὸ κατὰ ποῖον τρόπον ὁμως πρέπει νὰ γράφονται τὰ λήμματα τοῦ Λεξικοῦ αὐτῆς, ὥστε νὰ μὴ καθιερώνωνται ἐν αὐτῷ περίπλοκοι γραμματικαὶ ἰδιομορφίαι ἢ ἐπιστημονικαὶ ἀβεβαιότητες καὶ ἀσυνέπειαι ἢ γραφαὶ ἄκρως καινοφανεῖς καὶ ἐκπλήσσοσαι, τοῦτο εἶναι μερικώτερον θέμα, τὸ ὁποῖον δικαιούται καὶ πρέπει νὰ ρυθμισθῇ ἢ Ἀκαδημία διὰ τῆς εἰδικῆς Ἐπιτροπῆς αὐτῆς καὶ διὰ τῆς Συγκλήτου (διότι δὲν βλέπω ὅτι ὁ Ὄργανισμὸς αὐτῆς καὶ ὁ εἰδικώτερος τοῦ Λεξικοῦ προβλέπουν ἄλλην διαδικασίαν, ὡς εἶπεν ὁ κ. συνάδελφος, καὶ μάλιστα ἐνίσχυσιν ὑπὸ ἐξωακαδημαϊκῶν ἐπιστημόνων). Τὸ θέμα δὲ τοῦτο, τεθὲν ἐκ τῶν πραγμάτων εὐθύς ἀφ' ὅτου, πρὸ τοῦ πολέμου ἤδη, ἤρχισε δημοσιευόμενον τὸ Λεξικόν καὶ, πάντοτε συζητούμενον καὶ ἐκκρεμοῦν, ἀπησχόλησε πέρυσιν, ἐν ὄψει τῆς ἐκτυπώσεως νέου τόμου, ἐπὶ πολλὰς συνεδρίας τὴν Ἐπιτροπὴν τοῦ Λεξικοῦ, ἣ ὁποία ἔκρινεν ὁμοφώνως, ὅτι ἡ κατάστασις ἐκείνη ἔπρεπε νὰ λήξῃ. Ἀπετέλουν δὲ τὴν Ἐπιτροπὴν ἐκείνην μαθηταὶ τοῦ ἀειμνήστου Χατζιδάκι, ἐκ τῶν ὁποίων τινὲς εἶναι καὶ εἰδικώτατοι φιλόλογοι, ὡς ὁ κ. πρόεδρος καὶ ὁ μακαρίτης Ἀμαντος, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξε μάλιστα συνεργάτης τοῦ μ. Χατζιδάκι εἰς τὸ Λεξικόν καὶ ἐμπειρότατος περὶ τὰ γλωσσολογικά, καὶ συνεφώνησαν πλήρως καὶ ὡς πρὸς τὴν ἀνάγκην τῆς ἀλλαγῆς καὶ ὡς πρὸς τὰς συγκεκριμένας ἀποφάσεις τῆς Ἐπιτροπῆς (πλὴν ὡς πρὸς τὴν κατάληξιν τῶν εἰς -ὺς ἐπιθέτων χρώματος δηλωτικῶν). Ἀλλὰ καὶ οἱ οὐχὶ τόσον ἀμέσως εἰδικοὶ ἐπιστήμονες τῆς Ἐπιτροπῆς, κατὰ βάσιν ὁμως φιλόλογοι καὶ, ὡς ἀνέκαθεν ἀσχο-

λούμενοι μὲ τὰ γλωσσικὰ θέματα, οὐχὶ ἄπειροι αὐτῶν, εἶμαι βέβαιος ὅτι ὑπείκοντες εἰς ἐπιταγὴν καὶ τῆς ἐπιστημονικῆς καὶ τῆς ἀνθρωπίνης αὐτῶν συνειδήσεως, θὰ ἀπέφυγον νὰ ἐκφέρουν γνώμην καὶ θὰ ἐξήρχοντο αὐτοβούλως τῆς Ἐπιτροπῆς, ἂν ἔβλεπον ὅτι τὸ συγκεκριμένον θέμα ἦτο τοιαύτης φύσεως, ὥστε νὰ μὴ δύνανται νὰ ἔχουν ἐπ' αὐτοῦ ἔγκυρον γνώμην. Κατὰ ταῦτα, ἡ Ἐπιτροπὴ ἐκείνη εἶχε τὸ δικαίωμα, ἀλλὰ πρὸ πάντων τὸ καθῆκον, νὰ λάβῃ ὑπεύθυνον ἀπόφασιν ἐπὶ τοῦ μερικοῦ τούτου θέματος καὶ ἔχει ἀσφαλῶς τὴν συναίσθησιν ὅτι φέρει ἀκεραίαν τὴν εὐθύνην διὰ τὰς ληφθείσας ὑπ' αὐτῆς σχετικῶς ἀποφάσεις καὶ δὲν προτίθεται νὰ τὰς μεταθέσῃ εἰς τοὺς ὤμους οἰουδήποτε ἄλλου ἐκτὸς αὐτῆς.

Ὁ τρόπος οὗτος τῆς λύσεως ζητημάτων τοιαύτης φύσεως εἶναι ὁ μόνος ὀρθὸς καὶ ἐνδεδειγμένος. Πᾶσα γενίκευσις τῆς συζητήσεως καὶ ἀνάμειξις εἰς αὐτὴν προσώπων ἔξω τῆς Ἀκαδημίας, ἐπομένως ἀνευθύνων, θὰ ὀδηγήσῃ ἀσφαλῶς, συνεπικουρούσης καὶ τῆς γνωστῆς εἰς τὴν Ἑλλάδα ροπῆς πρὸς τὴν ἀψιθυμίαν καὶ πρὸς τὴν φωνασκιάν, εἰς ἀκόμη μεγαλυτέραν σύγχυσιν καὶ εἰς πλήρες ναυάγιον. Ἐπομένως πρέπει νὰ προχωρήσωμεν εἰς τὴν συζήτησιν τῶν εἰς τὰ ἐπὶ μέρος ὑπαρχουσῶν ἐνδεχομένως ἀντιρρήσεων».

Ὁ κ. Γενικὸς Γραμματεὺς τῆς Ἀκαδημίας, ἐρωτηθεὶς ὑπὸ τοῦ κ. προέδρου, λέγει ὅτι συμφωνεῖ πρὸς τὸν κ. Καροῦζον καθ' ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς ἀποφάσεως τῆς Συγκλήτου περὶ ἐπαναφορᾶς τῶν πρακτικῶν τῆς προηγουμένης Ἐπιτροπῆς εἰς τὴν παροῦσαν, ὅτι δηλαδὴ ἡ σχετικὴ ἀπόφασις τῆς Συγκλήτου ἐνέχει τὴν περιωρισμένην ἐντολὴν τῆς διατυπώσεως πιθανῶν ἀντιρρήσεων εἰς τὰς συγκεκριμένας ἀποφάσεις τῆς τότε Ἐπιτροπῆς, αἱ ὁποῖαι ὑπεβλήθησαν πρὸς ἐπικύρωσιν, καὶ ὄχι τῆς ἐξ ὑπαρχῆς ἐπανεξετάσεως τοῦ ὅλου ζητήματος.

Ἐπηκολούθησε βραχεῖα διαλογικὴ συζήτησις, εἰς ἣν μετέσχον πάντες οἱ παρόντες εἰς τὴν συνεδρίαν καὶ ἐξ ἧς ἀπεσαφηνίσθη ὅτι αἱ πάσης φύσεως παραπομπαὶ εἰς τὰ μέχρι τοῦδε δημοσιευθέντα λήμματα τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ κατὰ τὴν ἐφεξῆς σύνταξιν αὐτοῦ θὰ γίνωνται κατὰ τὴν γραφὴν ἣτις ἐτηρήθη κατὰ τὴν ἐκτύπωσιν τῶν σχετικῶν ἄρθρων.

Μεθ' ὃ ὁ κ. πρόεδρος, ἀνακεφαλαιῶν τὰ λεχθέντα ἐν τῷ μεταξύ, λέγει ὅτι τὸ θέμα τοῦ παρόντος δὲν εἶναι ἂν αἱ ὑπὸ τῆς προηγουμένης Ἐπιτροπῆς θεωρηθεῖσαι ἀναγκαῖαι ἀπλοποιήσεις τοῦ μέχρι τοῦδε ἰσχύοντος ἐν τῷ Ἱστορικῷ Λεξικῷ τῆς Ν. Ἑλληνικῆς ὀρθογραφικοῦ συστήματος πρόκειται νὰ ἐκληφθοῦν ὡς ἀποφάσεις τῆς Ἀκαδημίας ρυθμίζουσαι τὴν τηρητέαν κατὰ τὴν σύνταξιν τοῦ Λεξικοῦ αὐτῆς ὀρθογραφίαν ἢ γενικώτερον τὴν ὀρθογραφίαν τῆς νέας Ἑλληνικῆς, οὔτε ἂν αὐταὶ πρόκειται νὰ τύχουν τῆς ἐπιδοκιμασίας ἢ ἀποδοκιμασίας ἐξωακαδημαϊκῶν προσώπων, ἀρμοδίων ἢ μὴ. Τὸ θέμα τοῦ παρόντος εἶναι, ἂν ὑπάρχουν ὠρισμένα ἀντιρρήσεις κατὰ τῶν ἀποφάσεων τῆς προηγουμένης Ἐπιτροπῆς καὶ ποῖαι. Ἐπ' αὐτοῦ τοῦ συγκεκριμένου θέματος παρακαλεῖται ὁ κ. Σταματάκος νὰ ἐκθέσῃ τὴν γνώμην του.

Ὁ κ. Σταματάκος ἀπαντῶν λέγει ὅτι αἱ ἀποφασισθεῖσαι τροποποιήσεις εὐρίσκουν αὐτὸν συμφωνόν κατὰ ποσοστὸν 90% τοῦλάχιστον. Εἰς τὸ ὑπόλοιπον 10% λέγει ὅτι περιλαμβάνεται ἢ περίπτωσις τῶν χρώματος δηλωτικῶν ἐπιθέτων εἰς -ίς, καθ' ἣν τάσσεται ὑπὲρ τῆς γνώμης τοῦ κ. προέδρου καὶ τοῦ ἀειμνήστου Ἀμάντου,

δηλαδή ὑπὲρ τῆς διὰ τοῦ -ὺς γραφῆς, καὶ ἡ περίπτωσις τοῦ τονισμοῦ τῶν ἀκούμε, τρώμε, κλαίμε, τρώτε, κλαίτε, κλπ., διὰ τὰ ὅποια προτείνει περισπωμένην, διότι δὲν ἀνέχεται τὴν ὀξεῖαν.

Μετὰ ταῦτα ἡ Ἐπιτροπὴ ἀποφασίζει :

1) Ἐμμένει εἰς τὰς ὑπὸ τῆς προηγουμένης Ἐπιτροπῆς ἀποφασισθείσας τροποποιήσεις τοῦ ὀρθογραφικοῦ συστήματος τοῦ ἰσχύοντος ἐν τῷ Ἱστορικῷ Λεξικῷ.

2) Δέχεται τὴν πρότασιν τοῦ κ. Σταματάκου ὡς πρὸς τὸν τονισμόν τῶν λημάτων τῆς Ν. Ἑλληνικῆς καὶ τροποποιεῖ τὴν προηγουμένην σχετικὴν ἀπόφασιν ὡς ἑξῆς : Εἰς ἅς περιπτώσεις ὁ ἱστορικὸς τόνος ἔρχεται εἰς ὀφθαλμοφανῆ σύγκρουσιν πρὸς τὸν κανόνα τῆς ἀρχαίας περὶ τονισμοῦ τῶν μακρῶν πρὸ βραχέων, θὰ παραβλέπεται ὁ ἱστορικὸς τόνος καὶ θὰ ἐφαρμόζεται ὁ κανὼν τῆς ἀρχαίας. Ἀντιθέτως, προκειμένου περὶ διχρόνων θὰ προτιμᾶται ἡ ὀξεῖα. Θὰ γράφονται δηλ. ἐφεξῆς ἀκοῦς, ἀκούμε, ἀκοῦτε, κλαίμε, τρώμε, κ.τ.τ., ἀλλὰ τὸ ποτήρι, τὸ μαχαίρι, τὸ φασούλι, ἡ φωνούλα, ἡ καρδούλα, κ.τ.τ. (Βλ. καὶ τὴν ὀρθογραφικὴν πραγματείαν τοῦ κ. Καλιτσουνάκη, ἐν Π.Α.Α. 1939, σελ. 21 § 10). Εἰς ἅς δὲ περιπτώσεις θὰ παρουσιάζονται δυσκολίαι ὡς πρὸς τὴν ἐφαρμογὴν τῆς ἀποφάσεως ταύτης, ὁ διευθυντὴς τοῦ Λεξικοῦ ὑποχρεοῦται νὰ ζητῇ ἐκάστοτε τὴν λύσιν αὐτῶν παρὰ τῆς Ἐφορευτικῆς Ἐπιτροπῆς.

Τὸ παρὸν πρακτικόν, ἐπικυρωθὲν αὐθημερόν ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς, θὰ ὑποβληθῇ εἰς τὴν Σύγκλητον τῆς Ἀκαδημίας μετὰ τῶν πρακτικῶν τῆς προηγουμένης Ἐπιτροπῆς διὰ τὴν κατὰ νόμον ἐπικύρωσιν τῶν ἀποφάσεων αὐτῆς.

Ὁ Πρόεδρος
ΙΩ. ΚΑΛΙΤΣΟΥΝΑΚΗΣ

Ὁ Γραμματεὺς
ΙΩ. ΣΤΑΜΑΤΑΚΟΣ

Τὰ μέλη
Κ. Α. ΡΩΜΑΙΟΣ
ΧΡ. ΚΑΡΟΥΖΟΣ

Ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς
Α. Κ. ΟΡΛΑΝΔΟΣ

117η Συνεδρία

Ἐν Ἀθήναις, σήμερον τὴν 13ην Δεκεμβρίου 1961, ἡμέραν τῆς ἑβδομάδος Τετάρτην καὶ ὥραν 12 1/2 μ.μ., συνήλθεν εἰς συνεδρίαν ἡ ἐπὶ τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ Ἐφορευτικὴ Ἐπιτροπὴ πρὸς συζήτησιν τῶν ἑξῆς θεμάτων : 1) Ἀνακοινώσεις. 2) Ὄρθογραφικὰ ζητήματα. 3) Ὑπηρεσιακὰ. Παρόντες : Ἰω. Καλιτσουνάκης, πρόεδρος, Σ. Κουγέας, Ἀν. Ὀρλάνδος, Κ. Ρωμαῖος, Χρ. Καρούζος, Ἰω. Σταματάκος, γραμματεὺς. Εὐρεθείσης πλήρους ἀπαρτίας, ὁ πρόεδρος κηρύσσει τὴν ἑναρξίν τῆς συνεδρίας. Ἐν ἀρχῇ ἀναγινώσκονται καὶ ἐπικυροῦνται ὁμοφώνως τὰ πρακτικὰ τῆς προηγουμένης συνεδρίας. Μεθ' ὅ, συνεχιζομένης τῆς κατὰ τὴν προηγουμένην συνεδρίαν διακοπείσης συζητήσεως ἐπὶ ὀρθογραφικῶν τινῶν ζητημάτων, ὁ παριστάμενος διευθυντὴς τοῦ Ἱστορ. Λεξικοῦ ἐπαναλαμβάνει τὴν πρότασιν τοῦ ὅπως τὸ ὑπογεγραμμένον ἰ τῆς παραδόσεως διατηρῆται γραφόμενον εἰς τὸ β' καὶ γ' πρόσωπον

τῆς ὑποτακτικῆς τῶν ρημάτων, ὄχι ὅμως καὶ εἰς τὰς ἄλλας λέξεις τῆς ὁμιλουμένης, τῶν ὁποίων ἡ προέλευσις ἀνάγεται εἰς λέξεις τῆς ἀρχαίας ὀρθογραφουμένης μὲ ἰ ὑπογεγραμμένον (ἄδης, δαδί, λάδι, ληστής, τώρα, κλπ.). Ἡ Ἐπιτροπή, μετὰ συζήτησιν, ἐγκρίνει ὁμοφώνως τὴν πρότασιν ταύτην.

Εἶτα ὁ διευθυντῆς τοῦ Λεξικοῦ λέγει ὅτι ἡ συμμόρφωσις πρὸς τὸν ὑπὸ τοῦ μ. Χατζιδάκι τεθέντα κανόνα, καθ' ὃν διὰ τῆς καταλήξεως -αίνω πρέπει νὰ γράφονται τὰ ρήματα, ὧν ὁ ἀόριστος σχηματίζεται εἰς -ανα (ἐγλύκανα - γλυκαίνω, ἐπίκρανα - πικραίνω, ἐξέρανα - ξεραίνω, κλπ.), τὰ δὲ ἄλλα ὁμοιοκατάληκτα ρήματα διὰ τῆς -ένω, καθίσταται ἐν τῇ πράξει λίαν δύσκολος καὶ ἄγει πολλάκις τοὺς συντάκτας τοῦ Λεξικοῦ εἰς ἀμηχανίαν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ διάκρισις αὕτη εἶναι μᾶλλον συμβατικὴ, διότι δὲν εἶναι πάντοτε βέβαιον ὅτι ὁ νόμος τῆς γλωσσικῆς ἀναλογίας ἐνήργησε καθ' ὃν τρόπον ὁ μ. Χατζιδάκις ὑπέθεσεν εἰς τὸν σχηματισμὸν ἢ μετασχηματισμὸν τοῦ ἐνὸς ἢ τοῦ ἄλλου τῶν ρημάτων τούτων τῆς Ν. Ἑλληνικῆς (βλ. Einl., 411-414), οὐδεὶς λόγος ἐπιστημονικὸς ἐμποδίζει νὰ ἐξομαλυνθῇ ἢ ἐντεῦθεν προκαλουμένη ὀρθογραφικὴ σύγχυσις διὰ τῆς καθιερώσεως ὡς μόνης καταλήξεως σχηματισμοῦ τῶν ρημάτων τῆς τάξεως ταύτης τῆς -αίνω, ἣτις ἔχει ἄλλως τε ὑπὲρ ἑαυτῆς καὶ τὴν ἱστορικὴν παράδοσιν. Κατὰ τὴν ἐπακολουθήσασαν συζήτησιν, καθ' ἣν ὁ κ. Καλιτσουνάκης ὑπέμνησεν ὅτι εἶχεν ἄλλοτε καὶ τὴν δυσκολίαν ἐπισημάνει τοῦ διαχωρισμοῦ τῶν εἰς -αίνω καὶ -ένω (κατὰ Χατζιδάκιν) ρημάτων τῆς Ν. Ἑλληνικῆς καὶ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐξομαλύνσεως προτείνει (Πρακτ. Ἀκαδ. Ἀθην. 1939, σ. 26), ὁ δὲ κ. Σταματάκος παρετήρησεν ὅτι καὶ ὁ ἴδιος ἐφήρμοσεν ἤδη τὴν προτεινομένην ἐξομάλυνσιν εἰς τὸ Λεξικὸν τοῦ τῆς Ν. Ἑλληνικῆς (ἄρρωσταίνω, μακραίνω, μικραίνω, κλπ.), διεπιστώθη ὁμοφώνως ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς ἢ ἀνάγκη τῆς προτεινομένης ὀρθογραφικῆς μεταβολῆς. Ὅθεν ἀποφασίζεται ὅπως γράφονται ἐφεξῆς διὰ τῆς καταλήξεως -αίνω πάντα τὰ δι' αὐτῆς σχηματιζόμενα ρήματα τῆς Ν. Ἑλληνικῆς ἀνεξαρτήτως πρὸς τὴν κατάληξιν τοῦ ἀορίστου, δηλ. ὄχι μόνον ζεσταίνω, ξεραίνω, πικραίνω, συμπεραίνω, κλπ., ἀλλὰ καὶ ἀλαφραίνω, ἄρρωσταίνω, μακραίνω, μικραίνω, πλαταίνω, κλπ. Προστίθεται, πρὸς ἀποφυγὴν πιθανῆς συγχύσεως, ὅτι τοῦτο θὰ ἰσχύσῃ μόνον προκειμένου περὶ ρημάτων ληγόντων πράγματι εἰς -αίνω, οὐχὶ δὲ καὶ περὶ ἐκείνων, τὰ ὁποῖα κατὰ φθογγολογικὴν σύμπτωσιν φαίνονται ὁμοιοκαταληκτοῦντα, ἐνῶ ὁ σχηματισμὸς τῶν εἶναι διάφορος (δένω, ζένω, πλένω, κλπ.).

Μετὰ τοῦτο ὁ διευθυντῆς τοῦ Ἱστορ. Λεξικοῦ ὑπενθυμίζει ὅτι εἰς τὴν ἐκτυπωμένην σειρὰν τοῦ Λεξικοῦ ἀπαντοῦν 25 περίπου λήμματα, τὰ ὁποῖα κατὰ τὴν ἱστορικὴν ὀρθογραφίαν πρέπει νὰ γραφοῦν δι' ἀρκτικοῦ διπλοῦ γ(γγ-), ὅπερ ἀπέμεινε μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τοῦ ἀρκτικοῦ ε τῆς παραδόσεως : γγαστριά, γγαστρώνω, κλπ. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ φθόγγος g ἀποδίδεται ἐν ἀρχῇ τῶν λέξεων τῆς Ν. Ἑλληνικῆς κατὰ κανόνα διὰ τοῦ συμπλέγματος γκ-, προτείνει ὅπως καὶ τὰ λήμματα τῆς σειρᾶς ταύτης μεταφερθοῦν εἰς τὴν σειρὰν τῶν ἀπὸ γκ- ἄρθρων, ἀναγραφῇ δὲ δι' ἕκαστον τούτων παραπεμπτικὸν λῆμμα εἰς τὴν σειρὰν γγ-. Ἡ Ἐπιτροπή, μετὰ συζήτησιν ἐπὶ τῆς προτάσεως, ἀποφασίζει ὅπως καταχωρισθῇ ἢ ἐν λόγῳ σειρὰ κατὰ τὴν ἱστορικὴν ὀρθογραφίαν, ἥτοι διὰ διπλοῦ γ(γγ-) καὶ δι' ἀποστρόφου σημειούσης τὸ σιγηθὲν ἀρκτικὸν ε, πρὸς διευκόλυνσιν δὲ τῶν ἀναγνωστῶν τοῦ Λεξικοῦ ἀναγραφοῦν παραπεμπτικὰ λήμ-

ματα εἰς τὴν σειρὰν γκ-. Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ὁ πρόεδρος κ. Καλιτσουνάκης λέγει ὅτι θὰ ἔπρεπε νὰ ἐπανεξετασθῆ τὸ ζήτημα τῆς γραφῆς τῶν εἰς -ις χρώματος δηλωτικῶν ἐπιθέτων τῆς Ν. Ἑλληνικῆς, τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ γράφονται διὰ τῆς καταλήξεως -ύς, ὡς εἶχε προτείνει ὁ ἴδιος ἄλλοτε εἰς τὴν σχετικὴν ἐνώπιον τῆς Ἐπιτροπῆς συζήτησιν, συμφωνούντων τοῦ μ. Ἀμάντου καὶ τοῦ κ. Σταματάκου, ὡς καὶ τοῦ διευθυντοῦ τοῦ Λεξικοῦ, ὅστις εἶχε ταχθῆ ὑπὲρ τῆς αὐτῆς γνώμης διὰ λόγους κλιτικῆς ἐξομαλύνσεως. Ἡ πλειονοψηφία τῆς Ἐπιτροπῆς νομίζει ὅτι δὲν ὑπάρχει ἐπ' αὐτοῦ ζήτημα, ἐφ' ὅσον ὑπὲρ τῆς διὰ τῆς καταλήξεως -ις γραφῆς τῆς ἐν λόγῳ κατηγορίας ἐπιθέτων ἀπεφάσισεν ἄλλοτε ἡ Ἐπιτροπὴ κατὰ πλειονοψηφίαν, ἡ δὲ ἀπόφασίς τῆς αὐτῆ ἔτυχε τῆς ἐγκρίσεως τῆς τάξεως τῶν Γραμμάτων καὶ Καλῶν Τεχνῶν καὶ τῆς Συγκλήτου. Μετὰ τοῦτο, ὁ διευθυντὴς τοῦ Λεξικοῦ παρακαλεῖ ὅπως ἀνασυζητηθῆ τὸ θέμα τοῦ τονισμοῦ τῶν λημμάτων τοῦ Λεξικοῦ, ἐξ οὗ πολλαὶ ἀπορίαι καὶ προβλήματα δημιουργοῦνται εἰς τοὺς συντάκτας τοῦ Λεξικοῦ καὶ τὸν ἴδιον. Ἡ Ἐπιτροπὴ ἀποδέχεται τὴν πρότασιν καὶ ἀποφασίζει ὅπως τὸ ζήτημα τοῦτο ἀποτελέσῃ θέμα συζητήσεως προσεχοῦς συνεδρίας.

Ὁ Πρόεδρος
ΙΩ. ΚΑΛΙΤΣΟΥΝΑΚΗΣ

Ὁ Γραμματεὺς
ΙΩ. ΣΤΑΜΑΤΑΚΟΣ

Τὰ μέλη
Σ. Β. ΚΟΥΓΕΑΣ
Κ. ΡΩΜΑΙΟΣ
ΑΝ. ΟΡΛΑΝΔΟΣ

119η Συνεδρία

Ἐν Ἀθήναις, σήμερον τὴν 24ην Φεβρουαρίου 1962, ἡμέραν τῆς ἐβδομάδος Σάββατον καὶ ὥραν 12 μ., συνήλθον εἰς συνεδρίαν τὰ μέλη τῆς Ἐφορευτικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν πρὸς συζήτησιν τῶν ἐξῆς θεμάτων : 1) ὀρθογραφικά, 2) ὑπηρεσιακά. Παρόντες : Ἰω. Καλιτσουνάκης, πρόεδρος, Σ. Κουγέας, Ἐρρ. Σκάσσης, Ἰω. Σταματάκος, γραμματεὺς. Ἀπουσιάζει ὁ κ. Χρ. Καροῦζος, ἀσθενῶν, δὲν συμμετέχει δὲ ὁ κ. Ἀν. Ὀρλάνδος, Γενικὸς Γραμματεὺς τῆς Ἀκαδημίας, ἀσθενῶν ὡσαύτως. Παρίσταται ὁ διευθυντὴς τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ κ. Ἰω. Καλλέρης. Εὐρεθείσης ἀπαρτίας, ὁ πρόεδρος κηρύσσει τὴν ἔναρξιν τῆς συνεδρίας. Ἀναγινώσκεται καὶ ἐπικυροῦται τὸ πρακτικὸν τῆς προηγουμένης συνεδρίας. Μεθ' οὗ ὁ γραμματεὺς κ. Ἰω. Σταματάκος ἀναγινώσκει καὶ ἐπεξηγεῖ, εἰς ἃ σημεῖα παρίσταται ἀνάγκη, τὸ ὑπὸ τοῦ διευθυντοῦ τοῦ Λεξικοῦ συνταχθὲν ἐπὶ τοῦ πρὸς συζήτησιν θέματος « περὶ τονισμοῦ τῶν λημμάτων τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ » κατατοπιστικὸν σημείωμα, ἔχον κατὰ λέξιν ὡς ἐξῆς : « Ὁ περὶ τονισμοῦ τῶν λέξεων τῆς Ν. Ἑλληνικῆς κανὼν διευτυπώθη ὡς ἐξῆς : < Εἰς ἀς περιπτώσεις ὁ ἱστορικὸς τόνος εὐρίσκεται εἰς ὀφθαλμοφανῆ σύγκρουσιν πρὸς τὸν κανόνα τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς περὶ τονισμοῦ τῶν μακρῶν πρὸ βραχέων, θὰ παραβλέπεται ὁ ἱστορικὸς τόνος καὶ θὰ ἐφαρμόζεται

ὁ κανὼν τονισμοῦ τῆς ἀρχαίας. Προκειμένου περὶ διχρόνων θὰ προτιμᾶται ἡ ὀξεῖα. Πβ. καὶ τὴν πραγματείαν τοῦ Ἰω. Καλιτσουνάκη, ἐν Π.Α.Α. 1939, σ. 21 § 10 >.

Τὸ πρῶτον μέρος τοῦ κανόνος εἶναι σαφές καὶ δὲν παρουσιάζει δυσκολίας εἰς τὴν ἐφαρμογὴν του. Δὲν συμβαίνει ὅμως τὸ αὐτὸ καὶ διὰ τὸ δεύτερον. Ἐὰν ἐννοήσωμεν ἐντεῦθεν ὅτι μακρὸν φωνῆεν παραληγούσης πρὸ διχρόνου τῆς ληγούσης εὐρισκόμενον θὰ ὀξύνεται ὅπωςδήποτε, θὰ γράψωμεν : ἡ γυναῖκα – τῆ γυναῖκα, ἡ γόπα – τῆ γόπα, ἡ ρώγα – τῆ ρώγα, ἡ χήνα – τῆ χήνα, ὁ μήνας – τὸ μήνα, ὁ χειμῶνας – τὸ χειμῶνα, ὁ στρατώνας – τὸ στρατώνα, ὁ ζωστήρας – τὸ ζωστήρα, ὁ κλητήρας – τὸν κλητήρα, ἡ προικούσα, ἡ καταρούσα, κλπ., θὰ γράψωμεν ὅμως κατ' ἀνάγκην παραλλήλως : ἡ γλώσσα – τῆ γλώσσα, ἡ μοῦσα – τῆ μοῦσα, ἡ πείνα – τὴν πείνα, τὸ κλῆμα, τὸ χρῶμα, τὰ πλοῖα, τὰ φῶτα, εἶχα, εἶδα, ἤρθα, κατοικοῦσα, παρακαλοῦσα, τιμῶντας, Ἀνθοῦσα, Ἐλεοῦσα, κλπ. Προφανές εἶναι ὅτι οἰονδήποτε ἐπιχείρημα ὑπὲρ τῆς διαφορᾶς ταύτης προώρισται νὰ δημιουργήσῃ ἀπλῶς σύγχυσιν καὶ ἀνακολουθίαν, ἄνευ οὐδεμιᾶς ἄλλης ὠφελείας.

Ἐὰν πάλιν ἐννοήσωμεν ὅτι πᾶν δίχρονον ληγούσης ἢ παραληγούσης θὰ ὀξύνεται ἀνεξαρτήτως πρὸς τὸν ἱστορικὸν χρόνον αὐτοῦ ἢ τοῦ ἀκολουθοῦντος φωνήεντος, θὰ γράψωμεν : ὁ γαλατᾶς – οἱ γαλατάδες, ὁ μαχαιρᾶς – οἱ μαχαιράδες, ὁ χτενᾶς – οἱ χτενάδες, μεγιστάνες, πελεκάνος, Λατίνος, Κωσταντίνος, κεφαλίνος, σκίνος, ἀραπίνα, προβατίνα, Σαλαμίνα, μωσχάτος, μυρωδάτος, ἀδελφάτο, καρυδάτο, σκορδάτο, κλπ. Ἐν τοιαύτῃ ὅμως περιπτώσει, φαινόμεθα ἀγνοοῦντες ἐκ προθέσεως καὶ τὰ ἐξ αὐτῶν κατὰ παράδοσιν ἄλλως τονιζόμενα ἢ καὶ ὁμοιοκατάληκτα τῆς ἀρχαίας, μεταγενεστεράς καὶ μεσαιωνικῆς, ἐπὶ πλεόν δὲ ἀποκρούοντες τὴν ἰσχὺν τοῦ νόμου τῆς ἀναλογίας ὡς πρὸς τὸν τονισμόν, ἐνῶ ἀποδεχόμεθα τοῦτον ὡς πρὸς τὴν ὀρθογραφίαν καὶ τὴν κλίσιν. Εἰς τὴν πραγματείαν τοῦ κ. Καλιτσουνάκη, εἰς ἣν παραπέμπονται οἱ συντάχται τοῦ Λεξικοῦ πρὸς λύσιν τῶν ἐκ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ κανόνος γεννωμένων ἀποριῶν, ἐμφανῆς εἶναι ἡ πρόθεσις διατηρήσεως τῆς ἱστορικῆς ὀρθογραφίας καὶ ὡς πρὸς τὸ σημεῖον τοῦτο, προτείνονται δὲ μόνον ἀπλοποιήσεις μὴ προσκρούουσαι εἰς τὴν παράδοσιν. Εἰς ὅσα ἐξ ἄλλου λεξικά τῆς Ν. Ἑλληνικῆς, χρηστικᾶ ἢ ἄλλα, ἐπεχειρήθη τοιαύτη περίπου ἀπλοποιήσις, ἄνευ αὐστηρᾶς συνεπειᾶς πρὸς τὸν τόνον τῆς παραδόσεως ἢ τοὺς κανόνας τῆς ἀναλογίας, ἐδημιουργήθη σύγχυσις μὲ ἀποτέλεσμα ἥμιστα ἐποικοδομητικόν. Δὲν ἐννοῶ βεβαίως τοὺς προτείνοντας ἢ ἐφαρμόζοντας τὴν κατάργησιν τοῦ ἱστορικοῦ τονισμοῦ, διότι τοῦτο δὲν περιλαμβάνεται ἀσφαλῶς εἰς τὰς περὶ ἀπλοποιήσεως τῆς ὀρθογραφίας προθέσεις τῆς Ἀκαδημίας. Νομίζω λοιπὸν ὅτι ἡ διατύπωσις τοῦ κανόνος κατὰ τὸ δεύτερον αὐτοῦ μέρος θὰ ἔπρεπε νὰ τροποποιηθῇ ὡς ἐξῆς : < Προκειμένου περὶ διχρόνων θὰ διατηρῆται ὁ ἱστορικὸς τόνος εἰς τὰς ἐκ κληρονομίας τῆς ἀρχαίας, Ἑλληνιστικῆς ἢ Βυζαντινῆς προερχομένας λέξεις καὶ τὰς κατ' ἀναλογίαν πρὸς τινὰ κατηγορίαν τούτων σχηματισθείσας, θὰ τίθεται δὲ ὀξεῖα εἰς τὰς λέξεις τῆς Ν. Ἑλληνικῆς, αἵτινες ἐσχηματίσθησαν ἄνευ ἐμφανοῦς ἀναλογικῆς ἐπιδράσεως. > (Ἐξαιρέσεις ἴσως θὰ ἦδύνατο νὰ γίνῃ διὰ τὰ εὐάριθμα ἐκ τῶν εἰς -ίς, -ίδος τῆς ἀρχαίας προερχόμενα : ἡ κηλίδα, ἡ νησίδα, ἡ σφραγίδα, κλπ.). Ἄλλως, ἡ σύγχυσις καὶ αἱ ἀνακολουθίαι δὲν θὰ ἀποφευχθῶν, οἰαδήποτε πρόνοια καὶ ἂν ληφθῇ πρὸς τοῦτο.»

Ἐπειδὴ ὁ διαθέσιμος χρόνος κατηναλώθη εἰς τὴν ἀναγκαίως κατὰ τὰ ἐπεξηγούμενα ὑπὸ τοῦ κ. Σταματάκου σημεία τοῦ ὑπομνήματος ἐγερθεῖσαν συζήτησιν, ἀπεφασίσθη νὰ ἀναβληθῇ ἢ ἐπὶ τοῦ συνόλου συζήτησις καὶ ἢ λήψις ἀποφάσεως διὰ προσεχῆ συνεδρίαν τῆς Ἐπιτροπῆς, καθ' ἣν θὰ πρέπη νὰ παρευρίσκωνται ὅλα τὰ μέλη αὐτῆς, ὡς καὶ οἱ συντάχται τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ.

.....
Μεθ' ὃ λύεται ἡ συνεδρία.

Ὁ Πρόεδρος
ΙΩ. ΚΑΛΙΤΣΟΥΝΑΚΗΣ

Ὁ Γραμματεὺς
ΙΩ. ΣΤΑΜΑΤΑΚΟΣ

Τὰ μέλη
Σ. ΚΟΥΓΕΑΣ
ΕΡΡ. ΣΚΑΣΣΗΣ

120ῆ Συνεδρία

Ἐν Ἀθήναις, σήμερον τὴν 14ην μηνὸς Μαρτίου 1962, ἡμέραν τῆς ἐβδομάδος Τετάρτην καὶ ὥραν 12ην μ., συνῆλθεν εἰς συνεδρίαν ἡ Ἐφορευτικὴ Ἐπιτροπὴ τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ πρὸς συζήτησιν τῶν ἐξῆς θεμάτων : 1) ὀρθογραφικὰ ζητήματα, 2) ἀνάθεσις ἐκτυπώσεως τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ εἰς νέον τυπογράφον, 3) ὑπηρεσιακά. Παρόντες : Ἰω. Καλιτσουνάκης πρόεδρος, Σ. Κουγέας, Ἐρρ. Σκάσσης, Χρ. Καροῦζος, Ἰω. Σταματάκος γραμματεὺς. Συμμετέχει ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς τῆς Ἀκαδημίας κ. Ἄν. Ὀρλάνδος. Παρίσταται καὶ ὁ διευθυντὴς τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ κ. Ἰω. Καλλέρης. Εὐρεθείσης πλήρους ἀπαρτίας, ὁ πρόεδρος κηρύσσει τὴν ἑναρξιν τῆς συνεδρίας. Ἀναγινώσκεται καὶ ἐπικυροῦται τὸ πρακτικὸν τῆς προηγουμένης συνεδρίας.

.....
Προκειμένου εἶτα νὰ συζητηθῇ τὸ πρῶτον θέμα τῆς ἡμερησίας διατάξεως, προσκαλοῦνται ὅπως παραστοῦν, συμφώνως πρὸς τὴν κατὰ τὴν προηγουμένην συνεδρίαν ληφθεῖσαν ἀπόφασιν, οἱ συντάχται τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ κ.κ. Ἀθ. Κωστάκης, Δ. Βαγιακάκος, Στ. Μάνεσης καὶ Ἄν. Καραναστάσης. Ἐκαστος τούτων διετύπωσε, μετὰ σχετικὴν ἐπὶ τοῦ συζητουμένου περὶ τονισμοῦ τῶν λημμάτων τοῦ λεξικοῦ θέματος εἰσήγησιν τοῦ γραμματέως κ. Ἰω. Σταματάκου, τὴν προσωπικὴν του γνώμην (ἦν εἶχον ἄλλως τε διατυπώσει καὶ κατὰ τὴν μετὰ τοῦ διευθυντοῦ τοῦ Λεξικοῦ συζήτησιν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος) ὡς ἐξῆς : ὁ κ. Κωστάκης νομίζει ὅτι πρέπει νὰ υἱοθετηθῇ ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας τὸ ὑπὸ τῆς γραμματικῆς Τριανταφυλλίδου θεσπιζόμενον σύστημα τονισμοῦ· ὁ κ. Βαγιακάκος νομίζει ὅτι πρέπει νὰ διατηρηθῇ ὁ ἱστορικὸς τόνος τῶν λέξεων· ὁ κ. Μάνεσης πιστεύει ὅτι ἐκτὸς τῶν λέξεων τῆς ἀρχαίας, αἵτινες διτηρήθησαν ἀλώβητοι καὶ αἵτινες πρέπει νὰ διατηρήσουν τὸν τόνον τῆς παραδόσεως, αἱ λοιπαὶ πρέπει νὰ ὀξύνωνται, ἰδίως δὲ ἐκεῖναι τῶν ὁποίων ἡ τονιζομένη συλλαβὴ ἔχει δίχρονον· ὁ κ. Καραναστάσης φρονεῖ ὅτι πρέπει νὰ θεσπισθοῦν ἀπλοποιήσεις ὡς

πρὸς τὸν τονισμόν, ἀλλὰ ἡ ἀπομάκρυνσις ἐκ τοῦ ἱστορικοῦ τόνου πρέπει νὰ γίνῃ βαθμηδὸν καὶ εἰς τρόπον, ὥστε νὰ μὴ διακοπῇ ἀποτόμως ἡ παράδοσις.

Μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τῶν συντακτῶν τοῦ Λεξικοῦ, ὁ κ. Σταματάκος προτείνει νὰ τερματισθῇ εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἡ συζήτησις ἐπὶ τῶν ἐπὶ μέρους περιπτώσεων, νὰ ἐπαναληφθῇ δὲ αὕτη καὶ ἐπ' αὐτῶν καὶ ἐπὶ τοῦ συνόλου εἰς ἐπομένην συνεδρίαν, ὅτε θὰ ὑπάρχη καὶ ὁ ἀπαιτούμενος πρὸς τοῦτο χρόνος, διατυπώνει δ' ἐν τέλει τὴν παράκλησιν νὰ ὀρισθῇ ἡ συνεδρία αὕτη ἐντὸς τῆς προσεχοῦς, εἰ δυνατόν, ἑβδομάδος. Ἡ Ἐπιτροπὴ δέχεται τὴν πρότασιν τοῦ κ. Σταματάκου καὶ ἡ συνεδρία λύεται.

Ὁ Πρόεδρος
ΙΩ. ΚΑΛΙΤΣΟΥΝΑΚΗΣ

Ὁ Γραμματεὺς
ΙΩ. ΣΤΑΜΑΤΑΚΟΣ

Τὰ μέλη
ΕΡΡ. ΣΚΑΣΣΗΣ
Σ. ΚΟΥΓΕΑΣ
ΧΡ. ΚΑΡΟΥΖΟΣ

Ὁ Γεν. Γραμματεὺς τῆς Ἀκαδημίας
ΑΝ. ΟΡΛΑΝΔΟΣ

123η Συνεδρία

Ἐν Ἀθήναις σήμερον, 6 Νοεμβρίου 1962, ἡμέραν Τρίτην καὶ ὥραν 11 π.μ. συνήλθεν εἰς συνεδρίαν ἡ Ἐφορευτικὴ Ἐπιτροπὴ τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης, παρόντων τῶν κ.κ. Ἰω. Καλιτσουνάκη (προέδρου), Σ. Κουγέα, Ἄν. Ὀρλάνδου, Ἐρρ. Σκάσση, Χρ. Καρούζου καὶ Ἰω. Σταματάκου (γραμματέως), ἵνα συζητήσῃ ἐπὶ τῶν ἐν τῇ ἡμερησίᾳ διατάξει θεμάτων.

Ἀρχεται, τέλος, ἡ συζήτησις ἐπὶ τοῦ θέματος τῶν ὀρθογραφικῶν, καὶ δὴ ἐπὶ τῶν «ἀποριῶν τονισμοῦ», ὡς αὗται ἐκτίθενται ἐν γραφομηχανημένῳ σημειώματι τοῦ κ. διευθυντοῦ. Ὁ κ. Σταματάκος λέγει ὅτι ἐν τῷ σημειώματι περιέχονται σκέψεις καὶ συμπεράσματα τοῦ κ. διευθυντοῦ, τὰ ὁποῖα οὗτος οἰκοδομεῖ ἐπὶ κατ' οὐσίαν ἀνυπάρχτου βάσεως. Διότι, ὅπως καὶ κατὰ τινα προηγουμένην συνεδρίαν ἐδηλώθη καὶ ἐξηγήθη, ἡ δευτέρα παράγραφος τῆς γνωστῆς ἀποφάσεως (σημειουμένη αὐτολεξεὶ καὶ ἐν τῷ σημειώματι), δηλ. αἱ λέξεις «προκειμένου περὶ διχρόνων θὰ προτιμᾶται ἡ ὀξεῖα», ὑπηγόρευθησαν εἰς τὸν τηροῦντα τὰ πρακτικὰ τῆς Ἐπιτροπῆς ὑπὸ τινος τῶν μελῶν καθ' ἣν στιγμὴν ἡ συνεδρία διελύετο, ἐν προφανεῖ σπουδῇ, καὶ δὲν δύνανται νὰ θεωρηθοῦν ὡς ἀπηχοῦσαι τὰς γνώμας τῆς Ἐπιτροπῆς, οὔτε καὶ τοῦ ἐν σπουδῇ ὑπαγορεύσαντος αὐτάς. Νομίζω, ὅτι ὅλοι συμφωνοῦμεν μὲ τὴν ὑπὸ τοῦ κ. Διευθυντοῦ προτεινομένην τροποποίησιν, ἀλλὰ δὲν δυνάμεθα νὰ ἐμπιστευθῶμεν τὰς ἐπὶ μέρους ἐφαρμογὰς τῆς εἰς τὴν κρίσιν ἐνὸς προσώπου. Ἐχει ἀποφασισθῇ αἱ προκύπτουσαι δυσχέρειαι νὰ κατατάσσωνται εἰς ὁμάδας ὁμοίων περιπτώσεων καὶ νὰ τίθενται ὑπ' ὄψιν τῆς Ἐπιτροπῆς.

Μετὰ συζήτησιν, ἀποφασίζεται νὰ συνέλθῃ ἡ Ἐπιτροπὴ μετὰ μίαν ἐβδομάδα, 13 Νοεμβρίου, Τρίτην καὶ ὥραν 12 μ., με μόνον θέμα ἡμερησίας διατάξεως «τὰ ὀρθογραφικά».

Μεθ' ὃ λύεται ἡ συνεδρία.

Ὁ Πρόεδρος
ΙΩ. ΚΑΛΙΤΣΟΥΝΑΚΗΣ

Ὁ Γραμματεὺς
ΙΩ. ΣΤΑΜΑΤΑΚΟΣ

124η Συνεδρία

Ἐν Ἀθήναις σήμερον, 13ην Νοεμβρίου 1962, ἡμέραν Τρίτην καὶ ὥραν 12ην μ., συνῆλθεν εἰς συνεδρίαν ἡ Ἐφορευτικὴ Ἐπιτροπὴ τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ, παρόντων τῶν κ.κ. Ἰω. Καλιτσουνάκη (Προέδρου), Σ. Κουγέα, Ἀν. Ὀρλάνδου, Ἑρρ. Σκάσση Χρ. Καρούζου καὶ Ἰω. Σταματάκου (Γραμματέως), ἵνα συζητήσῃ ἐπὶ τῶν ἐν τῷ γραφομηχανημένῳ σημειώματι περιλαμβανομένων «ἀποριῶν τονισμοῦ».

Ἐπικυροῦνται τὰ πρακτικὰ τῆς προηγουμένης συνεδρίας.

Ὁ κ. Σταματάκος ὁμιλῶν ἐπὶ τῆς πρώτης ομάδος ἀποριῶν τονισμοῦ λέγει : «Ἡ ὁμάς αὐτὴ περιέχει ὀνόματα τῆς τρίτης κλίσεως με καθιερωμένον καὶ ὑπὸ οὐδενὸς ἀμφισβητούμενον τονισμόν εἰς τοὺς διαφόρους τύπους των, τὰ ὅποια ὅμως εἰς τὴν νεωτέραν Ἑλληνικὴν, καὶ δὴ εἰς τὴν Δημοτικὴν, μετέπεσαν εἰς πρωτόκλιτα : ἡ γυνή, τῆς γυναικός, τὴν γυναῖκα – ἡ γυναῖκα, τῆς γυναίκας, τὴ γυναῖκα (κάτι ἀνάλογον συμβαίνει μετὰ : γῶπα, ρῶγα, χήνα, κ.ἄ.)· ὁ κλητῆρ, τοῦ κλητῆρος, τὸν κλητῆρα – ὁ κλητῆρας, τοῦ κλητῆρα, τὸν κλητῆρα, (κατ' αὐτὸ καὶ τὸ ζωστήρ κ.ἄ.)· ὁ μῆν, τοῦ μηνός, τὸν μῆνα – ὁ μῆνας, τοῦ μῆνα, τὸ μῆνα· ὁ χειμῶν, τοῦ χειμῶνος, τὸν χειμῶνα – ὁ χειμῶνας, τοῦ χειμῶνα, τὸ χειμῶνα (κατ' αὐτὸ καὶ τὰ στρατών, λειμῶν κ.ἄ.). Σημειωτέον ὅτι ὁ πληθυντικὸς ὄλων αὐτῶν συμπίπτει ἐν τε τῇ Καθαρευούσῃ καὶ τῇ Δημοτικῇ (γυναῖκες, κλητῆρες, μῆνες, χειμῶνες κλπ.), προπερισπῶνται ὑπὸ τῶν ὀπαδῶν ὄλων τῶν ἑλληνικῶν γλωσσῶν (11) καὶ ἡ διάκρισις τῶν τύπων τῆς Καθαρευούσης ἀπὸ τῶν τῆς Δημοτικῆς ἐξασφαλίζεται διὰ μόνου τοῦ ἄρθρου.

Τὸ πρόβλημα ἐπομένως ἐντοπίζεται εἰς τὸν τονισμόν τῶν δημοτικῶν τύπων τοῦ ἐνικοῦ ἀριθμοῦ : γυναικα, κλητηρας, μηνας, χειμωνας κλπ.

Οἱ προπερισπῶντες αὐτὰ (γυναῖκα, κλητῆρας, μῆνας, χειμῶνας) ἔχουν ὡς ἐπιχείρημα τὸν Χατζιδάκη, τὴν παράδοσιν, τὸν ἱστορικὸν τόνον καὶ τὰ παρόμοια. Νομίζω, ὅτι τὰ στηρίγματα των δὲν τοὺς στηρίζουν, καὶ ὅτι διαμαρτύρονται διότι χρησιμοποιοῦνται διὰ νὰ στηρίζουν τὰ ἀστήρικτα. Ὄταν ὁ Χατζιδάκης εἶπε ὅτι τὰ πρωτόκλιτα αὐτὰ προέρχονται ἀπὸ τὴν αἰτιατικὴν τῶν τριτοκλίτων (τὸν χειμῶνα – ὁ χειμῶνας κλπ.), δὲν ἐφ'αντάζετο ἀσφαλῶς, ὅτι οἱ ἐπίγονοι θὰ συμπαρελάμβανον καὶ τὸν τόνον τοῦ τριτοκλίτου τύπου καὶ θὰ τὸν ἐπεκάθιζον ἐπὶ τοῦ δημιουργηθέντος πρωτοκλίτου τύπου. Διότι ὁ τοιοῦτος τόνος, καλούμενος ἱστορικὸς, θὰ ἀντεστρατεύετο πρὸς τὸν ἱστορικὸν τόνον τῶν πρωτοκλίτων, ὁ ὅποιος εἶναι ἡ ὀξεῖα (τόσον ὅταν ἡ λήγουσα εἶναι -ας, ὅσον καὶ ὅταν ἡ λήγουσα εἶναι α καθαρόν). Δὲν εἶναι ἐπιτετραμ-

μένον ὑπὸ τὸ πρόσχημα τοῦ εὐήχου «ἱστορικοῦ τόνου» νὰ δημιουργοῦμεν «ἀνιστορήτους τόνους». Αὐτὸ εἶναι διαστρέβλωσις τῆς ἐπιστήμης καὶ ὄχι ἐπιστήμη. Δὲν βλέπομεν νὰ ὑπάρχη λογικὴ συνέπεια μεταξὺ τῶν : τὸν ζωστήρα - ὁ ζωστήρας, ἀλλὰ ἡ ζωστήρα ! (μὲ ὀξεῖαν)· τὸν φορτωτήρα - ὁ φορτωτήρας, ἀλλὰ ἡ φορτωτήρα μὲ ὀξεῖαν ! καθ' ἣν στιγμὴν μάλιστα οἱ ὀξυνόμενοι τύποι ζωστήρα, φορτωτήρα συμπίπτουν φθογγικῶς πληρέστερον πρὸς τὴν πηγὴν (τὸν ζωστήρα, τὸν φορτωτήρα) ἀπὸ τοὺς ἀρσενικοὺς τύπους (ὁ ζωστήρας, ὁ φορτωτήρας !!!). Ὅσον εἶναι ἱστορικὸς ὁ τόνος τοῦ μακροῦ πρὸ βραχείου (τὴν γυναῖκα, τὸν μῆνα, τὸν ζωστήρα κλπ.), ἄλλο τόσον ἱστορικὸς εἶναι καὶ ὁ τόνος τοῦ μακροῦ πρὸ μακροῦ, ἡ ὀξεῖα δηλ. (ἡ γυναῖκα, ὁ μῆνας, ὁ ζωστήρας, ἡ ζωστήρα, ἡ φορτωτήρα κλπ.), διότι εἰς τὰ πρωτόκλιτα τὸ -α καὶ -ας εἶναι πάντοτε μακρά, δηλ. εἰς τὴν δημοτικὴν, ὅπου δὲν ὑπάρχει μὴ καθαρὸν α, ἀφ' οὗ τὸ α τῆς ὀνομαστικῆς δὲν τρέπεται ποτὲ εἰς η. Εἰς τὴν δημοτικὴν λοιπὸν πάντες οἱ πρωτόκλιτοι τύποι οἱ λήγοντες εἰς -ας ἢ -α πρέπει νὰ παροξύνωνται, ὅθεν-δήποτε καὶ ἂν προέρχωνται. Καὶ εἶναι παράδοξον τὸ νὰ μὴ μᾶς τρομάζῃ πλέον ἡ φθογγικὴ παραμόρφωσις (τῶν τριτοκλίτων εἰς πρωτόκλιτα), νὰ μᾶς τρομάζῃ ἐν τούτοις ἡ ἐπ' αὐτῶν χρησιμοποίησις τῆς ὀξεῖας, πού εἶναι φυσικωτάτη, καὶ νὰ ἐπιμένωμεν νὰ τὰ προπερισπῶμεν, μολοντί δοκιμάζομεν κάποιον ρῖγος σημειοῦντες ἐπ' αὐτῶν ἢ βλέποντες σημειωμένην μίαν περισπωμένην. Πάντως, ἄς φροντίσουν οἱ προπερισπῶντες τὰ ἐκ τριτοκλίτων πρωτόκλιτα νὰ εὔρουν καμμίαν ἄλλην δικαιολογίαν, διότι ἡ δικαιολογία τοῦ «ἱστορικοῦ τόνου» πού κατήντησε νὰ τὴν πιπιλίζωμεν σὰν καραμέλλα δὲν ἀντέχει εἰς λογικὸν ἔλεγχον. Εἶναι ἀλλόκοτον νὰ ἐπικαλούμεθα τὴν αἰτιατικὴν τὸν σωτήρα διὰ νὰ τονίσωμεν μὲ περισπωμένην τὴν δημοτικὴν ὀνομαστικὴν ὁ σωτήρας καὶ νὰ κλείωμεν ὦτα καὶ ὀφθαλμοὺς ἀπὸ τὰ ὁμόηχα τῆς ἀρχαίας ἢ αὐστηρᾶς καθαρευούσης χρυσοθήρας, προικοθήρας, ὀρνιθοθήρας, θεσιθήρας, κ.τ.δ., ἐπὶ τῶν ὁποίων οὐδεὶς ποτὲ διενοήθη ἢ ἠνέχθη τόνον περισπώμενον.

Ἄλλως ἔχουν τὰ πράγματα ἐπὶ τῶν : γλῶσσα, μοῦσα κ.τ.δ., τὰ ὁποῖα εἶναι αὐτούσια καὶ ἀπαράλλακτα ἀπὸ τοῦ Ὀμήρου μέχρι σήμερον καὶ θὰ εἶναι καὶ εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα. Αὐτὰ μένου, ὅπως ἔχουν, ἔξω πάσης συζητήσεως.

Ἐπὶ τῶν ἄλλων ὁμάδων τῶν «ἀποριῶν τονισμοῦ» ἐπιφυλάσσομαι νὰ εἶπω γνώμην ἀφ' οὗ πρῶτον τερματισθῇ ἡ συζήτησις ἐπὶ τῶν ἀνωτέρω).

Ἐπακολουθεῖ συζήτησις, καθ' ἣν ὁ κ. Καροῦζος λέγει, ὅτι συμφωνεῖ πρὸς τὴν βᾶσιν τῶν ὑπὸ τοῦ κ. Σταματάκου διατυπωθεισῶν γνώμῶν περὶ τῆς περισπωμένης εἰς τὰ νεοελληνικὰ πρωτόκλιτα τὰ ἐκ τριτοκλίτων προερχόμενα, θεωρῶν ὅμως μεγαλύτερον κακὸν τὴν ἐτι περαιτέρω ἀναστολὴν τῆς ἐκτυπώσεως τοῦ Λεξικοῦ, αἴρει τὰς ἀντιρρήσεις του κατὰ τῆς σταθερῶς ὑπὸ τοῦ Δ/τοῦ τοῦ Λεξικοῦ ὑποστηριζομένης ἐφαρμογῆς τοῦ λεγομένου «ἱστορικοῦ τόνου».

Οἱ κ.κ. Καλιτσουνάκης, Σκάσσης, Κουγέας, Ὀρλάνδος καταλήγουν εἰς τὸ νὰ συνεχισθῇ ἡ μέχρι τοῦδε ἐφαρμοζομένη ἀρχὴ τοῦ «ἱστορικοῦ τόνου».

Ἐπομένως καὶ ἡ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἀποριῶν συζήτησις ἀποβαίνει περιττὴ καὶ λύεται ἢ συνεδρία.

Ὁ Πρόεδρος
ΙΩ. ΚΑΛΙΤΣΟΥΝΑΚΗΣ

Ὁ Γραμματεὺς
ΙΩ. ΣΤΑΜΑΤΑΚΟΣ

125η Συνεδρία

Ἐν Ἀθήναις σήμερον, 2 Μαρτίου 1963, ἡμέραν Σάββατον καὶ ὥραν 12 μ. συνήλθεν εἰς συνεδρίαν ἡ Ἐφορευτικὴ Ἐπιτροπὴ, παρόντων τῶν κ.κ. Ἰω. Καλιτσου-νάκη (προέδρου), Α. Ὀρλάνδου, Σ. Κουγέα καὶ Ἰω. Σταματάκου (γραμματέως). Προσκληθεῖς παρίσταται καὶ ὁ κ. Καλλέρης (διευθυντής).

Ἡ ἀνάγνωσις καὶ ἐπικύρωσις τῶν πρακτικῶν τῆς προηγουμένης συνεδρίας ἀναβάλλεται διὰ τὴν προσεχῆ.

Ὁ Πρόεδρος
ΙΩ. ΚΑΛΙΤΣΟΥΝΑΚΗΣ

Ὁ Γραμματεὺς
ΙΩ. ΣΤΑΜΑΤΑΚΟΣ

126η Συνεδρία

Ἐν Ἀθήναις σήμερον τὴν 13 Μαΐου 1963, ἡμέραν Δευτέραν καὶ ὥραν 12 μ., συνήλθεν εἰς συνεδρίαν ἡ Ἐπιτροπὴ τοῦ Λεξικοῦ, παρόντων τῶν κ.κ. Ἰω. Καλιτσου-νάκη (προέδρου), Ἀν. Ὀρλάνδου, Σωκρ. Κουγέα, Ἐρρ. Σκάσση, Χρ. Καρούζου καὶ Ἰω. Σταματάκου (γραμματέως). Παρίσταται κληθεῖς καὶ ὁ κ. Διευθυντὴς τοῦ Λεξικοῦ.

Ἀναγινώσκονται καὶ ἐπικυροῦνται τὰ πρακτικὰ τῶν δύο τελευταίων συνεδριῶν.

Ὁ Πρόεδρος
ΙΩ. ΚΑΛΙΤΣΟΥΝΑΚΗΣ

Ὁ Γραμματεὺς
ΙΩ. ΣΤΑΜΑΤΑΚΟΣ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
ΕΦΟΡΕΥΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ
ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΛΕΞΙΚΟΥ

Ἐν Ἀθήναις τῇ 14ῃ Μαΐου 1963

Πρὸς
τὴν Σύγκλητον τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν

Ἐνταῦθα

Κύριε Πρόεδρε,

Ἐχομεν τὴν τιμὴν νὰ παρακαλέσωμεν ὅπως μεριμνήσητε διὰ τὴν ὑπὸ τῆς Συγκλήτου ἐπικύρωσιν τῶν κάτωθι σημειουμένων ἀποφάσεων τῆς καθ' ἡμᾶς Ἐφορευτικῆς Ἐπιτροπῆς, ἀφορωσῶν εἰς τινὰς ἀναγκαίας ἀπλοποιήσεις τοῦ κατὰ τὴν σύνταξιν τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἀκαδημίας ἰσχύοντος ὀρθογραφικοῦ συστήματος. Αἱ ἀποφάσεις αὗται, ληφθεῖσαι κατόπιν εἰσηγήσεως τοῦ διευθυντοῦ τοῦ Λεξικοῦ καὶ τῆς δεούσης βασάνου τῶν σχετικῶν δεδομένων (συνεδρ. 117-124) πρὸς συμπλήρωσιν ἀναλόγων ἀποφάσεων τῆς Ἐπιτροπῆς, κυρωθεισῶν ἤδη ὑπὸ τῆς Συγκλήτου, διετυπώθησαν ὡς ἑξῆς :

1) Τὸ *ι* ὑπογεγραμμένον τῆς παραδόσεως θὰ ἐξακολουθήσῃ γραφόμενον εἰς τὴν ὑποτακτικὴν τῶν ρημάτων, ἀλλὰ θὰ παραλείπεται εἰς τὰς λέξεις τῆς Ν. Ἑλληνικῆς, αἵτινες ἔφερον τοῦτο κατὰ τὴν ἱστορικὴν ὀρθογραφίαν (ὄχι ἄδης, δαδί, λάδι, ληστής, ζῶο, τώρα, κλπ., ἀλλὰ ἄδης, δαδί, λάδι, ληστής, ζῶο, τώρα, κλπ.).

2) Τὰ εἰς *-αίνω* ἢ *-ένω* λήγοντα ῥήματα τῆς Ν. Ἑλληνικῆς κατὰ τὴν μέχρι τοῦδε ἀκολουθουμένην ὀρθογραφίαν, τῆς καταλήξεως τοῦ ἐνεστώτος διαφοροποιουμένης κατὰ τὸν διάφορον σχηματισμὸν τοῦ ἀορίστου (ἐξέστανα – ζεσταίνω, ἐξέ- ραυα – ξεραίνω, ἐπίκρανα – πικραίνω, κλπ., ἀλλὰ ἀνάστησα – ἀναστένω, ἀρρώ- στησα – ἀρρωστένω, ἐμίκρυνα – μικρένω, κλπ.), θὰ γράφονται ἐφεξῆς ὁμοιομόρφως διὰ τῆς καταλήξεως *-αίνω* (ἀρρωσταίνω, μακραίνω, μικραίνω, κλπ., ὅπως ζεσταίνω, πικραίνω, συμπεραίνω, κλπ.). Διασαφεῖται ὅτι ἡ ἐξομάλυνσις αὕτη ἀναφέρεται μόνον εἰς τὰ διὰ τῆς καταλήξεως *-αίνω* σχηματιζόμενα ῥήματα, οὐχὶ δὲ καὶ εἰς τὰ φθογγολογικῶς συμπίπτοντα, ἀλλὰ διαφόρου σχηματισμοῦ, ῥήματα εἰς *-νω* (δένω, ζένω, πλένω, κλπ.).

3) Λέξεις τῆς Ν. Ἑλληνικῆς ἀρχόμεναι ἀπὸ διπλοῦ *γ*, διὰ τὴν σίγησιν τοῦ ἀρ- κτικοῦ *ε* τῆς παραδόσεως (γγαστριά, γγαστρώνω, κλπ.), θὰ ἐξακολουθήσουν γρα- φόμεναι κατὰ τὴν ἱστορικὴν ὀρθογραφίαν καὶ θὰ καταχωρισθοῦν εἰς τὴν ἀπὸ γγ- σειρὰν ἄρθρων τοῦ Λεξικοῦ, δηλουμένης συγχρόνως τῆς ἀφαιρέσεως τοῦ προϋπάρ- χοντος ἀρκτικοῦ φωνήεντος διὰ τοῦ σημείου τῆς ἀποστρόφου. Πρὸς διευκόλυνσιν δὲ τῶν ἀναγνωστῶν τοῦ Λεξικοῦ θὰ καταχωρισθοῦν ὡς παραπεμπτικά λήμματα καὶ εἰς τὴν ἀπὸ γκ- σειρὰν.

4) Ὡς πρὸς τὸν τονισμὸν τῶν λέξεων τῆς Ν. Ἑλληνικῆς, θὰ ἐξακολουθήσῃ ἰσχύον τὸ μέχρι τοῦδε ἐφαρμοζόμενον εἰς τὸ Ἱστορικὸν Λεξικὸν σύστημα τονισμοῦ κατὰ τὴν ἱστορικὴν παράδοσιν, πλὴν τῆς περιπτώσεως καθ' ἣν ὁ ἱστορικὸς τόνος εὐρίσκεται εἰς ὀφθαλμοφανῆ σύγκρουσιν πρὸς τὸν περὶ τονισμοῦ τῶν μακρῶν πρὸ βραχέων ἢ μακρῶν κανόνα τῆς ἀρχαίας, ὅποτε θὰ παραβλέπεται ὁ ἱστορικὸς τόνος καὶ θὰ ἐφαρμόζεται ὁ ἰσχύων περὶ τῆς ἀρχαίας κανὼν.

Μετὰ τιμῆς

Ὁ Πρόεδρος
ΙΩ. ΚΑΛΙΤΣΟΥΝΑΚΗΣ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ἄριθ. Πρωτ. 46616

Ἐν Ἀθήναις τῇ 30ῃ Μαΐου 1963

Πρὸς
τὴν Διεύθυνσιν τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ
τῆς Νέας Ἑλληνικῆς Γλώσσης

Ἀνακοινοῦμεν ὑμῖν ὅτι ἡ Σύγκλητος τῆς Ἀκαδημίας (συνεδρία 722, 29.5.63) ἐνέκρινε τὰς κατὰ τὰς συνεδρίας 117-124 τῆς Ἐφορευτικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Ἱστο- ρικοῦ Λεξικοῦ συμπληρωματικὰς ὀρθογραφικὰς τροποποιήσεις.

Ὁ Πρόεδρος
ΙΩΑΝΝΗΣ ΘΕΟΔΩΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

Ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς
ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ Κ. ΟΡΛΑΝΔΟΣ

ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΚΩΝ ΤΡΟΠΟΠΟΙΗΣΕΩΝ

- 1) λαδιά, μηλιά, μυρωδιά, προβιά, φουχτιά, ταχιά, δεκαριά, περιβολαριά, κλπ., ἀντὶ λαδεά, μηλεά, μυρωδεά, προβεά, φουχτεά, ταχεά, δεκαρεά, περιβολαρεά, κλπ. (-ιά ἀντὶ -εά)·
- 2) βασιλιάς, γραφιάς, φονιάς, λιθαριάς, πευκιάς, κλπ. ἀντὶ βασιλεάς, γραφεάς, φονεάς, λιθαρεάς, πευκεάς, κλπ. (-ιάς ἀντὶ -εάς)·
- 3) ἐλιά, σπηλιά, παλιός, Ρωμιός, Σμυρνιός, κλπ. ἀντὶ ἐλαιά, σπηλαιά, παλαιός, Ρωμαίος, Σμυρναίος, κλπ. (-ιός, -ιά, -ιό ἀντὶ συνιζανομένου -αιός, -αιά, -αιό)·
- 4) ἀκέριος, πανώρια, δίκιο, κλπ. ἀντὶ ἀκέραιος, πανώρια, δίκαιο, κλπ. (-'ιος, -'ια, -'ιο ἀντὶ συνιζανομένου -'αιος, -'αια, -'αιο)·
- 5) γέρος, διάκος, δράκος, χάρος, μαθός, παθός, προεστός, κλπ. ἀντὶ γέρως, διάκως, δράκως, χάρως, μαθώς, παθώς, προεστώς, κλπ. (δευτερόκλιτα εἰς -ος ἢ -ός ἀντὶ -ως ἢ -ώς)·
- 6) γερο-Δῆμος, γερο-Θύμιος, Γεροθανάσης, Γερωνικόλας, γεροτσόπανος, γερόσκυλλος, δρακόλακκος, χαροκαμένος, κλπ. ἀντὶ γερω-Δῆμος, γερω-Θύμιος, Γερωθανάσης, Γερωνικόλας, γερωτσόπανος, γερώσκυλλος, δρακώλακκος, χαρωκαμένος, κλπ. (συνδεδεικὸν φωνῆεν -ο- ἀντὶ -ω- εἰς σύνθετα — ἢ καὶ παράθετα — ἐξ ὀνομάτων τῆς προηγουμένης κατηγορίας)·
- 7) κλοτσοπατῶ, κλωθογυρίζω, μεθοκοπῶ, παιζογελῶ, περνοδιαβαίνω, ψοφολογῶ, κλπ. ἀντὶ κλοτσωπατῶ, κλωθωγυρίζω, μεθωκοπῶ, παιζωγελῶ, περνωδιαβαίνω, ψοφωλογῶ, κλπ. (συνδεδεικὸν φωνῆεν -ο- ἀντὶ -ω- εἰς παρατακτικὰ σύνθετα ρήματα)·
- 8) γαττομάτης, μαυρομάτης, σκυλλομάτης, κλπ. ἀντὶ γαττομμάτης, μαυρομμάτης, σκυλλομμάτης, κλπ. (ἀπλοῦν μ ἀντὶ διπλοῦ εἰς τὰ σύνθετα ἐκ τοῦ μάτι)·
- 9) ἀετονύχης, γαϊδουρονύχης, σκυλλονύχης, κλπ. ἀντὶ ἀετωνύχης, γαϊδουρονύχης, σκυλλωνύχης, κλπ. (συνδεδεικὸν φωνῆεν -ο- ἀντὶ -ω- εἰς τὰ σύνθετα ἐκ τοῦ νύχι)·
- 10) Βασίλης, Δημήτρης, Διονύσης, Θανάσης, κύρης, κλπ. ἀντὶ Βασίλεις, Δημήτρις, Διονύσις, Θανάσις, κύρις, κλπ. (πρωτόκλιτα εἰς -ης ἀντὶ -ις)·
- 11) γεροντάκης, παππουλάκης, πατεράκης, Δημητράκης, Μιχαλάκης, Τσοπανάκης, κλπ. ἀντὶ γεροντάκις, παππουλάκις, πατεράκις, Δημητράκις, Μιχαλάκις, Τσοπανάκις, κλπ. (ὑποκοριστικὰ εἰς -άκης ἀντὶ -άκις)·
- 12) διακονιάρης, καβαλλάρης, παραπονιάρης, περιβολάρης, κλπ. ἀντὶ διακονιάρης, καβαλλάρις, παραπονιάρης, περιβολάρις, κλπ. (παράγωγα εἰς -άρης, -ιάρης ἀντὶ -άρις, -ιάρης)·
- 13) ἡ θέση — τῆς θέσης, ἡ πόλις — τῆς πόλης, ἡ πράξις — τῆς πράξεως, κλπ. ἀντὶ ἡ θέσις — τῆς θέσεως, ἡ πόλις — τῆς πόλεως, ἡ πράξις — τῆς πράξεως, κλπ. (πρωτόκλιτα θηλ. εἰς -η, γεν. -ης, ἀντὶ -ι, γεν. -ις. Ἄλλὰ πληθυντ. οἱ θέσεις — τῶν θέσεων, οἱ πόλεις — τῶν πόλεων, οἱ πράξεις — τῶν πράξεων, κλπ.)·
- 14) τὸ σκέλι — τοῦ σκελιοῦ — τὰ σκέλια, τὸ χεῖλι — τοῦ χειλιοῦ — τὰ χεῖλια,

κλπ. ἀντὶ τὸ σκέλη – τοῦ σκεληοῦ – τὰ σκέληα, τὸ χεῖλη – τοῦ χειληοῦ – τὰ χεῖληα, κλπ. (δευτερόκλιτα οὐδ. εἰς -ι ἀντὶ -η)·

15) τὸ φαγί – τὰ φαγιά, τὸ φιλί – τὰ φιλιά ἀντὶ τὸ φαγεῖ – τὰ φαγειά, τὸ φιλεῖ – τὰ φιλειά (οὐδ. ἐξ ἀπαρεμφάτων εἰς -ί ἀντὶ -εῖ. Ἄλλὰ τὸ ἔχει, τὸ λέει, τὸ πιεῖ, κλπ., ἄκλιτα)·

16) τὸ γένη – τὰ γένια, τὸ κατώγι – τὰ κατώγια, κλπ. ἀντὶ τὸ γένει – τὰ γένεια, τὸ κατώγει – τὰ κατώγεια, κλπ. (δευτερόκλιτα οὐδ. εἰς -ι ἀντὶ -ει)·

17) ἀσπρογένης, μαυρογένης, τραγογένης, κλπ. ἀντὶ ἀσπρογένεις, μαυρογένεις, τραγογένεις, κλπ. (πρωτόκλιτα εἰς -ης ἀντὶ -εις, σύνθετα ἐκ τοῦ γένι)·

18) γαττούλα, ξανθούλα, παιδούλα, Δημητρούλα, Σοφούλα, κλπ. ἀντὶ γατούλλα, ξανθούλλα, παιδούλλα, Δημητρούλλα, Σοφούλλα, κλπ. – κομματούλι, μικρούλι, ὄρφανούλι, κλπ. ἀντὶ κομματούλλι, μικρούλλι, ὄρφανούλλι, κλπ. – κοντούλης, μικρούλης, παππούλης, κλπ. ἀντὶ κοντούλλης, μικρούλλης, παππούλλης, κλπ. (ὑποκοριστικὰ εἰς -ούλα, -ούλι, -ούλης ἀντὶ -ούλλα, -ούλλι, -ούλλης)·

19) Διαμαντόπουλος, Κωστόπουλος, τραγόπουλος, κλπ. ἀντὶ Διαμαντόπουλλος, Κωστόπουλλος, τραγόπουλλος, κλπ. – βοσκοπούλα, παππαδοπούλα, χωριατοπούλα, κλπ. ἀντὶ βοσκοπούλλα, παππαδοπούλλα, χωριατοπούλλα, κλπ. – γαττόπουλο – γαττοπούλι, παιδόπουλο, τραγόπουλο – τραγοπούλι, τσοπανόπουλο, κλπ. ἀντὶ γαττόπουλλο – γαττοπούλλι, παιδόπουλλο, τραγόπουλλο – τραγοπούλλι, τσοπανόπουλλο, κλπ. (ὑποκοριστικὰ εἰς -πουλος, -πούλα, -πουλο -πούλι, ἀντὶ -πουλλος, -πούλλα, -πουλλο -πούλλι)·

20) ἀμπασαδόρος, ἀμορόζος, γουλόζος, γουστόζος, βαπόρι, κορδόνι, τιμόνι, κλπ. ἀντὶ ἀμπασαδῶρος, ἀμωρῶζος, γουλῶζος, γουστῶζος, βαπῶρι, κορδῶνι, τιμῶνι, κλπ. (-ῶ- ξενικόν, θεματικόν ἢ καταληκτικόν, διὰ τοῦ -ο- ἀντὶ -ω-)·

21) κάπα, κάρρο, κούπα, μπουκάλι, πανί, ρόκα, τακούνι, τσάπα, καπότα, κοντότα, ὄμελέτα, πετσέτα, τρομπέτα, κασκέτο, μπιλιέτο, μπισκότο, παπαγάλος, κλπ. ἀντὶ κάππα, κάρρο, κούππα, μπουκκάλι, παννί, ρόκκα, τακκούνι, τσάππα, καππόττα, κοντόττα, ὄμελέττα, πετσέττα, τρομπέττα, κασκέττο, μπιλιέττο, μπισκόττο, παππαγάλλος, κλπ. (διπλᾶ σύμφωνα, θεματικὰ ἢ καταληκτικὰ, τῶν ξενικῆς καταγωγῆς λέξεων ἀπλοποιοῦνται)·

22) δαντέλα, κορδέλα, πιατέλα, τουλουπέλα, κλπ. ἀντὶ δαντέλλα, κορδέλλα, πιατέλλα, τουλουπέλλα, κλπ. – καπέλο, μαστέλο, μουρέλο, φουρνέλο, κλπ. ἀντὶ καπέλλο, μαστέλλο, μουρέλλο, φουρνέλλο, κλπ. – ἀγωρέλι, καμπανέλι, μωρέλι, παιδαρέλι, παστέλι, κλπ. ἀντὶ ἀγωρέλλι, καμπανέλλι, μωρέλλι, παιδαρέλλι, παστέλλι, κλπ. – Δημητρέλης, Μαστορέλης, Τσοπανέλης, κλπ. ἀντὶ Δημητρέλλης, Μαστορέλλης, Τσοπανέλλης, κλπ. (καταληκτικόν -έλα, -έλο, -έλι, -έλης ἀντὶ -έλλα, -έλλο, -έλλι, -έλλης εἰς ὀνόματα τῆς Ν. Ἑλληνικῆς, ξενικὰ ἢ μῆ. Ἄλλὰ δικέλλα, σκουτέλλα, δικέλλι, καγκέλλι, κρικέλλι, κλπ., παλαιότερας κληρονομίας)·

23) ἀρεγουλάριστος, παλιορρεζίλης, στραβόροκα, κλπ. ἀντὶ ἀρεγουλάριστος, παλιορρεζίλης, στραβόρροκα, κλπ. (ἀπλοῦν -ρ- ἀντὶ διπλοῦ εἰς τὰ σύνθετα ἐκ ξενικῶν λέξεων ἀρχομένων ἀπὸ ρ). Ἄλλὰ βρωμόρριζα, γλυκόρριζα, ἔμπορορράφτης, καλορρίζικος, κλπ. (διπλοῦν -ρ- εἰς τὰ καθαρῶς Ἑλληνικὰ σύνθετα)·

24) ἐρεζίλεψα, ἐρεμπέλενα, ἐρόγισσα, κλπ. ἀντὶ ἐρρεζίλεψα, ἐρρεμπέλενα, ἐρρόγισσα, κλπ. (ἀπλοῦν -ρ- ἀντὶ διπλοῦ μετὰ συλλαβικὴν αὐξησην εἰς ῥήματα ξενικῆς προελεύσεως). Ἄλλὰ ἔρραψα, ἐρράγισα, ἐρρούφηξα, κλπ. (ἀναδίπλωσις τοῦ -ρ- εἰς τὰ Ἑλληνικῆς κληρονομίας ῥήματα)

25) ἀρρωσταίνω, κονταίνω, μικραίνω, πλαταίνω, κλπ., ἀντὶ ἀρρωστένω, κοντένω, μικρένω, πλατένω, κλπ. (ῥήματα εἰς -αίνω, ἀντὶ -ένω, ἀνεξαρτήτως πρὸς τὸν σχηματισμὸν τοῦ ἀορίστου. Ἄλλὰ δένω, ζένω, πλένω κλπ., μὴ σχηματιζόμενα διὰ τῆς καταλ. -αίνω)

26) τίς γυναῖκες, τίς κόττες, τίς συκιές, κλπ., ἀντὶ τοῖς γυναῖκες, τοῖς κόττες, τοῖς συκιές, κλπ. (ἄρθρον αἰτιατ. πληθυντ. τῶν θηλυκῶν τίς ἀντὶ τοῖς)

27) Ποῦ πηγαίνει; Ἄλλὰ : ἐκεῖνος ποῦ θέλει νὰ μιλήσῃ – βλέπω ποῦ δὲν σ' ἀρέσει (ποῦ ἐρωτηματικόν, ἀλλὰ ποῦ ἀναφορικόν, ποῦ εἰδικόν)

28) Πῶς τὰ κατάφερες; Ἄλλὰ : ἔμαθα πῶς θὰ ἔρθῃς (πῶς ἐρωτηματικόν, ἀλλὰ πῶς εἰδικόν)

29) ἄδης, δαδί, ζῶο, λάδι, ληστής, τώρα, κλπ., ἀντὶ ἄδης, δαδί, ζῶο, λάδι, ληστής, τώρα, κλπ. (παραλείπεται τὸ ι ὑπογεγραμμένον τῆς παραδόσεως εἰς τὰς λέξεις τῆς ὁμιλουμένης, πλὴν τῆς ὑποτακτικῆς τῶν ῥημάτων)

30) Ὁ κατὰ τὴν ἱστορικὴν παράδοσιν τόνος τῶν λέξεων διατηρεῖται κατὰ τὸ μέχρι τοῦδε ἰσχύον εἰς τὸ Ἱστορ. Λεξικὸν σύστημα τονισμοῦ, πλὴν μιᾶς περιπτώσεως : ὁσάκις ὁ ἱστορικὸς τόνος ἀντίκειται πρὸς τὸν κανόνα περὶ τονισμοῦ τῶν μακρῶν πρὸ βραχέων ἢ μακρῶν τῆς ἀρχαίας, θὰ ἀγνοῆται ὁ τόνος τῆς παραδόσεως καὶ ἡ λέξις θὰ τονίζεται κατὰ τὸν ἰσχύοντα περὶ τῆς ἀρχαίας κανόνα : ποῖσος, δεῖξος, ἀκούμε, τρώτε, κλαῖνε, κλπ. ἀντὶ ποίσος, δεῖξος, ἀκούμε, τρώτε, κλαῖνε, κλπ. – ἡ γνώση, ἡ πράξις, ἡ στρώσις, κλπ. ἀντὶ ἡ γνώση, ἡ πράξις, ἡ στρώσις, κλπ.